

**National Library of Thailand
Bangkok, 2002**

All rights reserved.

**No part of this CD may be reproduced,
stored in a retrieval system or transmitted in any form
or by any means, without prior permission from
the National Library of Thailand**

หอสมุดแห่งชาติ ขอสงวนสิทธิ์

ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด ที่ปรากฏอยู่ใน CD นี้

ไปทำการคัดลอก หรือวิธีการอื่นใดเพื่อจำหน่าย จ่ายแจก

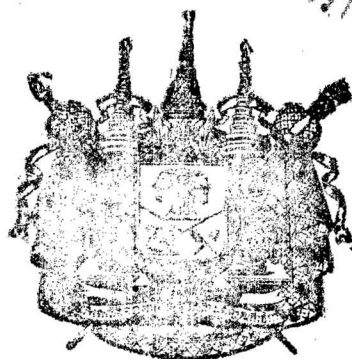
ก่อนได้รับอนุญาต

๑๔๗

นิทานสุภาวดี

ที่โตประมัตต์วัดพระระเกา

กรมราชเลขาณการ

ศึกษาพิมพ์การ

ร. ศ. ๑๑๐

นิทานสุภาษิต

หิโตประเทศวัดดปะกะระณำ

กรมราชเลขาณการ

คึกษา พิมพการ

ร. ศ. ๑๑๐

กรรมวาจาเลขาณูการ

แก้คำผิด

หน้า ๒	บรรทัด ๑	พร้อมด้วย	ให้อ่านว่า พร้อมด้วย
หน้า ๑๑	บรรทัด ๑๒	เตา	ให้อ่านว่า เต่า
หน้า ๒๓	บรรทัด ๑๒	ทุกข์	ให้อ่านว่า ทุกข์
หน้า ๒๕	บรรทัด ๑๑	ปรารพ	ให้อ่านว่า ปรารภ
หน้า ๒๘	บรรทัด ๑๑	อยู่	ให้อ่านว่า หยู่
หน้า ๓๒	บรรทัด ๑๖	จันทร์พุทฺธิ	ให้อ่านว่า จันทร์พุทฺธิ
หน้า ๓๕	บรรทัด ๑๒	ชำระ	ให้อ่านว่า ชำระ
	บรรทัด ๑๔	ปาน	ให้อ่านว่า ป่าน
หน้า ๓๗	บรรทัด ๑๗	ลำนกัณ	ให้อ่านว่า ลำนกัณ
หน้า ๖๘	บรรทัด ๑๒	ตก่อน	ให้อ่านว่า ตุก่อน
หน้า ๗๕	บรรทัด ๑๐	จะปล่อย	ให้อ่านว่า กุจะปล่อย
หน้า ๗๖	บรรทัด ๕	โตรณนิก	ให้อ่านว่า โกรธนิก
หน้า ๗๗	บรรทัด ๑๐	ถ้อยคำ	ให้อ่านว่า ถ้อยคำ
หน้า ๙๐	บรรทัด ๑๗	ในท	ให้อ่านว่า ในที่
หน้า ๙๒	บรรทัด ๑๗	แลด	ให้อ่านว่า แลดู
หน้า ๙๖	บรรทัด ๑๔	ไห	ให้อ่านว่า ไห
	บรรทัด ๑๒	๔ โกฎิ	ให้อ่านว่า ๕๐ โกฎิ

หน้า ๔๗ บรรทัด ๑ จงว่า ให้อ่านว่าจึงว่า

อนึ่งคำว่า	“สกล”	ให้อ่านว่าตระก	ทั้ง
คำว่า “ลัทร”	ให้อ่านว่า	ลัทร	ทั้ง
คำว่า “ลัษะ”	ให้อ่านว่า	ลัษะ	ทั้ง

วาทนิตินิกร	เล่มใหญ่	ราคาเล่มละ	๑ บาท
วาทนิตินิกร	เล่มเล็ก	ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
อักษะว ประโยค	เล่มใหญ่	ราคาเล่มละ	๑ บาท
อักษะว ประโยค	เล่มเล็ก	ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
สัจโยคพิธานแปล		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
ไวยพจน์พิธาน	รวม ๑ เล่ม	ราคาเล่มละ	๑๒ อัฐ
พิธานถาวรนิคม			
นิธิตถารสาธก	เล่ม ๑ } รวม ๑ เล่ม	ราคาเล่มละ	๑ บาท
ประทีประณิกะพจนานุกรม		ราคาเล่มละ	๑๒ อัฐ
อักษะว ปกรณ์ระณิกะ		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
แบบเรียนเรขาคณิตเล่มที่หนึ่ง		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
วิชาความรู้ตัวของเราเองเล่มที่หนึ่ง		ราคาเล่มละ	๑๒ อัฐ
พระราชาพงษาวดาร ยมมราชเจ้า		ราคาเล่มละ	๑ บาท
เลขวิธี เล่ม ๑		ราคาเล่มละ	๑ บาท
เลขวิธี เล่ม ๒		ราคาเล่มละ	๑ บาท ๑๖ อัฐ
ตำราเลข เล่ม ๑ เล่มเล็ก		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
ตำราเลข เล่ม ๒ เล่มเล็ก		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
เลขวิธีเรขาคณิต เล่ม ๑		ราคาเล่มละ	๑๒ อัฐ

แบบใส่ประ โยค หนึ่ง	ราคาเล่มละ	๑๖ บั๊
ตำหนักรวบรวม ในมหาดเล็ก	ราคาเล่มละ	๑๖ บั๊
กฎที่ ๑	ราคาเล่มละ	๑๒ บั๊
กฎที่ ๒	ราคาเล่มละ	๖ บั๊
กฎที่ ๓	ราคาเล่มละ	๑๘ บั๊
ตำราภูมิศาสตร์ตอนที่ ๑	ราคาเล่มละ	๓๒ บั๊
วิธีสมิทานเบญจจะคิด	ราคาเล่มละ	๘ บั๊
นิมิตติเตชะกะดากัณฑ์ ที่ ๑	ราคาเล่มละ	๑๒ บั๊
นิมิตติเตชะกะดากัณฑ์ ที่ ๒	ราคาเล่มละ	๑๖ บั๊
นิมิตติเตชะกะดากัณฑ์ ที่ ๓	ราคาเล่มละ	๑๒ บั๊
สมุดใบปลิวลายหลังนาง	ราคาเล่มละ	๑๖ บั๊
สมุดใบปลิวลายหลังน้อง	ราคาเล่มละ	๑๖ บั๊
กระดาษ คำขวัญเล็กเขียน รวมหลายเล่มเล็ก ราคาต่าง ๆ		
กระดาษขนาดกลาง	ราคาเล่มละ	๑๒ บั๊
ดินสอสี	ราคาเล่มละ	๑ บั๊

ถ้าผู้ใดจะรับทำสิ่งเหล่านี้ขึ้นใหม่ต่าง ๆ ไปจำหน่ายขายให้
เป็นประโยชน์บ้างแล้ว
จะลดราคาให้อดมกมด

อนึ่งถ้ามานผู้ใด จะจ้างตีหนังล่อพิมพ์ เรื่องหนังเรื่อง
ใดก็ดี หรือตัวถูกใบเลวีต่าง ๆ หรือทำไมปกสมุด
หรือสมุดหัวมีย่างใหญ่อย่าง เล็กก็ดี เวรบาญชีกรม
คือราชการ จะรับทำให้ แก่ท่าน วาดจะเรียกโดย
สมควรไม่แพงนัก

๑ บัดนี้จะได้กล่าวเนื้อความในทิโตะเทศวัตถุประจักษ์ว่า
 ในกาลก่อน (อันล่วงลับแล้วแต่ครั้งหลัง) ยังมีเมืองหนึ่ง
 ชื่อกุลาวะดีราชธานี เป็นที่อาศัยอยู่ของหมู่กษัตริย์มาก
 หลาย ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามสุทิสสะนะ
 มหากษัตริย์ ทรงพระคุณพุดมีปรีชาญาณเปรี๊ยะปราช
 เณลียวดลาดกว่ากษัตริย์เหล่านั้น ได้ทรงคึกษาอรรถ ใน
 วิชาการศึกษาสำหรับพระมหากษัตริย์ พร้อมสมบรม
 ทุกประการ จึงได้ครองศิริราชสมบัติในเมืองกุลาวะดีนั้น
 วันหนึ่งหมู่กษัตริย์พากันมาตบราชมนตรีน้อยใหญ่ ขึ้น
 ไปเฝ้าพระเจ้าสุทิสสะนะราชพร้อมกัน ครั้นนั้นมีอำมาตย์
 ผู้หนึ่งคิดคนหนึ่งได้กล่าวคาถาสถาปิตขึ้นนำพระที่นั่ง เนื้อ
 ความในคาถานั้นว่า “ความเคลือบแคลงสงสัยในคดีความ
 กะทงใด ๆ ก็ดี เนื้อความและอธิบายอันลึกลับที่ไม้อาจจะ
 ชะขาดได้เหล่าใดก็ดี ข้อความทั้งปวงนั้น ก็มันยัง
 อยู่ในคัมภีร์ธรรมสาตรทั้งสิ้น อันคัมภีร์ธรรมสาตรนี้ เป็น
 ของแก้วตาของมนุษย์ทั้งหลาย กุลบุตรผู้ใดไม่ได้ศึกษาศดับ
 พึงพระธรรมสาตรแล้ว กุลบุตรผู้นั้นเป็นดังหนึ่งคนจักษุ
 บอด เหล่าบุคคลทั้ง ๔ ชาตินี้เล่า ผู้ใดถึง

พร้อมด้วยพฤติ ๔ ประการ คือเป็นคนมีเชื้อเสีงรูป
ทรงสง่างาม ๑ มีศบบริวารที่นั่งนอนสบาย ๑ มี
ทรัพย์สิ่งของอุดมมาก ๑ มีปัญญาหลักแหลมได้ย่นได้ทั้ง
มาก ๑ เมื่อถึงพร้อมด้วยพฤติ ๔ ประการนี้แล้ว
ผู้นั้นแลควรจะเรียกว่าเป็นมนุษย์ได้ ถ้าพร่องไปตัวข้อ
ใดข้อหนึ่งแล้วไซ้ ผลประโยชน์ผู้นั้นไม่ยั่งยืนได้นาน
ถ้าขาดไปทั้ง ๔ แล้วไซ้ ผู้นั้นจะจัดว่าเป็นมนุษย์
ไม่ได้เลย ” สันเนอความคาถาของอำมาตย์ผู้มักปราชญ์เพียงนี้

พระมหากษัตริย์ทัตสนะราช ได้ทรงสดับ
คาถาสกาสัตนั้นแล้ว จึงทรงพระราชดำริห์ว่า “ โอรสของเรา
ทั้งหลายนี้ ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนรู้พระคัมภีร์ แต่ไม่มีความ
เพียร มีอกาภิภิรียาตุคนบ้าไ้ เมื่อเราละภูกถึง
ความประพฤติของโอรสเราขึ้นไป ก็เป็นเครื่องร้อนใจไม่
เป็นผลสักได้ ” แล้วพระเจ้าทัตสนะราชจึงตรัสสนโอรสทั้ง
หลายนั้นว่า “ บุตรผู้ใดโหดเขลาไม่เล่าเรียนให้รู้พระคัมภีร์
ไม่อุสาศ์พากเพียรในกิจก้ง วนน้อยใหญ่อันควร แก่บุรุษจะพึงทำ
แต่ไม่มีความพยายามในการทำงานจะเป็นที่เกิดทุกข์สัน มี
อกาภิภิรียาก็ไม่ดี บุตรเช่นนั้นบ่วยการในกิจที่จะเลี้ยงดูไป

มีประโยชน์น้อยนัก แม้จะเลี้ยงไปเล่า ก็เป็นเรื่องจะได้
 เห็นด้วยตาจะได้ยินด้วยหู ว่าบุตรเพียงนั้น ๆ ผลประโยชน์
 ก็เล็กน้อย บุตรผู้ใดมีปรีชาเปรื่องปราด ได้เรียนรู้พระคัมภีร์
 แลสืบชาติตระกูลของตนให้ยิ่งขึ้นไปได้ แลได้ปฏิบัติ
 บิณฑบาตด้วยความเคารพ บุตรผู้นั้นมีผลประโยชน์
 มากยิ่งยวณัก บุตรผู้ใด ความรู้เรื่องจะให้
 คำเรียงคุณประโยชน์แก่ท่าน เช่นความรู้แห่งบุรุษเหล่านี้
 ก็ไม่มีในตน แลความประพฤติตนก็ไม่ได้ดีไม่แยบคาย บุตร
 เช่นนั้นท่านไม่นับเนื่องในมนุษย์เลย ย่อมตัดประโยชน์ที่
 มารดาบิดาได้เลี้ยงตนมานั้นเสีย ไม่อาจจะรู้คุณจะลง
 คุณท่านได้ ย่อมมผลบุญมารดาบิดาให้พินาศไป แม้ตน
 ก็ไม่มีความสุขสบายเหมือนอย่างผู้อื่นได้ ชนสัตว์ทั้งหลาย
 ซึ่งเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในสังสารวัฏนี้ สัตว์ที่ ได้มาเกิด
 เป็นบุตรในตระกูลมารดาบิดาดีกว่านั้นหาได้ง่าย มารดา
 บิดาที่จะได้บุตรดีกว่าตนขึ้นไปนั้นหาได้ยาก กุลบุตร
 ผู้ใด ถึงพร้อมด้วยคุณ ๘ ประการ คือปรีชาเปรื่อง
 ปราดในคัมภีร์ ๑ ได้เล่าเรียนรู้พระคัมภีร์ ๑ มี
 เกียรติศัพท์เลื่องลือว่าดี ๑ ได้ก่อสร้างสังฆการีบุญการกุศล

ไว้ ๑ กุลบุตรผู้นั้นเป็นบุตรอย่างดีสามารถจะรักษาชาติ
 ตระกูลให้เจริญได้ เพราะเหตุนี้ ในหน่อโอรสของเรา
 เหล่านี้ จะยังพร้อมด้วยคุณเหล่านั้นได้ อนึ่งเหตุเครื่อง
 จะมอบความสุขให้แก่มนุษย์ทั้งหลายนี้มี ๖ ประการ คือ
 มีภรรยาเป็นที่รักเต็มใจ ๑ มีบุตรดีสามารถจะรับวงษ์ให้เจริญ
 ขึ้นไป ๑ มีทรัพย์ล้นมั่งมีมาก ๑ มีปัญญาเฉลียวฉลาด ๑
 ถึงพร้อมด้วยเกียรติศักดิ์เกียรติคุณที่ดี ๑ โรคไม่เบียด
 เบียน ๑ เหตุ ๖ ประการนี้แล เป็นเครื่องมอบ
 ความสุขให้แก่มนุษย์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น จำเราจะต้องดักเตือน
 ประกอบโอรสของเรา ให้บริบูรณ์ด้วยคุณพละดี ให้มี
 ปรีชาเปรื่องปราดในศิลปศาสตรต่าง ๆ แลให้ฉลาดรู้พระลัทธิ
 ไว้จึงจะชอบ บุตรของเราเหล่านี้ เพราะได้ทำบุญไว้ใน
 ปางก่อน จึงได้มาเกิดในวงศ์มารดาบิดาที่ดีเป็นตระกูล
 กษัตริย์เช่นนั้น แม้ในประจจุบันนี้ ก็อย่าล่วงวิไลยศตนที่
 เป็นตระกูลกษัตริย์เสียจึงจะดี ถ้าล่วงวิไลยศตนเสีย
 แล้วไซ้ ก็ชาติวงศ์จะไป จะเป็นเหตุหนึ่งว่าเกวียน
 ที่มีจักรข้างเดียว ไม่อาจจะหลุดลากไปตั้งประสงคได้
 อนึ่งบุรุษทั้งหลายนี้ ต้องประคองตนให้สมบุรณ์ด้วยคุณ

๓ ประการ คือสติ ๑ มัชฌิมา ๑ มีความ
 เพียร ๑ คุณ ๓ ประการนี้ จำจะต้องเจริญไว้ในคนจึง
 จะชอบ จะคอยท้าวสุดแต่บุญกรรมเช่นนั้นไม่ได้ ก็
 โอรสของเราเหล่านี้ จะมาล้าคัญถือตนว่ามีบุญอยู่แล้ว
 ดังนี้ไม่ควร จำจะฝึกฝนให้มีสติปัญญาแลความเพียรขึ้นไว้
 ให้จงได้ อนึ่งผู้ใดไม่ได้เรียนรู้พระคัมภีร์เลววิชาการ
 ศิลปศาสตร์แล้ว ผู้นั้นเมื่อเข้าไปในที่ประชุมผู้มีปรีชา ตุก๊อ
 เจินไม่มองอาจไม่มีล่ำเลย ดูจนกยางแลถากอันเข้าไปปลอม
 ประปนระคนอยู่ท่ามกลางหงษ์นั้น เพราะฉะนั้น มารดาบิดาควร
 จะต้อง ว่ากล่าวตักเตือนบุตรของตน ให้ศึกษาเล่าเรียนให้รู้
 วิชาการศิลปศาสตร์ แลให้รอบรู้พระคัมภีร์ใหญ่่น้อย ให้มี
 มัชฌิมาไว้จึงจะชอบ ก็ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายนี้ ทรัพย์
 คือบัญญาย่อมประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งปวง เหตุไฉนจึงรู้
 ว่า ทรัพย์คือบัญญานั้นประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งปวงเล่า ทรัพย์
 คือบัญญานี้ แม้จะแจกจ่ายให้แก่ผู้อื่น ก็ไม่รู้สิ้นไม่รู้หมด
 เลย แม้ผู้อื่นจะมาปล้นสดมช่วงชิงฉ้อลักไปก็ไม่ได้ แม้
 ยันตะรายต่าง ๆ จะมาเบียดเบียนก็ไม่พินาศเลย ทรัพย์
 คือบัญญานี้ ไม่อาจจะตีราคาให้เทียมถึงได้ เพราะเหตุนี้

บัญญาคุณนั จังประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งปวง แลบุพคุณ
 ที่มีบุญญาได้ฝึกฝนให้เปรื่องปราศหลักแหลมแล้วนั้น จะมี
 ประโยชน์มีอันล้นค้ำไฉนเล่า เมื่อผู้มีปรีชา นั้น ใช้กิจ
 บัญญาตรึงรองพิจารณา และหาผิดหาชอบหาคุณหาโทษ
 ประโยชน์ใช้ประโยชน์ไป ก็ได้รู้เห็นตามจริงสว่างไปใน
 ชั่วนี้ ๆ โดยการแยกคายพร้อมด้วยเหตุผล ข้อที่
 ผิดที่มีโทษไม่มีประโยชน์ ก็จะได้วันละเล็กละน้อย สิ่งที่ชอบ
 ที่มีคุณมีประโยชน์ ก็จะได้ประกอบตนประพฤติดีตาม
 ความเจริญก็จะไม่แก่ผู้นี้เป็นอันมาก เพราะว่า เมื่อมีปรีชา
 แล้ว คนเหล่านี้ต้องมาศึกษาวิชานับถือบูชาด้วยสัจจะศรัทธา
 ครั้นมีทรัพย์มากแล้ว ในปัจจุบันก็ได้บริโภคใช้สอยให้เป็นสุข
 แลได้ทำบุญแจกทาน ครั้นทำการกุศลไว้แล้ว ก็จักได้มนุษยสมบัติ
 บัณฑิตแลที่พละสมบัติไม่แคล้วคลาดเลย คนมีบุญญานนี้มี
 อันล้นสมคณนี้ ผู้ที่ปราศที่เรียนรู้วิชานี้แล้ว เป็นสอง
 สถาน คือเรียนรู้ในหัตถกิจโกศล ๑ เรียนรู้ความ
 ดีในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ๑ เป็น ๒ ผู้ที่ปราศที่เฉลียว
 ฉลาดในหัตถกิจการช่างนั้น เป็นผู้ต้องรับใช้สอยท่านผู้อื่น ตั้ง
 อยู่ในที่เลวทรามต่ำช้า เมื่อมีกำลังยังตามารดจะทำการช่าง

ได้อยู่แล้ว ก็ยังเป็นต้นมือของชนมาก ครั้น
 ชะราแล้ว ไม่อาจจะทำการด้วยหัตถ์ละก็ได้อีก ก็เป็นที่เย้ย
 หยในหมู่ชนประมาณแห่งท่าน ส่วนบัณฑิตที่เรียนรู้ความดีในตน
 รอบรู้ในคัมภีร์ต่าง ๆ นั้น เป็นที่เคารพนับชมเชยถึง
 บุชา ของประชุมชนทั้งหลายในกาลทั้งปวง แม้เมื่อ
 จะเข้าไปในท่ามกลางแห่งบรรลัคน์ ท่านก็เชื่อเชิญให้นั่ง
 ในที่สูง แลบุคคลที่มีปัญญาเฉลียวฉลาด ได้เห็นได้
 พังมามาก รอบรู้ในคัมภีร์ทั้งปวงนั้น ถ้าเป็นเชษฐาจารย์
 แม้เป็นเด็กมีอายุน้อย ไม่ควรจะหมิ่นประมาณว่าเป็นเด็ก
 หามได้ จะให้ครองราชสมบัติก็ควร เพราะว่ามีปัญญา
 คุณสามารถจะประกอบราชกิจใหญ่โต ให้ถูกต้องตามเยี่ยง
 อย่างกษัตริย์ได้ อันผู้ไม่มีปัญญาเป็นคนโหดเขลา นั้น
 แม้จะเป็นชนมีเชื้อวงศ์สูงอายุก็ดี ไม่ควรจะยกย่องตั้งไว้
 ในอัครฐานมียศมิได้ แลคนชราไม่มีปัญญานั้น เป็นเหตุหนึ่ง
 ว่าน้ำเค็มในมหาสมุทร อันน้ำเค็มในทะเลนั้น แม้เป็น
 ของเก่ามีมาแต่ต้นกาลปักษี เป็นแต่น้ำเค็มอยู่ในทะเล ไม่
 มีใครนำมาใช้สอย ให้สำเร็จกิจแห่งน้ำมีอันดื่มกินเป็นต้น
 ได้ บัดนี้มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมใช้สอยน้ำบ่อแล่นน้ำ

ในแม่น้ำที่เป็นน้ำจืด ให้สำเร็จกิจแห่งน้ำตามประสงค์
ฉันใด ฉันคนที่มีปรีชาเปรื่องปราศ แม้เป็นเด็ก
ตั้งอยู่ในประณมไวบกี้ ดี ไม่ควรจะหมิ่นประมาทว่าเป็นเด็ก
เป็นที่ต้องการใช้สอยของมนุษย์ทั้งหลายในกิจทั้งปวงนั้น ”

พระเจ้าสุทโธลละนรราชได้พระราชทานพระราโชวาทดรัสถน
พระโอรสทั้งหลายดังนี้ แล้วก็ตรัสสั่งให้หาผู้เป็นนักปราช
ราชบัณฑิตใหญ่ผู้น้อยขึ้นมาที่เฝ้าจึงตรัสว่า “ โอรสของ
เราทั้งปวงไม่ได้เล่าเรียนรู้พระคัมภีร์ นิติสাত্র มีอาภัพ
กิริยาจุกคนบ้าใบ้ บัดนี้เราประสงค์จะให้ฝึกสอนเล่าเรียน
พระคัมภีร์ นิติสাত্র ให้มีปรีชาบ้าง ท่านทั้งปวงจะเห็นเป็น
ประการใด ” ครั้นนั้น ยังมีครูใหญ่ผู้หนึ่งชื่อวิละมานะ
บัณฑิต เป็นผู้เปรื่องปราศในประการนิติสাত্র จึงกราบทูล
ว่า “ อันวิไลยมนุษย์ทั้งหลายนี้ แม้เกิดในตระกูลสูง
ก็ดี เมื่อมาประพฤติตามคนชั่ว คบหาสมาคมกับ
คนชั่วแล้ว ก็คงจะประพฤติตนเป็นคนชั่วเป็นคนพาลเช่นฉันไป
ถ้าได้คบหาสมาคม กับท่านผู้เป็นบัณฑิตแล้ว คงจะ
ประพฤติตนเป็นคนบัณฑิตด้วย เมื่อคบหากับท่านที่ดีที่ประเสริฐ
แล้ว ก็เป็นผู้ดีขึ้นได้ ก็พระราชกุมารทั้งหลายนี้ ได้ทรง

พระเจริญแล้วในตระกูลชั้นประเสริฐเป็นวงศ์ชาติริย์ ถ้า
 ได้เสพลมคมกับข้าพระองค์ทั้งหลาย ได้ทรงเล่าเรียนพระ
 คัมภีร์ นิตยสูตรและธรรมสูตรให้เปรี๊ยะปราชแต่เดิมทีแล้ว ใคร
 จะไม่เป็นบัณฑิตได้เล่า สิ่งที่ยังไม่ทราบก็คงจะได้ทราบ
 ทั้งสิ้น ผู้ใดเมื่อมีกำลังสติปัญญาอยู่แล้ว ถ้าผู้นั้นไม่
 ทำตามล้อยคำของบัณฑิต เป็นคนเกียจคร้านไม่อุสาหะสดับฟัง
 เล่าเรียนเขียนอ่านท่องเที่ยวไตร่ตรอง เนื้อความโดยแยกคายแล้ว
 ไหนจะเป็นบัณฑิตได้เล่า ผู้นั้นเปรียบเหมือนด้วยนกยาง
 ชันนกยางนั้นแม้บุคคลมาฝึกสอนให้หัดพูดภาษามนุษย์ นก
 ยางก็ไม่อาจจะเจรจาภาษามนุษย์ได้ ไม่เหมือนตระกูล
 นกสาลิกา แลนกสาลิกามีวิไลย เมื่อคนฝึกสอนให้หัด
 เจรจาภาษาคนแลภาษาอื่น ๆ นกสาลิกาก็พึงสามารถจะเจรจา
 ได้ พระราชาทุกมรรทุกหลายนี้ ได้ดำรงในวงศ์ชั้น
 ประเสริฐก็มีอุปะนิไลย เป็นตงหนึ่งนกสาลิกา ถ้าได้ฝึกฝน
 แต่เดิมทีแล้ว ก็คงจะเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้พระคัมภีร์
 ทั้งปวงได้ เพราะเหตุนี้ ข้าพระองค์จะขอรับอาชามาฝึกสอน
 พระราชาทุกมรรทุกหลายเหล่านี้ ให้มีพระปัญญาเปรี๊ยะปราช
 ชันให้จงได้ ๖๖ วิละมานะราชบัณฑิตได้กราบทูลรับอาชานั้น

พระเจ้าสุทนต์ละนะจึงตรัสตอบว่า “ แน่ท่านทั้งหลาย เหมือน
ใบไม้แม้เป็นของไม่มีกลิ่น เมื่อมาห่อดอกไม้ที่มีกลิ่นอันหอม
ก็เป็นของมีกลิ่นหอมขึ้นได้ อนึ่งเหมือนดอกบัวแดงอันตั้ง
อยู่บนยอดเขา หันหน้าข้างตะวันออก ครั้นพระอาทิตย์
ขึ้นมา ต้องแสงพระอาทิตย์แล้ว ลีดอกบัวแดงนั้นยิ่ง
แดงมากขึ้นไปชนิดใด โอรสของเราทั้งหลายแม้ยังเป็นคณน้อย
ปัญญาอยู่ก็ดี เมื่อท่านทั้งหลายได้ฝึกฝนให้เรียนพระคัมภีร์
แล้ว คงจะมีปัญญาปรีชาปราถได้ ด้วยเหตุนี้ ท่าน
ทั้งหลายช่วยฝึกสอนให้ด้วยเถิด ”

ครั้งนั้นครูวิละมานะบัณฑิต จึงได้เชิญพระราชากุมาร
ทั้งหลายนั้นออกมาในที่เฉพาะหน้าจึงกล่าวสอนว่า “ ข้าแต่
พระราชากุมารทั้งหลาย วิไลบัณฑิตผู้มีปรีชาได้ใช้กิจ
ปัญญา มักทำการให้ล่งไปด้วยการกล่าวถ้อยคำสุภาสิต เครื่อง
แสดงประโยชน์ตนและผู้อื่นตามที่มาในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ส่วน
คนพาลไม่มีปรีชา นั้นมักทำการให้ล่งไปด้วยเหตุ ๔ ข้อ คือ
กล่าวถ้อยคำเป็นสุภาสิตเครื่องจะให้ถึงความพินาศ ๑ มัก
ยินดีในการนอนหลับ ๑ และมักเพลิดเพลินในการเล่นต่าง ๆ
๑ และมักทะเลาะวิวาทอยู่เสมอถึงกับท่าน ๑ เหตุ ๔ อย่าง

เหล่านั้แล เป็นกะติเปณวิไลยของคนพาล เพราะเหตุนั้น
 พระราชกุมารทั้งหลาย พึงคิดอ่านให้แยบคายอย่าประพฤ
 ตเป็นคนพาล พึงกล่าวถ้อยคำสุภาสิตเครื่องจะให้รักใคร่
 เป็นไมตรีกัน ให้ถูกต้องตามเยี่ยงอย่างที่มีมาในพระคัมภีร์
 ทั้งหลายเถิด ผู้ใดมีปัญญาหมั่นตรึงตรองโดยทางแยบคาย
 แลไม่ต่อสู้กัน มีใจซื่อตรงเป็นที่เชื่อเป็นทิวังอารมณ
 แก่กันได้ แลรักษาความสัตย์มั่นมักทำประโยชน์แก่กันแลกัน
 ให้สำเร็จได้ แลมักชวนช่วยเพื่อจะเปลื้องปลดทุกข์ร้อน
 กิจกังวลของมิตรสหายให้สำเร็จได้ ผู้ใดถึงพร้อมด้วย
 ลักษณะเช่นนั้นแล เมื่อใครได้คบหาเป็นมิตรสหายไว้แล้ว
 จึงจะเปลื้องปลดสรรพทุกข์แห่งกันแลกันให้สำเร็จ แล
 จึงจะได้อยู่เย็นเป็นสุขพร้อมกันได้ เหมือนหนึ่งกาและเต่า
 และสมันลามเดียร์จฉานเหล่านี้ ได้ผูกไมตรีกัน ได้
 ชวนช่วยปลดเปลื้องทุกข์ โภ้ยแห่งกันแลกันให้สำเร็จแล้ว ได้
 อยู่เย็นเป็นสุขสำราญพร้อมกัน แม้พระราชกุมารทั้งหลาย
 ก็พึงประพฤติตนให้เหมือนด้วยสมันลัตถ์นั้นจึงจะชอบ ” พระ
 ราชกุมารทั้งหลายจึงได้ซักถามว่า “ สมันเดียร์จฉานเหล่านั้น
 เป็นไรเล่า ? ” วิตะมานะอาจารย์ผู้บัณฑิตจึงได้เล่า

นิทานว่า “ในครั้งก่อนมีแม่น้ำหนึ่งชื่อโคธาวารี และ
 ที่ริมฝั่งแม่น้ำนั้น มีต้นจ้าวใหญ่ต้นหนึ่งซึ่งดาดำด้วยกิ่งใบ
 เป็นพุ่มพวงดูล่งงาม ครั้นถึงเวลาค่ำฝูงนกทั้งหลายพากัน
 มาอาศรัยนอนอยู่ที่ต้นจ้าวนั้น ก็ในฝูงนกเหล่านั้น ยังมี
 กาวัวหนึ่งชื่อลักขุปะตะนะ แลพระยานกพิราบตัวหนึ่งชื่อ
 จิตรความีบริวาร ๕๐๐ เศษ มาอาศรัยอยู่ที่ต้นจ้าวนั้นด้วย
 วันหนึ่งยังมีพรานคนหนึ่ง เขาเข้ามาดักไก่ที่ใกล้
 ต้นจ้าว นั้น จึงไปรยปลายเข้าลงไว้แล้วไปแอบเร้นอยู่ในทึบ
 กวชื่อกลักขุปะตะนะแลพระยานกพิราบชื่อจิตรควา ได้เห็น
 กิริยาของนายพรานเช่นนั้น จึงคิดว่า ‘สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
 นับด้วยร้อยเลพันเป็นอันมาก ซึ่งมาอาศรัยอยู่ที่ต้นจ้าว
 จะพากันถึงความตายเป็นแท้ ’ ครั้นนั้นจิตรควาพระยานก
 พิราบแฉดล้อมด้วยบริวารเที่ยวเลาะหาก็กษาทาร นกพิราบ
 ทั้งหลายจึงเป็นบริวาร ครั้นเห็นปลายเข้าอันนายพราน ไปรย
 ไว้ที่ใกล้ต้นจ้าวแล้ว จะไถ่ลงไปบริโภคเป็นก็กษาทาร
 พระยานกพิราบได้ทราบดังนั้นจึงกล่าวห้ามว่า ‘ดูก่อนท่าน
 ทั้งหลาย ประเทศนี้ก็มีบ้านเมืองฝูงคนตั้งเรียงรายอยู่รอบ
 ปลายเข้าเหล่านี้ก็มีคนมาไปรยไว้ เห็นจะมีเหตุเป็นเครื่อง

คุ้ยคลองของมนุษย์ จะแก้งลวง หลอกทำอันตะรายแก่เรา
 ทั้งหลายเป็นแท้ ถ้าใครมีความโง่ละโมภต่ออาหารแล้ว
 ผู้นั้นคงจะต้องถึงความตายเป็นแท้ ท่านทั้งหลายอย่าลง
 ไปกินปลาเข้านั้นเลย' ผุ้คนพิราบจึงวิงวอนว่า 'เมื่อพบ
 อาหารดีมีร่อยอยู่แล้ว ท่านมาห้ามเราเลยไม่ให้กินนั้นก็ไมควร
 เราจะลงไปกินปลาเข้านั้นให้จงได้' พระยานกพิราบจึง
 กล่าวว่ 'ถ้าท่านทั้งหลายไม่เชื่อฟังคำของเรา ขึ้นลง
 ไปกินปลาเข้านั้นแล้ว คงจะเป็นอันตะรายถึงชีวิตเป็นแท้
 เหมือนบุรุษโง่เขลาเป็นคนโง่ อันเลื้อไคร้งได้ลวงหลอก
 กินเป็นอาหารฉนั้น' ครั้นนกกพิราบทั้งหลายซักถามว่า
 'เลื้อหลอกบุรุษผู้โง่นั้น เป็นโง่เล่า?' จิตรควาพระยา
 นกพิราบจึงเล่านิทานสาธกความว่ 'ครั้งก่อนยังมีเลื้อ
 ไคร้งแก้วหนึ่ง หุติงตามัวมีกำลังกายน้อยจะไปไล่หาอาหาร
 ที่ไกล ๆ ก็ไม่ใคร่จะได้ เลื้อแก่นั้นก็คิดจะลวงมนุษย์ กินด้วย
 อูบวช จึงลอบเอากิ่งไม้ทองคำไปนั่งเซราซุ่มอยู่ณที่ใกล้
 บ่อน้ำ ครั้นนั้นยังมีบุรุษเดินทางคนหนึ่ง เป็นคนโง่
 เขลามาดังที่นั้น เลื้อแก้วได้เห็นหวังว่าจะลวงบุรุษนั้นกิน
 จึงกล่าวด้วยวาจาอันอ่อนหวานว่ เชิญท่านเข้ามานี้เราจะ

ให้ถึงไม้ทองคำนี้แก่ท่าน ท่านจงมารับเอาไปใช้สอยตาม
 ประสงค์เถิด บุรุษนั้นปราดณาจะใคร่ได้ถึงไม้ทองคำนั้น
 จึงกล่าวแก่เลือนนั้นว่า เลือนกับมนุษย์นี้ยอมเป็นจัญนิก
 แก่กัน อันวิไลของท่านผู้เป็นเลือนนี้ ย่อมกินสัตว์ทั้งเป็น
 มักผลาญชีวิตสัตว์อื่น เราไม่อาจจะเข้าไปใกล้ท่านได้
 ซึ่งท่านเรียกให้ถึงไม้ทองคำแก่เรานั้น เห็นจะเป็นกลอุบาย
 ท่านจะลวงกินเรา เลือนได้ยืนตั้งนั้นแล้วจึงตอบว่า คำซึ่ง
 ท่านว่านั้นเป็นจริงอยู่ เมื่อเราเป็นหนุ่มยังมีเรียวแรง
 ยืนนั้น ย่อมเดินเหินเดินโลดโโดดไปมารวดเร็วว่องไวนัก
 แลมีใจอีกเหิมห้าวหาญโลดแล่นเหลือประมาณ ได้เที่ยว
 ตะครุบสัตว์กินทั้งเป็นเคยผลาญชีวิตสัตว์อื่นจริงอยู่ ครั้น
 บัดนี้เราชรามีกำลังก็ถดถอยหุตาก็ตั้งมีเขี้ยวฟันก็หักร่วงไปจะไป
 จะมาก็ไม่ว่องไวเหมือนดังก่อนได้แล้ว แม้ภรรยาของเรา
 ต้องตายจากกันไปเสียแล้ว เพราะเช่นนั้น เรามีความ
 สลดใจจึงได้ละถิ่นฐานที่อยู่มานั่งจำศีลอยู่ณนี้ อนึ่ง
 เมื่อก่อนแต่ได้ประสพพบมนุษย์ผู้หนึ่ง ซึ่งมีปริชา
 เปรี๊ยะปราชเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม บุรุษผู้นั้นกล่าวสอนเรา
 ไว้ว่า ความชอบเป็นเครื่องประเสริฐของสัตว์ผู้ใดมี ๘

ประการ คือได้สักการบูชาในวัดอุทิศพระบูชา ๑
 ได้ศึกษาวิชาการต่าง ๆ ๑ ได้ตกแต่งเรือนท่านบำเพ็ญทาน
 ทำการกุศล ๑ ได้จำศีล ๑ มีความลัษณนั้น ๑ เป็น
 คนซื่อตรง ๑ เป็นคนอดทน ๑ มีความปรารถนาค้น ๑
 ความชอบ ๘ ประการนี้ เป็นเครื่องประพจน์ของท่านที่
 เป็นผู้ดี แลความชอบ ๘ ประการนี้ ลีซ้อในเบื้องต้น
 แม้คนที่นับบุญญาภิสาสามารถจะศึกษาประพจน์ตามได้ ลีซ้อ
 ข้างปลายเฉพาะเป็นวิไลยของท่านผู้ดีที่มีบุญญาจึงจะประพจน์ได้
 เพราะเหตุนี้ การชั่วทั้งปวงเราได้ละเสียแล้ว ความดี ๘
 ประการที่มีมาในคัมภีร์อันบุรุษผู้บัณฑิตได้กล่าวสอนไว้นั้น เรา
 ได้ประพจน์ตามมานานแล้ว เดียวนี้เราได้ตั้งอยู่ในยุติธรรม
 ไม่กินสัตว์ที่มีชีวิตย่อมกินหญ้าแลไม้มิเป็นเนืองนิตย์ มีจิต
 เจริญท่าน ยินดีในการจะแจกทานแลจำศีล เมื่อเราได้เห็น
 ท่านผู้เดินทางเป็นแขกมาถึงสำนักนี้เรา เรามีใจเลื่อมใสใน
 ท่านหวังว่าจะบำเพ็ญทาน เชิญท่านเข้ามาเอากิ่งไม้ทองคำ
 ที่เราคาบไว้ให้เถิด บุรุษก็มีความขลาดไม่อาจจะเข้าไปใกล้
 เลือกลงนั่งแลนั่งกล่าวเป็นอุบายว่า ท่านอย่ากลัวเราเลย ข้อ
 ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายได้เล่าภาวนาว่า เลือดร้ายมักจับมนุษย์กิน

เป็นอาหารเช่นนั้น ท่านอย่าเชื่อเลย ตัวเราไม่ใช่สัตว์ร้าย
 เช่นนั้น เราได้ตั้งอยู่ในธรรมเป็นผู้จำศีลอยู่ ถ้าท่าน
 ไม่เชื่อเราแล้ว เราก็จะกล่าวบรรยายเนื่งความให้ท่านฟัง อัน
 วิไลยสัตว์ทั้งหลายนี้ เมื่อท่านเป็นผู้ตั้งอยู่ในลัทธิในธรรม
 ก็ไม่รู้ไม่ได้นับถือว่าดีจริง เมื่อชนเป็นอันมากนับถืออย่างไร
 ก็พลอยนับถือตามไปด้วย ผู้ที่โศกเศร้าเช่นนั้นแล จึงได้จับ
 สัตว์อื่นกินเป็นอาหาร แลหมู่พรหมณ์ทั้งปวงเล่าเขาก็ไม่นับถือ
 กันว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในความลัทธิดังนี้แล้ว แม้พรหมณ์ที่เป็น
 คนเท็จเป็นคนชั่วจะมีบ้าง มนุษย์ทั้งหลายก็สำคัญว่าเป็นผู้
 ประเสริฐตั้งอยู่ในความลัทธิอันใด เราทั้งหลายผู้เป็นเลื้อ
 ่ยนั่งตั้งอยู่ในลัทธิในธรรมเป็นผู้จำศีลให้ท่านอยู่ก็ดี ชนทั้ง
 หลายก็พากันสำคัญเข้าใจว่าเป็นสัตว์ร้ายเกินไปเช่นนั้น ท่าน
 อย่าสำคัญเราตามคำเขาเล่าๆเช่นนั้นเลย แน่บุรุษผู้เดินทาง
 ถ้าท่านยังไม่เชื่อเราแล้ว เราจะบรรยายความอีกข้อหนึ่งให้
 ท่านฟังอีก อันวิไลยผู้ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว เมื่อตัวรัก
 ชีวิตตนอย่างไรก็ต้องรักชีวิตท่านผู้อื่นอย่างนั้นด้วย เมื่อรู้จัก
 เห็นกายตนอันใด ก็รักเห็นกายของท่านเหล่านั้นนั้นด้วย
 ข้อความเช่นนั้นมาในพระคัมภีร์ที่เป็นยุติธรรม เราได้จำไว้

แต่บุรุษผู้บันทึกนั้นได้กล่าวสอนไว้ เพราะเหตุนี้ เราจึง
 มีความปรารถนาต่อตัวทั้งหลาย ได้รักชีวิตท่านในหตุการของ
 ท่านผู้อื่นเสมอด้วยชีวิตตนแลกายของตน ด้วยเหตุนี้ เรา
 ปรารถนาจะสงเคราะห์ท่านผู้ลำบากในทางนี้ด้วย จึงได้
 เรียกให้ถึงไม้ทองคำซึ่งเราควมไว้นี้ หวังว่าจะให้เป็นทาน
 จริง ๆ อนึ่งอันการให้ทานนี้ควรจะให้แก่คนยากจน ก็
 เป็นคนต้องกรด้วยทานจึงจะได้มีผลมีประโยชน์มาก คนที่
 มั่งมีแล้วไม่ควรที่จะให้ เปรียบความเหมือนคนไข้ อัน
 ธรรมดาคนไข้เนืองๆมีความต้องการด้วยยาเครื่องจะบำบัดโรค
 เมื่อใครได้ให้ยาแก่คนไข้แล้ว ผลประโยชน์ที่สืบลาวลงจะ
 มีแก่ผู้นั้นเป็นแท้ คนดี ๆ ก็ไม่มีโรคแล้วไม่ควรจะให้ยาหา
 มิได้ เพราะว่าผู้ไม่เจ็บไข้นั้นเป็นผู้ไม่ต้องการด้วยยาเลย
 แม้จะให้ก็มีผลปร โษชนนี้ช้อยนัก ชัยนี้เราได้ยินมาแต่บุรุษ
 ผู้บันทึก เราจึงมีจิตกรุณาหวังว่าจะให้เป็นผลประโยชน์
 ให้บิดยว จึงจะให้ถึงไม้ทองคำนี้แก่ท่าน เวชยัน
 ผู้จะได้รับทานของเราจงลงไปอาบน้ำ ข้างระเกล้าที่นอนนี้
 นี้ให้กายสะอาดก่อน แล้วแลมารับเชากถึงไม้ทองคำที่ปากเรา
 นี้เกิด บุรุษโศกเขลาไม่ไตร่ตรองด้วยปรีชา ครั้นได้ยิน

คำเลื้อยแก้กล่าวแพะโลมหลอกหลอนเป็นกลอุบาย เพราะความ
 ขยาดได้ ก็สำคัญเข้าใจว่าเลื้อยจะให้ถึงไม้ทองคำแท้จนจริง
 ก็รีบเร่งลงไปในบ่อน้ำด้วยกำลังแรง ก็ไปติดอยู่ที่แปลงอันรก
 ไม่อาจจะถอนตัวขึ้นได้ ในทันใดนั้นเลื้อยแก้เจ้าอุบายทำ
 อาการตลกหนึ่งมีความเอ็นดู แล้วร้องตัววาจาอันไพเราะอ่อน
 หวาน ว่าเราจะช่วยท่านให้พ้นทุกข์ แล้วก็ค่อยเดิน
 ค่อยย่อมาช้า ๆ ทำทีจะช่วย ครั้นถึงตัวบุรุษนั้นแล้ว
 ก็ฉวยขึ้นมากัดกินเป็นอาหาร ครั้นนั้นยังมีกะต่ายตัวหนึ่ง
 เป็นผู้ปริชาจะลงมากินน้ำที่บ่อน้ำนั้น ครั้นได้เห็นเลื้อย
 ลงบุรุษผู้ใดเขลาเกินเป็นภิกษุหากรู้เช่นนั้นได้แล้ว กะต่าย
 จึงบ่นว่าบุรุษคนนี้เป็นผู้โง่เขลา ไม่ได้ยินได้ฟังคำตักเตือนที่
 เป็นแบบแผน เลื้อยจึงฟ้องลงกินได้ ถ้าเป็นตัวเราแล้ว ไท
 เลยเลื้อยแก้จะลงกินได้เล่า ว่าดังนั้นแล้วกะต่ายก็วิ่งเข้าป่า
 ไป จิตริควาพระยานกพิราบได้รักนิทานเทียบให้ฝูงนก
 พีราบฟังดังนั้นแล้ว จึงสาธกเนื้อความว่า ชั้วซึ่งเลื้อย
 แก่ลงบุรุษเขลาด้วยอุบาย แล้วแลเขยกินเป็นอาหารได้ที่
 บ่อน้ำนั้นกาลนั้น เราก็ได้เห็นด้วยตาของเรา แม้กะต่าย
 ผู้ฉลาดนั้นก็ได้ออกเล่าแก่เรา ด้วยเป็น ความจริงเช่นนั้น

ท่านทั้งหลายอย่าลงไปกินปลาเข้านั้นเลย ถ้าขึ้นจะลงไป
กินไข่ จะเป็นเหมือนชายคนโลกต้อง เป็นอาหารเสียแก่
ฉันนี่ ท่านทั้งปวงก็ต้องเป็นอาหาร ของมนุษย์เป็นแท้
อนึ่งท่านทั้งหลายฟังคำเราก่อน อัมมรมา มนุษย์ทั้งหลาย
นี้ พอใจจะทำกิจที่ลามก ๓ ประการ คือเป็นคน
มักได้มีความปรารถนาใหญ่ไม่รู้จบ ๑ มีความสุขยามกึ่งยง
ท่านให้แตกร้างกัน ๑ และมีความฟุ้งซ่านคิดมาก ๑
มีความโกรธกล้า ๑ เป็นคนเกียจคร้านไม่มีความเพียร ๑
เป็นผู้มักนอนไม่ว่างกลางวันแถมกลางคืน ๑ มีความขลาด ๑
ลามก ๗ ข้อนี้ เป็นเครื่องบีบคั้นตามมนุษย์เสมอ
ในกาลทั้งปวง เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายจงตัดถอนความ
พอใจในความอยากอาหาร แล้วอย่าลงไปกินปลาเข้านั้น
เลย ผู้เฒ่าพราหมณ์ทั้งหลายจึงกล่าววิงวอนว่า ในประเทศ
ที่อื่นใดอันหนึ่ง มีทรัพย์อันประเสริฐแลมีของกินประ
กอบด้วยโอชะรส เมื่อได้มาพบปะแล้วแลละเลยทั้งเสีย
เมื่อไรจึงจะได้บริโภคของที่ดี ๆ นั้นเล่า ครั้นกล่าวดังนี้แล้ว
ผู้เฒ่าพราหมณ์ทั้งหลายก็พากันลงไปกินที่สถานอันนายพรานได้โปรย
ปลาเข้าไว้ ณ นั้น พระยานพราหมณ์ได้เห็นผู้เฒ่าพราหมณ์

ทั้งหลายลงไปเช่นนั้นแล้ว จึงคิดว่าบิ๊วาวของเราลงไป
 เด็ดสิ้นแล้ว ครั้นเราจะไปลงไปแล้ว ผุ่งนกพิราบ
 เหล่านั้นก็จะถึง ความพิณาคเด็ด สิ้น แล้วจึงตามลงไปด้วย
 ครั้นผุ่งนกพิราบลงไปมีวสุมประชุมกันพร้อมแล้ว ชายที่
 ฆาตพรานดำไว้นั้นก็รวบรัดหุ้มห่อผุ่งนกพิราบไว้ทั้งสิ้น ครั้น
 นั้นจิตรคิดว่าพระยานกพิราบจึงคิดว่า เพราะความโลภใน
 อรหาว เราทั้งหลายนี้จึงต้องติดชายของนายพรานมิใช่
 หรือ ขณะนั้นนายพรานได้เห็นนกพิราบติดแล้ว ก็รีบเดิน
 ออกมาบนดัวขาวจากพลาจววิ อันวิไลย์สัตว์ทั้งหลายเมื่อ
 มีทุกข์ร้อนก็จงวอดสิ่งใด ผู้เป็นใหญ่จำจะต้องปลื้ม
 ปลื้มทุกข์ร้อนก็จงวอดนั้น ๗ ให้พ้นจนสำเร็จไปได้ จึง
 ควรจะเรียกว่าผู้ใหญ่ดีมีปัญญาควรจะเป็นนายท่านได้ ถ้าผู้
 ใหญ่ปลื้มปลื้มไม่สำเร็จได้แล้ว ผู้ใหญ่นี้เป็นคนโหด
 เกลาห้ขมปัญญา ความครหาที่จะมี บรรพทุกข์ร้อนก็
 กังวลทั้งปวงก็เป็นภาระตกอยู่กับผู้ใหญ่ผู้เดียว พระยานก
 พิราบผู้รักบิ๊ว ครั้นได้ยินนายพรานบ่นมาเช่นนั้น
 จึงกล่าวเตือนสตินกพิราบทั้งหลายว่า อันวิไลย์สัตว์ทั้ง
 หลาย เมื่อโทษทุกข์มาถึงแล้ว จำต้องตั้งสติ

ให้มันคงให้พร้อมไปด้วยลักษณะ ๕ ประการ คือได้
 อุตสาหะพยายามในกิจนั้น ๓ พร้อมกัน ๑ แลฉลาด
 เจรจากลความในที่ประชุม ๑ ถึงพร้อมด้วยความแกล้ว
 กล้าในสมรรถกิริยาที่ตนมี ๑ ความฉลาดในที่ที่จะทำกิจ
 ศักดิ์ของตนให้ถูกไปเป็นสง่า ๑ ความสามารถแก้ไข
 ขั้วข้อปัญหาต่าง ๆ ตามที่มีมาในพระคัมภีร์ ๑ ข้อ ๕
 ประการนี้ เป็นเครื่องหมายของท่านผู้ประเสริฐผู้
 ควรจะเป็นนายท่าน เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายจะต้อง
 ตั้งอุสาหะพร้อมไปด้วยสติและวิริยะอันแน่วแน่
 ทั้งหลายเถิด อันวิสัยนี้หลาย แม้เป็นส่วนตัว
 เล็ก เพราะมีอุสาหะพร้อมกัน แม้ของใหญ่ก็
 สามารถจะยกไปได้ อันนี้เหมือนกับขอลูกเต๋าซึ่งหลาย
 เมื่อขุดขึ้นมาควมทำให้เป็นเกลียวเดียวพร้อมกัน พันให้เป็น
 เชือกแล้ว แม้ข้างเดียวใหญ่มีกำลังมากก็ดึงไว้ได้ เพราะ
 ฉะนั้น เราทั้งหลายจงอุสาหะขึ้นขึ้นให้พร้อมกันเถิด
 ทั้งหลาย ครั้นได้ขึ้นโอวาทของจิตรลิวาพระยานะ พิจารณา
 ดังนั้น ก็มีอุสาหะอันกล้า ต่างคนต่างขึ้นขึ้นพร้อมกัน
 ฉะนั้นช่วยกันไปในอากาศได้ ครั้นนั้นนายพรานได้เห็นนก

พริบทั้งหลาย ยืนพาเขาเข้าไปในอากาศเช่นนั้นแล้ว นาย
 พรานก็เดินสอดตามไป ด้วยคิดว่าจะชกลงณะที่ใดก็จะจับ
 ข่าเสียทั้งสี่ ครั้นตามไปไม่ทันแล้วนายพรานก็กลับ
 ฝูงนกพริบทั้งหลายจึงกล่าวว่า เพราะเราทั้งหลายได้
 พร้อมกันพยายามตาม ถ้อยคำ พระยานกพริบกล่าวเตือนแล้ว
 จึงได้พ้นจากเงื้อมมือของนายพรานมิใช่หรือ เจียนจะทำ
 ไฉนจึงจะได้ออกจากข่าได้อีกเล่า พระยานกพริบจึง
 กล่าวว่าในหมู่สัตว์ทั้งหลายนี้ เหตุการณ์ให้เกิดทุกระวัน
 ในมี ๓ ประการ คือเมื่อเวลาอันตร ฤๅความพิสดารจะ
 มาถึง ๑ เมื่อเวลาความกลัวอันใหญ่มาถึง ๑ เมื่อ
 เวลาอันคับแค้นด้วยเหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ๑ เหตุ ๓ ประการ
 นี้ เมื่อมาถึงตัวแล้วมิตรสหายที่สนิทจึงจะช่วยให้
 อันสหายนั้นเล่าเป็น ๓ จำพวก คือสหายที่เลวต่ำกว่าตัว ๑
 ที่เสมอกับตัว ๑ วิเศษสูงกว่าตัว ๑ เป็น ๓ จำ
 พวกนี้ มิตรผู้ใดมีคุณไม่สมควรแก่ตนแม้เร็วกว่า เมื่อ
 จะมีกิจกังวลเกิดขึ้นแล้ว ได้ช่วยขนขวายตามสมควรแก่
 กำลังของตน มิตรผู้นั้นชื่อว่า เป็นมิตรต่ำกว่าตน มิตร
 ผู้ใดมีคุณเสมอกัน เมื่อมีกิจกังวลเกิดขึ้นแล้ว ก็ช่วยขน

ขวามตามสมควรแก่กำลังของตน สหายผู้นั้นชื่อว่าเป็นมิตร
 เสมอกับตน สหายผู้ใดเป็นผู้ยิ่งกว่า แม้มีอำนาจ
 อุทธานุภาพกำลังเรียวแรงยิ่งกว่าก็ดี เมื่อมีกิจกังวลเกิดขึ้น
 แล้ว ก็ช่วยชวนชวนโดยสมควรแก่กำลังของตน สหาย
 ผู้นั้นชื่อว่าเป็นมิตรสูงกว่า แลมิตรสหาย ๓ จำพวกเหล่านั้น
 แม้มีลักษณะต่างกัน ดังนี้ก็ดี เมื่อเวลาที่มีธุระอื่นกิจกังวลมี
 ขึ้นแล้ว ก็คงจะชวนกันให้ช่วยปลดเปลื้องธุระอื่นนั้น ๆ
 ได้ทั้งสิ้น อนึ่งมิตรสหายอีก ๓ จำพวก คือมารดา ๑
 บิดา ๑ บุตร ๑ สหาย ๓ จำพวกนี้ เป็นมิตร
 พัวพันเนื่องกันไป รวมศุขทุกข์เสมอกัน ย่อมปราศรณา
 จะให้เป็นประโยชน์แก่กันอยู่เนื่องนิตย์ เรียกว่าเป็นมิตรอัน
 สูงสุด แลในสหายสามจำพวกที่แรกนั้น เมื่อมีเหตุทุกข์
 ร้อนเกิดขึ้นจะพึ่งทวนนั้นพึงใคร่ครวญดู ว่าสหายจำพวกใด
 จะช่วยทุกข์ร้อนตามประสงค์ตนได้ ก็ต้องไปพึ่งอาศัยใคร่
 สหายจำพวกนั้น ให้ช่วยเปลื้องปลดทุกข์ไถ่ถอนนั้น ๆ จึง
 จะแยบคาย อย่างกระนั้นเลย พระยาหนุมานจึงถือหิรัญคัมภีร์
 หนุมานเป็นบริวารเป็นอันมาก ได้ผูกไมตรีไว้เป็นมิตรสหาย
 กับเรามาแต่ก่อน แลพระยาหนุมานไดรบอยู่ในถ้ำจิ๋ว

จิตจรุด ตั้งอยู่มิมึงแม่น้ำชื่อว่าคันธุระนะที พระยา
 หนูนั้นแลเห็นจะ สามารถจะดักช่วยนี้ให้ขาดแล้วแต่ปล้องทกข
 ไภย์ของเราทั้งปวงนี้ให้หลุดพ้นไปได้ ครั้นกล่าวดังนั้นแล้ว
 พระยานกพิราบก็ดักเตือนนกพิราบทั้งหลาย ให้มีธุระหา
 พร้อกันบินพาช่วยกันไปยังเจ้าชื่อจิตจรุด ครั้นถึงแล้ว
 ก็ลงมาจับอยู่ที่ปากถ้ำพร้อฉนั้น พระยาหนูที่รักจะครั้นได้
 ฝันเสียงนกพิราบทั้งหลายร้องอ้ออ้งอยู่เช่นนั้น ก็คิดสงสัย
 ว่าจะมีอันตรายมา จึงแอบมองดูอยู่ที่ริมประตูว่า พระ
 ยานกพิราบจึงร้องถามเขาไปว่า ดูกรหนูที่รักจะผู้สหายรัก
 ของเรา เมื่อเรามาถึงที่อยู่ของท่านแล้ว เหตุไฉน
 ท่านจึงไม่ทักทายปราโมทย์บ้างเลย พระยาหนูจึงตอบว่า
 แนะสหาย เราเห็นท่านมาคราวนี้แปลกประหลาด ไม่
 เหมือนยังครั้งก่อน ๆ เราคิดว่าจะมีไภย์อันตรายจึงไม่
 ได้ทักทายปราโมทย์ท่านก่อน แล้จึงถามว่า เหตุไฉน
 ร่างขายนี้นิ่งได้พัวพันติดอยู่ในคอท่านได้ความ ถ้ากำลังเพียงนี้
 เล่า พระยานกพิราบจึงตอบว่า ดูกรสหายในการ
 ข้อนั้นตัวเราไม่รู้ที่จะพูดได้แล้ว อนันไสยสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนี้
 เมื่อมีเหตุ ๕ ประการ คือความบ่่วยไข ๑ ความคับ

แค้น ๑ เกิดโง่เขลา ๑ ต้องผูกมัดจำของ ๑
 ความพินาศ ๑ เมื่อเหตุ ๕ ประการนี้มาถึงบัดนั้น ก็
 เพราะอภุชฌ์ที่ตนได้ทำไว้ในปางก่อนติดตามมาให้ได้ สัตว์
 ทั้งหลายจึงต้องถึงโทษทุกข์อันใหญ่ แม้ข้าพเจ้าทั้งหลาย
 นี้ ก็เพราะอภุชฌ์กรรมติดตามมาทัน จึงต้องติดร่างขาย
 มีความทุกข์ความลำบากเจ็บใหญ่ถึงเพียงนี้ ครั้นพระยาหนู
 ได้ยินนกพิราบว่าโรเช่นนั้น จึงย้อนตอบว่า เหตุซึ่ง
 ทำนั้นจริงอยู่ ขรรณดาว่าสัตว์ทั้งหลายเมื่อได้ทำกรรมที่
 เป็นกุศลและอกุศลไว้แล้ว ผลวิบากแห่งกรรมนั้น ๆ
 ก็ย่อมติดตามตนไป ครั้นกล่าวดังนั้นแล้ว พระยาหนู
 ก็เข้าไปบอกรพจะกัศเคือกที่ขอพระยานกพิราบ พระยา
 นกพิราบจึงกล่าวว่า ดูกรสหายถ้าท่านจะอนุเคราะห์ ช่วย
 เราแล้ว จงฉีกเชือกที่ติดคอกนกพิราบทั้งหลาย ที่เป
 ขรवारของเรา ก่อนฉีก พระยาหนูจึงกล่าวว่า
 แน่จะหาย ตัวเราอิสระเราไปแล้ว มีเรี่ยวแรงก็น้อย พันก็
 ร่วงไม่เลี่ยมมากแล้ว ด้วยเหตุนี้ เราจะกัศแต่ที่ท่านผู้เดียว
 แน่พระยานกพิราบ ท่านฟังคำเราก่อน สัตว์ทั้งหลายนี้
 เมื่อโง่เกิดขึ้น ไม่รักตัวไม่ระมัดระวังตัว ไปมัวระวัง

ผู้คนที่ไปบวราชั้นนั้นนั้น ไม่เป็นที่ชอบใจของบัณฑิต
 ผู้รู้พระคัมภีร์ทั้งหลาย อนึ่งเยี่ยงอย่างคนทั้งหลาย
 จะใคร่ทำให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นดี เพื่อจะได้ใช้ถ้อยให้
 สมบูรณ์เป็นคุณแก่ตนก็ดี ต้องอุสาคหวนช่วยหาทรัพย์เงิน
 เมื่อมีทรัพย์แล้วต้องเก็บถนอมใช้สอย จะได้เลี้ยงชีวิต
 ให้อายุยืน จะได้ทำกุศลซึ่งเป็นประโยชน์ รักษายาว
 เมื่อกุศลการชอบมีในตนอยู่แล้ว เป็นเหตุจะได้จะถึงซึ่งมะ
 นุษยสมบัติและทิพยสมบัติต่อไปในเบื้องหน้า ผู้ใดไม่ระวัง
 รักษาชีวิตของตนแล้ว ใครเลยจะมารักษาให้ตนเล่า
 คนที่ไม่รู้จักชีวิตตนแล้ว ไฉนเลยจะรู้จักชีวิตผู้อื่นเล่า
 ผู้นี้ก็คงจะทำบาปผลาญชีวิตผู้อื่นเป็นแท้ คำนี้ผู้มีปัญญา
 ได้ว่าไว้ในพระคัมภีร์ทั้งหลาย พระยานกพิราบจึง
 กล่าวว่ จกรพระบาทผู้เป็นสหายรัก คำซึ่งท่าน
 กล่าวนี้เป็นความจริงชอบอยู่แล้ว แต่ว่าเราเมื่อได้เห็น
 ทุกข์ โภญ์ อันตรราย เกิดมีแก่นกพิราบทั้งหลายผู้มลาอะไรย์
 เรา เป็นบวราชของเราอยู่เช่นนี้แล้ว เรามีใจเอ็นดู
 เหลือที่จะอดกลั้นได้ อนึ่งเราจะมีใจเอ็นดูแต่ในหมู่คนพิราบ
 มีเชื้อชาติเสมอกันเพียงนี้หาไม่ได้ แม้ในหมู่สัตว์เหล่าอื่นเรา

ก็ไม่มีใครใคร่เอ็นดูหัวสัตว์ตัวมดทุกตัว ทุกประเทศด่าบหัวไป
 ในการทั้งปวง ใครที่เป็นนายแล้วแต่มีใจโอบอ้อม เอ็นดู
 บริวารของตนเหมือนเช่นเรานี้ไม่มีเลย ผู้ใดใจบริสุทธิ์
 ไม่มีหมองได้ก่อสร้างกองการกุศล ผู้นั้นย่อมได้ลาภยศ
 ความสุขที่หมดจดดี แลได้เกียรติยศเกียรติคุณเล่าๆ ไป
 หัวทิศทั้งปวง ดกรสหาย เราทั้งสองนี้ ในปาง
 ก่อนเพราะได้ทำการกุศลด้วยใจหมดจดดี บัดนี้เราทั้งหลาย
 จึงได้มาเป็นนายผู้เฒ่าพิภพแลฝูงหนู มีลาภยศอันบริบูรณ์
 หมดจดดีมิใช่หรือ ผู้ที่ปรารถนาจะให้เป็นประโยชน์แก่ตัว
 ของตนนั้น ต้องรักษาคุณความดีไว้ให้มั่นคง ให้
 ยิ่งกว่ารักษาทรัพย์เลย เพราะว่ากายนี้เมื่อถึงความตายแล้ว
 ย่อมพินาศสูญหายไปไม่ตั้งอยู่นาน เกียรติคุณที่ดีได้ทำไว้นั้น
 เขาย่อมเล่าๆ ต่อๆ ไปจนสิ้นกาล ด้วยเหตุนี้ ถ้า
 ท่าน ใจแก่ใจดี เชื้อกปล่อนนกพิราบเสียได้แล้ว เกียรติคุณ
 ของเราผู้เริ่มการคิดก่อนนี้ เกียรติคุณของท่านผู้ได้จัดปล่อยไป
 ก็ดี จะขึ้นเป็นนิทาน เขาก็จะเล่ากันต่อๆ ไปจนสิ้น
 กาลนี้ พระยาหนูก็รับคำว่าดีแล้ว ก็กรงเข้าไปกีดสาย
 เชื้อกปล่อนนกพิราบเจียนแล้ว จึงกล่าวสอนนกพิราบทั้ง

หลายว่า ดูกรฝูงนกพิราบทั้งหลายผู้เป็นเหย้า แม้ข้า
 สารถอยู่ในบ้านใหญ่ มะนุษย์ทั้งหลายอาจเข้าเชือกคล้องเท้า
 เขาข้างบ้านเข้าชะโลงจับมาใช้สอยได้ แม้ปลาอยู่ในน้ำก็ดี
 นกอยู่ในอากาศก็ดี มะนุษย์ทั้งหลายอาจจับมาฆ่ากินเป็นอา
 ทหารได้ มะนุษย์ทั้งหลายนี้มักลอบขายสมกัน เมื่อ
 ท่านทั้งหลายอยู่ในประเทศสถานที่ใด ๆ หรือจะเที่ยวหาอาหาร
 ในที่ใด ๆ ก็ดี ต้องระมัดระวังตัวให้จงหนัก พระยา
 นกพิราบจึงกล่าวว่า คำซึ่งท่านว่านั้นชอบแล้ว วิไลย์
 สัตว์ทั้งหลายนี้ เมื่อทุกข์โศกอันตรายเป็นมาถึงตัวแล้ว แม้
 เล็นผมก็บังเอิญเข้าใหญ่ได้ เหมือนพระยาแรงมีตัวเลียดแถม
 แม้ฉันมังสอยอยู่ในที่ไกลระโยโยชนี่ดี พระยาแรงก็อาจเห็น
 ได้ ครั้นอันตรายเป็นมาถึงตนแล้ว บวงแม้ตั้งอยู่ใน
 ที่ไกลเท้าของตน พระยาแรงก็ไม่อาจจะเห็นได้ฉันใด เรา
 ผู้นกพิราบทั้งหลาย เมื่อความพิบัติอันตรายเป็นมาถึงตนแล้ว
 จึงไม่อาจจะเห็นกลของนายพรานได้ฉันนั้น จิตรคิลาพระยา
 นกพิราบกับฝูงนกพิราบทั้งหลาย ก็พากันขนขนยกกราบไหว้
 พระบาทตามวิไลย์เดียรจันดา แล้วก็ภาลโนนไปยังที่ที่ตน
 ประสงค์ หวังจะพระยาหนูกัดเข้าไปในถ้ำที่อยู่ของตน

ระก่้างถึงกาลลักปะตะนะซึ่งจับอยู่ที่ต้นจ้าวใหญ่ในต่อไป ครั้น
เห็นนกพิราบทั้งหลาย เมื่อลงไปติดซ้ายของนายพรานแล้ว
พาเข้าบินขึ้นไปในอากาศเวลานนี้ก็บินตามไป ด้วยคิดว่า
นกพิราบเหล่านั้นแข็งแรงแล้ว จะตกลงมาณะสถานที่ใด เรา
จะได้กินเนื้อนกพิราบณะที่นั้น ครั้นนกพิราบทั้งหลายพา
เข้าลง ไปประชุมอยู่ที่ปากถ้ำจิตรคุดนั้นแล้ว กาก็จับ
อยู่บนต้นไม้ใกล้ปากถ้ำคอยแอบมองดู ครั้นได้เห็นพระยา
หมอบอกมาถึดสายเชือกเข้าย ปล่อนนกพิราบเสียสิ้นแล้ว
การังคิดว่า ความที่ได้เป็นไมตรีกันนั้นเป็นการดีนัก ลัตัว
ที่มีเชื้อชาติเสมอกันจะได้เป็นไมตรีกันกับเราก็น่าไม่มี ทำไฉน
หมอบเราจะได้มีมิตรสหายบ้าง ก็เหมือนอย่างในมนุษย์
ทั้งหลาย เครื่องที่จะใช้สอยทำกิจให้สำเร็จประโยชน์ได้ก็
มีเป็นอันมาก เมื่อใครเขาใช้เครื่องเย็บผ้ามาเจาะมาใช้ต่าง
เหล็กหมาดก็ไม่ควร จะเอาสิ่งมาใช้ต่างขวานก็ไม่แยบคาย
จะเอาขวานมาใช้สอยต่างดาบก็ไม่แยบคาย หรือจะเอาเหล็ก
หมาดมาเย็บผ้าใช้ต่างเข็มก็ไม่ควร และจะเอาขวานมาใช้
ต่างมีดต่างพริกก็ได้เป็นต้นเช่นนั้น คุณเครื่องมีนั้น ๆ
ต่างกันอยู่ฉันใด แม้ในฝูงสัตว์ทั้งหลายนี้ก็มีอำนาจต่างกัน

เหล่าพวกหนูมีพื้นอันไหน เครื่องมือสำหรับจะได้กัดเชือก แขน
 คายกว่าสัตว์เหล่านี้ เราผู้เป็นนกเหี่ยวอยู่บนอากาศ
 นี้จะได้มีพื้นเป็นเครื่องมือกัดเชือก เหมือนอย่างหนูก็ไม่มีโดย
 จำเราจะต้องผูกไม้ตรึงกับพระยาหนวดนั้นจึงจะชอบ ครั้น
 คิดดังนั้นแล้ว ก็กลับลงมาหาพระยาหนวดที่ปากถ้ำจึงร้องเรียก
 พระยาหนวดว่า ดูกรท่านที่รักจะผู้เป็นพระยาแห่งหนทั้งหลาย
 ท่านจงรู้ไว้เถิดตั้งแต่วันนี้ไปเราจะผูกไม้ตรึงกับท่านด้วย เป็นมิตรหาย
 กับท่านด้วย พระยาหนวดจึงร้องถามว่า ท่านเป็นใคร ชาติ
 เชื้อกระดูกของท่านเป็นอย่างไร ก็จึงตอบว่า ข้าพเจ้า
 เป็นกาเหี่ยวอยู่ในอากาศชื่อลัญปะตะนะ พระยาหนวดจึงว่า
 แนะท่านกา มะนุษย์เหล่าที่มีปัญญาได้พิจารณาดู ผู้ใด
 มีเชื้อวงศ์ชาติกระดูกและคนปัญญา วิชาการวิไลสาครเสมอกัน
 จึงได้ผูกเป็นมิตรกันกับผู้นั้น ผู้ใดได้เลี้ยงดูกันให้กินอาหาร
 ที่มีโภชนาเป็นทีชอบใจ หรือผู้ใดได้ช่วยแก้ไขทุกข์ภัย
 น้อยใหญ่แห่งกันให้สำเร็จได้ ทำเหมือนหนึ่งกิจของจน
 ผู้นั้น ๆ จึงชื่อว่ามีความต่อกัน คนที่มีความต่อกันเช่นนี้จึงจะ
 ผูกไม้ตรึงเป็นมิตรสหายกันได้ มีมาในพระคัมภีร์เช่นนี้ ก็
 เราทั้งสองนี้มีเชื้อวงศ์ชาติสกุลก็ต่างกัน ทั้งอาหารการกินอยู่

นั่งนอนไปมาถึงไม่เหมือนกัน โฉนจึงจะได้มาคบหาสมาคม
เป็นมิตรสหายกันเล่า กาลักขุปะตะนะจึงตอบอีกว่า ดกร
ท่านพระยาหนู เหตุไฉนท่านจึงว่าดังนั้นเล่า แล้วทั้ง
หลายนั้นเฉพาะมีชื่อเสียงเชื่องวช้เสมอกันจึงจะเป็นมิตรสหายกันได้
หรือ คำซึ่งท่านว่านั้นไม่ชอบ ด้วยว่าในมนุษย์
ทั้งหลายแม้ พระมเหศวรชาติวิชัยก็ทรงผูกไมตรีด้วยหมู่ข้ามาตย์
ราชมนตรี แลโยธาทวยหาญเศรษฐีคู่หมั้นดี เป็นที่
ปลุกษา แลทรงใช้สอยในราชกิจนั้น ๆ ให้เป็นราชกำลัง
มิใช่หรือ อนึ่งแม้ช้างสารถึงพร้อมด้วยเรี่ยวแรงกำลังมี
กายโตใหญ่ ยังต้องเป็นมิตรสหายด้วยหนูตัวน้อยมีกำลัง
อ่อนมิใช่หรือ ด้วยเหตุนี้ ท่านจงฟังคำเราก่อน เรา
จะเล่านิยายให้ท่านฟัง กระทั่งก่อนยังมีบ้านตำบลหนึ่งชื่อจัม
ปากาวี เพราะมีต้นจำบากมากอยู่ในแขวงมคธราช ก็ใน
บ้านนั้นยังมีกาตัวหนึ่งชื่อมั่งสุพุกธิ และสมันตนหนึ่งชื่อมะริจิปา
ลินี สองสหายนี้ได้ผูกไมตรีรักใคร่อยู่มาในบ้านนั้นสันถวานาน
ครั้นมาวันหนึ่งสมันไม่เที่ยวหาภักษาหาร พบสุนัขจิ้งจอก
ตัวหนึ่งชื่อจันทรพุกธิ สุนัขจิ้งจอกนั้นแล้ว ครั้นเห็นสมัน
แล้วอยากจะใคร่กัดกินเป็นอาหาร จึงคิดกลอุบายจะใคร่

ดวงสมณนั้นให้ตายใจก่อน แล้วจึงจะค่อยกัณ ควัน
 คิดดังนี้แล้ว จึงเข้าไปหาสมณทำอาภัพะภิกขุให้เรียบ
 ร้อยสุภาพเป็นอันดี จึงกล่าวด้วยคำอันอ่อนหวานว่า ดูกร
 สมณผู้เป็นสหาย เราได้เห็นท่านแล้วมีใจรักใคร่เอ็น
 ดูมาก อยากผูกไมตรีเป็นสหายกันกับท่านด้วย ตั้ง
 แต่วันนี้ไปท่านจงรู้ไว้เถิด ว่าเรากับท่านได้เป็นมิตรสหายกัน
 จักได้ร่วมสุขร่วมทุกข์กันต่อไป สมณจึงถามว่า ท่าน
 นี้อะไรมาแต่ตำบลไหน สุนัขจึงจอกจึงบอกว่า เรายัง
 ชื่อจันทร์พุทธิอยู่ณะป่าตำบลนี้แต่ผู้เดียว ไม่มีใครเป็นมิตร
 สหายเป็นที่ปลุกษา เหมือนหนึ่งว่าเป็นผู้ตายเสียแล้ว เพราะ
 เหตุนี้ เราจึงสาพิภักมาเป็นสหายด้วยท่าน เมื่อท่านจะอยู่
 จะไปณะสถานใด ๆ เราก็จะติดตามไปด้วย
 ครั้นเจรจากันเสร็จแล้ว สองสัตว์นั้นก็พากันมาถึงน้ำจัมปาภาว
 ชณะนั้นกาบังสุพพิจันอยู่ บนต้นจำปา ได้เห็นดังนั้นจึงถามว่า
 ดูกรสมณผู้สหาย ท่านพาใครมาด้วยเล่า สมณจึงบอก
 ว่า จันทร์พุทธิสุนัข จึงจอก อยากเป็นมิตรสหายกับเรา
 จึงได้ติดตามมาตามเราด้วย กาจึงกล่าวว่า ดูกรสมณ
 ผู้สหาย ท่านมาผูกไมตรีด้วยสุนัข จึงจอกต่างชาติ กระบุดกัน

แลเป็นเชื้อชาติสัตว์ร้ายเช่นนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ควรเลย
 ถ้าท่านขึ้นคบหาไปแล้วโทษทุกอย่างจะมีมาถึงท่านแน่แท้ ก็
 เป็นเหมือนคบกับแรงแก้คบหาด้วยแมวตัวหนึ่งแล้วต้องถึงความตาย
 เพราะแมวเป็นแน่ ดังนั้นจึงถามว่า ก็เรื่องราวแรงแก้คบ
 หากับแมวเป็นอย่างไรเล่า ขอท่านจงเล่าให้ฟัง
 พอให้เป็นละติด้วยเถิด กาบังรพทิจึงเล่านิทานว่า ครั้ง
 หนึ่ง ยังมีแม่น้ำตำบลหนึ่งชื่อภาคยะนะที ที่ริมฝั่ง
 แม่น้ำนั้นมีต้นสลาใหญ่ต้นหนึ่ง ยังมีแรงแก้ตัวหนึ่งชื่อจะระระ
 มีเล็บแดงปากทั้งขนคอก็หลุดร่วงเสียสิ้นตัวก็ไม่เห็น มาหา
 ใครอยู่ก็กลัวจนหนีไปนั้น แลบนั่นนั้นเล่า มีฝูง
 นกมาทำรังอยู่เป็นอันมาก นกเหล่านั้นครั้นได้เห็นแรงแก้
 ก็มีความเอ็นดูปรานีจึงได้เอาอาหารมาให้กินทุก ๆ วัน ยัง
 มีแมวหนึ่งชื่อทระกัถณะ มาเห็นลูกนกเหล่านั้น จะไล่
 กินด้วยกรอุบาย จึงทำอาการมีขี้นางขึ้นไปแต่ไม่
 ลูกนกทั้งหลายจึงได้เห็นแมวก็พากันร้องเรียกวารวขึ้น แรง
 แก้ได้ยินดังนั้น ก็คิดการดูว่าคงจะมีศัตรูมาแน่ไม่สงสัย
 จึงร้องถามว่า ใครมาทิดินฐานของเรานี้เล่า แมวจึง
 ตอบว่า ดูกรท่านพระยาแรง ข้าพเจ้าแมวชื่อทระ

กลับจะขอเอาใครมาพึ่งท่านอยู่ด้วย เพราะว่าบัดนี้ตั้งผู้ติดตาม
 ได้ข้าพเจ้ามา ไม่ทันที่จะหนีไปในสถานที่อื่นได้ ข้า
 พเจ้าจึงวิ่งหนีมาพึ่งท่าน เพื่อจะให้พ้นจากภรรณะโภย
 ขอท่านจงเอ็นดูช่วยชีวิตข้าพเจ้าด้วยเถิด แร้งแก่จึงกล่าว
 ชูว่า และแหมมีรีบหนีไปเสียให้พ้นอย่าช้ามาบนต้นไม้
 เลย ถ้ามีอะไรไปแล้วจะฆ่ามันเสียจนหมดเดี๋ยวนี้ แหมจึง
 วิงวอนว่า ดูกรท่านพระยาแร้ง ในท่านจึงกล่าวด้วยคำหัก
 โหม่นเช่นนี้เล่า ท่านจงฟังคำข้าพเจ้าก่อน อันธรรม
 นิยมในมนุษย์ทั้งหลายเป็นเช่นนั้น เมื่อผู้ใดมีโทษทุกกรรอน
 ถึงใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นได้หนีมันไปแล้ว ก็วิ่งไปพึ่งผู้มี
 บัญญาที่มีกำลังอุทธานุภาพมาก ควรจะเป็นที่พึ่งแก่ตนได้
 ก็ผู้มีบุญญามีกำลังนั้น ควรจะต้องได้ถามดูก่อนว่า ผู้ที่
 มาพึ่งตนนั้นผิดหรือชอบดีหรือชั่วเป็นประการใด ถ้าผู้นั้นผิด
 เป็นคนชั่วจริง ผู้มีบุญญาอันนั้นก็ควรจะทำโทษแก่คนชั่วคน
 ผิดนั้นตามโทษานุโทษ ถ้าผู้วิ่งมาพึ่งตนนั้น เป็น
 คนดีไม่มีความผิด ผู้มีบุญญามีกำลังนั้น ก็ต้องรับ
 ถนอมรักชวบ้องกันอันตรายเลี้ยงดูไว้ด้วย ผู้มีบุญญาเช่น
 นั้นจึงควรจะกล่าวว่า เป็นบัณฑิตเป็นผู้ดีแท้ แร้งแก่จึงตอบว่า

และเขามิเคยว่าอย่างไรจงว่าไปเถิด กุจะระพังธุระณ
 แมาซึ่งเกล็ดแก้วความว่า เมื่อครั้งเรายังไปถูกแหม่นวัย
 อยู่เถิด ยี่สิบฤๅษิตหนึ่งบริบูรณ์ด้วยศีลแถมพรต ไปจง
 กรรมอยู่ละบำไหญ่ ประพจน์พรตทำตนให้เป็นทุกขด้วยวิธ
 ข้อประตบัตติต่าง ๆ เรานี้ได้ไปอยู่ในสำนักนั้นแห่งฤๅษีนั้น ๆ
 ทำนได้ไปนอาหารยของเรา ทำนได้สอนคัมภีร์ธรรม
 ถาตรณนิตถาตรให้แก่เรา เรากี้ได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่
 ประตติฤๅษีนั้นจนเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ทำนจึงให้สมาทานคิล ๕
 เราให้รักษาไว้มันมิให้ต่างพร้อยเสร้างหมอง พระฤๅษี
 ผู้อาจารย์ทวตเห็นว่า เรานี้ดีจึงอยู่ในลัตถยในธรรม แม้
 จะอยู่ด้วยถาพังตมกี้ได้ขุอยู่แล้ว ทำนจึงไปปล้อยเราเสียบใน
 บ่าที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เราได้ลงไปอาบน้ำชำระเกล้าในแม่น้ำ
 น้ำคงคาละแล้ว ได้สมาทานพรตอย่างหนึ่งชื่อจันทรายนะ
 ถินอาหารยี่สิบวัน คือถินลงเป็นของไม่มีวามิศเรา
 ได้ประพจน์ตามโธวาทพระฤๅษีมาเช่นนั้นนานแล้ว เรานี้
 เป็นผู้สอสงาย เมื่อฤๅษีผู้อาจารย์สอนประการใด เรากี้
 ได้ประพจน์ตามถ้อยคำทำนถ้วนทุกประการ เหล่าสัตว์
 ที่อยู่ในบ้าน ทำนพระขานรังแรเป็นผู้นิบัญญัติมีกำลังฤๅษี

นุภาพมากกว่าผู้อื่น ที่กล่าวเป็นผู้ดีก็ควรด้วยคุณเช่นนั้นแล้ว
 จะมาฆ่าเราผู้ไม่มีโทษ น้อยทรัพย์ ยับัญญาตำรวอยู่ในคิด
 ในพรตเช่น นั้นไม่สมควรเลย อีกข้อหนึ่งธรรมเนียมของมนุษย์
 ที่เรายกที่มีบุญญา มีบรรพชาศักดิ์ บัณฑิตด้วยกำลังอำนาจ
 เป็นผู้ดีเหมือนอย่างท่านพระยาแก้วนี้ เมื่อมีแขกมาจึงเรือน
 ของตนก็ต้องต้อนรับตามสมควร ถ้าเขานั้นเป็นผู้ดีก็ต้องต้อนรับ
 ให้สมควรแก่ผู้ดี ถ้าเป็นคนเลวก็ต้องต้อนรับตามคนเลว
 ถ้าเป็นมิตรสหายหรือเป็นศัตรูก็ดี ต้องประวัติดังการต้อนรับตาม
 สมควร แก่แขกที่เป็นมิตรสหายแลศัตรูนั้น ๆ จึงจะชอบ
 จะสมควรแก่ตนที่เป็นคนดี อย่างนี้เป็นข้อประติบัติของสัตว์โลก
 ซึ่งท่านไม่ได้สวนดูก่อน แล้วแลลงโทษแก่คนที่ไปแกล้งมา
 ถึงถิ่นฐานของคนนี้ไม่สมควรเลย สัตว์ทั้งหลายนี เมื่อ
 ใครทำดีหรือทำชั่วไว้ก็ดี คุณแลโทษนั้น ๆ ย่อมติดตามผู้นั้น
 ไป เหมือนเงาติดตามคนไปคนนั้น ด้วยเหตุนี้ ข้อซึ่งท่าน
 พระยาแก้วเป็นผู้สูงอายุ มีบุญญาหลักแหลม แด่มีตบะเดชา
 นุภาพมากถึงเพียงนี้ ไม่ควรตรองดูให้แยบคายก่อน แล้วแลมา
 ลงโทษแก่เราเป็นเขาเป็นผู้น้อยเป็นผู้อนาถา ซึ่งมาถึงด้านนั้น
 ของท่านเช่นนั้นไม่ควรเลย อีกข้อหนึ่ง อันผลไม้นั้นมีหลาย

อย่างหลายสถาน แต่ผลไม้ ๒ อย่าง คือผลมะเดื่อ
 และผลขนุน ๒ นี้มีกลิ่นแรงถึงใบลม้ายกัน แต่กลิ่น
 แปลกปลาดต่างกัน ผลมะเดื่อนี้ข้างนอกดูเกลี้ยงเกล
 แฉงลึกละเอียด ข้างในเป็นหนองพองไม่มีโอชารศ ไม่
 เป้นเครื่องบริโภคได้ อันผลขนุนนี้ใช้ ภายนอกเป็น
 หนามตะครายตา ภายในยวงเหลือกลีตืดสุติของ มีโอชา
 รศเป็นเครื่องบริโภคของท่านผู้ดีได้นั่นใด สัตว์ทั้งหลายนี้
 รูปทรงแสดงฐานก็คล้ายกัน แต่สัตว์บางพวกนั้น ดูภายนอก
 มีระเบียบกายแลวจากสุภาพเรียบร้อยเสวยงาม แต่ใน
 ใจนั้นมันของคดโกงเป็นเนื่องนิตย์ บางพวกนั้นดูภายนอก
 งามกายงามวาจาไม่เรียบร้อยไม่สุภาพ แต่ภายในใจนั้น
 เป็นลัษยธรรมมักรู้คุณท่าน แม้สัตว์ทั้งหลายก็เป็นสอง
 จำพวกสองสถานฉนั้น เหมือนท่านพระยาแรงนี้ ประ
 พจน์ว่าผลขนุน โครงกายภายนอกดูรุ่งไม่เกลี้ยงตาจริงอยู่
 แต่ภายในใจของท่านนั้น ล้วนประกอบไปด้วยความดีมีปัญญา
 หลักละหลวม มีความเอ็นดูต่อสัตว์ทั้งปวง แม้ใครจะมาทัก
 พักหาใคร่อยู่ในสำนักนี้ของท่าน กำลังอานุภาพของท่านอาจ
 คุ้มครองป้องกันภัยอันตราบ แล้วแสดงเคราะห์ให้สมบูรณ์ด้วย

การกินการอยู่ให้เป็นสุขสำราญได้ อีกข้อหนึ่งในบ้านทั้ง
 หลายนั้น ประเทศซึ่งเป็นที่เกิดเครื่องหอม คืออตุลละนา
 กระลำภินั้นน้อยนักหาได้ยาก ประเทศซึ่งเป็นที่เกิดแห่งตัญ
 แลตั้น ไม่ไม่มีกลิ่นนั้นมากหาได้ง่ายนั้นใด ในหมู่สัตว์ทั้ง
 หลายก็เหมือนกัน สัตว์ที่เป็นผู้มีปัญญาไม่ว่าโดยอัมมเช่น
 ทานพระยาเรวนี้มีน้อยหาได้ยาก ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายแล้ว
 คนที่มีปัญญา มีความเห็นชอบปราณีต่อท่านผู้เป็นนั้น เป็นที่ไปมา
 มาคมคบหาแลเป็นที่พึ่งพักอาศัยแห่งมนุษย์ทั้งหลาย แม้
 จะอยู่ในสถานใดใด คนทั้งหลายก็มักมีกลุ่มประชุมอยู่ในที่นั้น
 เรือนซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้คนนั้น เป็นที่ไปมาแห่งชนทั้งหลายไม่
 ขาดเลย ครีกรักกันอยู่ด้วยประชุมชนเป็นเนื่องนิตย์ อัน
 เรือนแห่งคนพาลไม่มีความปราณีต่อผู้เป็นนั้น ไม่มีใครจะไป
 มาดูเย็บเหงา ปากหนึ่งว่าเรือนกว้างว่างเว้นจากประชุมชน
 คนพาลโง่งมานั้น เป็นปรหนึ่งว่าตอผลัดไฟโพ อันตอ
 ไฟนั้น ไม่มีใครจะกินเป็นอาหาร ตอกล่าไฟนั้นแล้ว
 ไม่มีใครทอดทิ้งประดับประดาเชิดชูไว้บนศีรษะหาไม่ได้ แลคน
 ที่มีปรีชาเฉลียวฉลาดแล้ว เป็นเหมือนหนึ่งตอไม้ที่มีกลิ่น
 หอม เป็นที่ชื่นชมยินดีแห่งชนทั้งหลาย เป็นเครื่อง

ตกแต่งประดับประดาทั้งทรงเข็ดชูไว้บนคิณ ถ้า ดอกไม้
 ที่หอมมัน แม้จะเหี่ยวแห้งแล้วก็ดี ชนทั้งหลายยังเก็บ
 ถนอมรักษาไว้ ให้สำเร็จประโยชน์ต่อไปได้ ท่าน
 พระยาแรงนี้ประกอบไปด้วยคุณพาวดี เป็นตฤณฤณการะ
 ลำกัถ์ แด่ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม เป็นที่ชื่นชมยินดีชม
 หาสมาคม แด่เป็นที่พึ่งพิงอาศัยของเหล่าสัตว์ทั้งหลายได้
 กิ่งคนใดเขาด้านนี้ ไม่รู้ประโยชน์ของตน ไม่รู้ความ
 มีโทษทุกข์มาถึงแก่ตนนั้น ๆ ได้ แต่ไม่รู้ทำประโยชน์ที่ยืด
 ยาวแก่คนเลวผู้อื่นได้ ท่านที่มีบุญญานันไช แม้จะ
 พุ่ด้อยคำสั่งไร ได้เหตุผลถูกต้องด้วยเยี่ยงอย่าง ล้วน
 ให้สำเร็จประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้ เป็นที่ยินดีชม
 ใจแก่คนทั้งหลาย ต่างคนต่างให้สาธุการทั้งสิ้น ด้วย
 เหตุนี้ ท่านที่เป็นบัณฑิตนั้น เป็นที่เคารพนับชมยินดี
 ของชนทุกเพศพระภิกษุทุกประเทศ เป็นดวงดวงพระ
 จันทร ไฉวันเพ็ญ ย่อมจรัสแสงไฟโรยรุ่งเรืองทั่วไป
 ในสรรพทิศทุกตำบล แม้จะแสงแสงขึ้นไป ต่างคน
 ก็ต่างเห็นว่าพระจันทร์นั้น ตั้งอยู่ทรงตัวของตน ๆ ทั้ง
 ขึ้น คนโง่กับคนฉลาดนั้นต่างกันเช่นนี้ ท่านพระ

ยานเร่งเล่า ก็มีปรีชาเปรี๊ยะปาวาขลังพร้อมด้วยคุณต่าง ๆ
 เหลือคัมภีร์วิไลยที่ระหมัดจะประมาณได้ แม้จะพระนาไป
 ก็ไม่รู้สิ้นรู้สุดเลย เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงได้วิ่งขึ้นมา
 ที่เพ็ญกวไศรยท่าน ขอท่านพระยาแวงผู้มีปรีชาเมื่อกำลังขาน
 ภาพ.ปนอันมาก จงมีความปรานีแก่ข้าพเจ้าผู้เป็นสัตว์
 ขนาด แล้วโปรดให้ที่อยู่ที่สถอนกนิศาไศรยแก่ข้าพ
 เจ้าด้วยเถิด แร้งแต่ไม่รู้ประมาณตัว ครั้นได้ยินแนว
 ก่อด้วยคุณไม่มีในตนยกย่องสงฆ์ใหญ่เช่นนั้น ก็มิได้มา
 ประมาณให้คำอวยวิปะลาตเห็นผิดทางไป ก็มีจิตชื่นชม
 อันดีเป็นกำลัง จึงตอบด้วยวาจาอันไพเราะว่า โอท่าน
 พระกษัตริย์ผู้ฉลาด ขอความ ซึ่งท่านกล่าวมานั้นจริงแล้ว
 ชอบด้วยทุกประการ แต่ว่าวิไลย์แนวทั้งหลายนั้น เป็น
 สัตว์เดวดต่ำซ้ำมักฆ่าชีวิตท่านผู้อื่นกินสด ๆ เป็นธรรมดา อนึ่ง
 ที่ดินไม้ไม้เล่า ลุกนกกทั้งหลายมาหาไศรยอยู่เป็นอันมาก
 เกือบกว่าจะเป็นอันตรายแก่คณกเหล่านั้น เราจึงตั้งว่าแก่
 ท่าน.ชนนี้ ไซ้ว่าจะกระหน่ำหิงหวงวินฐานที่อยู่หาไม่ได้ แนว
 ที่พระกษัตริย์ ครั้นไวยินพระยาแวงกล่าวถ้อยคำผ่องแผ้ว
 ลงเช่นนั้น ก็มีความรื่นเริงบันเทิงใจยิ่งนัก แล้งทำ

ขากการอ่อนน้อมเคารพแบบนบศานเข้าไปได้ หมะยงก็
 เฉพาะหน้าแว้งแก่แล้วจึงตอบว่า ข้าแต่พระยาแว้ง ข้าซึ่ง
 ท่านว่าแมวทั้งหลายเป็นผู้ร้ายกาช ข้าสัตว์กินสด ๆ นั้นจริง
 อยู่ เพราะว่าแมวเหล่านั้นเป็นชาติแมวพาล ไม่ได้อยู่
 ในสำนักนี้แห่งท่านผู้ทรงศีลสิกขาบท แต่ข้าพเจ้านั้นเป็นศิษย์
 ของพระฤาษี ได้เรียนคัมภีร์ธรรมสาตรนิตินาตร ได้รักษา
 ศีลห้าเป็นเนืองนิตย์ ไม่ฆ่าชีวิตท่านกิน ข้าพเจ้าได้
 สมาทานพรตกินลมอันไม่มีอาภิศเป็นอาหารเนื่องนิตย์ ไม่ได้
 เปียตเบียนชีวิตท่าน ด้วยหวังว่าเบื้องหน้าแต่จุดจิตรแล้วจะ
 ได้ไปเกิดในสวรรค์ ตามโอวาทที่มีมาในพระคัมภีร์ ใช้
 วาจะเกล้งกล่าวเป็นเล่ห์กลหลอกลวงท่านนั้นหาไม่ได้ จะลัดตะ
 แว้งแก่ผู้โง่เขลาไม่ตรึงตรองให้เห็นโดยแยบคาย แล้ว
 หลงเชื่อคำแมวฟ้อลวงปนกลอุบาย ก็สำคัญว่าตนนี้มีบุญญา
 มีบันดาลศักดิ์ มีอาภัพเช่นนั้นจริง จึงกล่าวว่า ท่าน
 แมวจะประสงค์อยู่ที่ดินไม้นี้ ก็จะไปอยู่ในที่สมควรเกิด
 แมวก็ลาแว้งแก่เข้าไปนอนอยู่ที่โพรงไม้เสลานั้น แล้วขึ้นไป
 จับลูกนกกินทุก ๆ วัน ฝูงนกทั้งหลายเห็นว่าลูกนกน้อยลง
 ไป ก็มีความสงสัยในแว้งแก่ จึงพากันมาดูก็เห็นชนแฉ

กระตุนนั้นเรี่ยราดอยู่ใกล้ที่อยู่อันแห่งแวงแ่ง ก็สำคัญว่าแวง
 นั้นกินลูกของตนเสีย แล้วก็กล่าวว่า แวงแ่งนั้นไม่
 ตั้งอยู่ในลัทธิในธรรม แม้เราทั้งหลายได้หาอาหารมาให้
 กินอิ่มหน้าสำราญทุก ๆ วัน ยังไม่เต็มความปราดณา
 ยังมากินลูกของเราเสียเล่า ผู้หนักทั้งหลายก็โกรธนัก จึง
 พากันจับล้นแวงแ่งนั้นจนถึงความตาย แมวได้รู้ความดังนั้น
 ก็รีบหนีไปจากต้นไม้นั้น เมื่อกาบังสุพทริ ได้ชักนิทาน
 มาสาธกเนื้อความให้สดมันฟังเช่นนั้น แล้วจึงกล่าวว่า ดู
 กระตุนผู้เป็นสหาย ซึ่งท่านจะผูกไมตรีเป็นมิตรสหายด้วย
 สุนัขจึงจอกผู้มีชาติสกุลต่างกันนี้ไว้ควรระแวง จะเป็นเหมือน
 แวงแ่งไม่รู้ประมาณตัว มาคุยกับแมวเจ้ามาขานแล้วก็ต้องถึง
 ความตายเช่นนั้นเป็นแท้ อนึ่งเล่าผู้มีปัญญาเก่า ๆ ท่าน
 กล่าวไว้ว่าสัตว์สามจำพวก คือ เลื้อ ๑ สุนัขจิ้งจอก ๑
 แมว ๑ สัตว์สามจำพวกนี้มักฆ่าสัตว์กินสด ๆ จะได้
 มีความปราณีต่อชีวิตท่านนั้นหาไม่ได้ จนกระทั่งสุนัขจิ้งจอก
 ได้ยินกาบังสุพทริกล่าวเตือนสติสดมันเช่นนั้นก็มีความเสียใจ จึง
 กล่าวกะกาบังสุพทริว่า แม่ท่านกา ตัวท่านกับสดมันได้เป็น
 มิตรสหายกันมานานแล้ว ก็ท่านทั้งสองนี้มีชาติเชื้อความ

ประพฤติไม่เหมือนกัน เหตุใดจึงได้เป็นมิตรสหายคบหา
 กันได้เล่า แนน่านก ท่านจงฟังคำเราว่าก่อน ใน
 กาลก่อนยังมีไพร่ดำบลหนึ่งชื่อกับปุระ ในบ้านนั้นมีเลื้อยตัวหนึ่ง
 ชื่อวาฬพยัคฆะ ได้เป็นมิตรสหายกับเราได้กินอยู่ด้วยกัน
 รักใคร่กันนัก แม้จะไปหาอาหารก็ไปด้วยกัน ครั้น
 ได้อาหารแล้วก็มาแบ่งกันกินทุก ๆ วัน เมื่อเลื้อยผู้สหายช่วยไข
 เราได้ปรดิบดีหาอาหารมาให้กิน ครั้นเราย่อยไขแล้ว เลื้อยผู้
 สหายก็ปรดิบดีหาอาหารมาให้กิน แลเราทั้งสองนั้น เมื่อ
 ผู้ใดเกิดการวิวาทกับสัตว์เหล่านี้ ข้างผู้หนึ่งคอยพิทักษ์
 รักษาห้ามปรามปรนนิพนธ์ยอมไม่ให้เกิดวิวาทได้ เราสองสหาย
 ได้ะยู่เย็นเป็นสุขมาสิ้นกาลนาน ครั้นเลื้อยผู้สหายเราตายเสีย
 แล้วเรานี้ก็อ้างว้างอยู่แต่ผู้เดียว ไม่มีใครเป็นมิตรสหาย
 เป็นที่ปรึกษา จึงได้ออกจากบ้านกับปุระเที่ยวมาจนถึงบ่า
 นี้ ตัวเราไม่เคยผูกไมตรีกับสัตว์เหล่านี้ ได้ทำ
 กิจที่เป็นประโยชน์แก่มิตรสหาย แลได้แนะนำสั่งสอนสัตว์
 เหล่าอื่นให้มีบุญญา ให้เป็นผู้ดีมาได้มากอยู่แล้ว ท่าน
 อย่าล้าลึงคิดว่าเรานี้เป็นผู้เลวทรามต่ำช้าเลย วิไลย์
 สัตว์ทั้งหลายที่เป็นผู้ดีมีบุญญานี้ มีใจเมตตาปรานีต่อสัตว์

จะได้คิดอุบายพยายามต่อท่านผู้ใดผู้หนึ่งหาไม่ได้ หนึ่งวิไลย
 สัตว์ที่จะเป็นมิตรกันนั้น จะมีเชื้อวงศ์ชาติตระกูลและการ
 ประพฤติเสมอกันก็ดีต่างกันก็ดีไม่เป็นประมาณ ใจที่เอ็นดูรัก
 ใครต่อกันนั้นเป็นประมาณ เมื่อใจไม่รักใคร่เอ็นดูกันแล้ว แม้
 มีเชื้อวงศ์ชาติตระกูลแลความประพฤติเสมอ เหมือน กันก็ดีหรือเป็น
 มิตรสหายกันก็ดี ปานประหนึ่งว่าเป็นศัตรูกันเป็นผู้ต่างเชื้อ
 วงศ์ชาติตระกูลกัน เหมือนท่านกาท่านสมันมีชาติตระกูล
 และการประพฤติก็น่าไม่เหมือนกัน ท่านทั้งสองก็ได้เป็นมิตรสหาย
 กันมานานแล้วมิใช่หรือ กามังสุฤตครั้นได้ยินสุนัขก็จึงบอก
 ว่าตั้งนั้นจึงกล่าวแก่สมันว่า ดูกรสหายเรานี้เป็นสัตว์มีพิษมัน
 ไปในอากาศได้ สัตว์ที่อาไศรย์แผ่นดินไม่อาจจะมาทำ
 อันตรายแก่เราได้ แม้อันตรายจะมาถึงแก่เรา ท่านสมันผู้
 สหายจะมาช่วยก็ไม่ได้ เมื่อไภย์อันตรายจะมาถึงท่านแล้ว
 เราจะช่วยท่านก็ไม่ได้ ตัวท่านเป็นสัตว์เงินเดือนมีพิษไภย์
 อันตรายมาก ท่านอย่านอนใจเร่งตรองระวังตัวให้จงดี
 ท่านจงฟังคำเราเล่าก่อน ในกาลก่อนยังมีหนองใหญ่แห่งหนึ่ง
 ชื่ออะติสระ ทั้งกว้างฤกสมบรรณด้วยผักปลาอาหารเป็นที่
 อาไศรย์ของสัตว์ทั้งหลาย มีช้างสารช้างหนึ่งชื่อกับปุระ

มาว่าใครยังอยู่ในป่าใกล้หนองนั้น ยังมีสุนัขขี้จิ้งจอกตัวหนึ่งชื่อ
 ถึงคะ มีบริวารมากมายอาศัยอยู่ที่หนองนั้นด้วย วัน
 หนึ่งถึงคะสุนัขขี้จิ้งจอกได้เห็นช้างสารนั้น จึงกล่าวแก่สุนัข
 ขี้จิ้งจอกทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจะใคร่กินช้างสารนี้หรือ
 เราจะคิดกลฆ่าช้างสารนี้ให้ท่านทั้งหลายกิน ให้พอจน
 ตลอระตุฝนนี้ให้จงได้ สุนัขขี้จิ้งจอกทั้งหลายจึงตอบว่า
 ตัวท่านเป็นสัตว์ตัวน้อยเท่าปลายเท้าช้างสาร ซึ่งท่านจะ
 คิดอ่านกินช้างสารนั้น เห็นจะไม่ไร้สมดังประสงค์ ถึงคะ
 สุนัขขี้จิ้งจอกก็กล่าวว่า ที่ตัวโตใหญ่นั้นไม่เป็นประมาณ
 สุดแล้วแต่ปัญญา เมื่อความฉลาดมีแล้วแม้ตัวเล็กก็คิดจะ
 คิดฆ่าสัตว์ตัวใหญ่ได้ ถ้าท่านทั้งหลายทำตามคำของเรา
 แล้ว เราทั้งหลายคงจะได้กินช้างสารนี้เป็นแน่ แล้ว
 ถึงคะสุนัขขี้จิ้งจอก จึงแบ่งกันออกเป็นสองพวก พวก
 หนึ่งให้คอยอยู่ที่หนองใหญ่นั้น พวกหนึ่งให้ไปกับตน
 แล้วถึงคะสุนัขขี้จิ้งจอกจึงไปหาช้างสาร หมอบคลาน
 เข้าไปซบเสียวของตนลงที่เท้าช้างสาร แล้วจึงกล่าวว่า ข้าแต่
 พระยาช้างผู้มีศักดิ์เดชานุภาพใหญ่ เช่นท่านจงไปเป็น
 นายครอบครองสั่งสอนพวกข้าพเจ้าทั้งหลายเถิด ช้างสาร

จึงถามว่า ท่านนี้ชื่อไรเหตุใดจึงมาว่าดังนี้เล่า ศุภกษ
 จึงบอกจึงตอบว่า ข้าพเจ้านี้ชื่อถึงคะศุภกษ จึงบอก เพราะว่า
 เหล่าสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในบ้านนี้ ได้ประชุมปรึกษาเห็น
 พร้อมกันว่า เราทั้งหลายไม่มี ใครเป็นเจ้านายครอบครอง
 ชาติตติสันถ์คะตีปรีปรีนอมสังลอน ไม่มีใครจะเป็น
 ใหญ่ อยู่แต่ลำพังตนเช่นนี้ไหนเลยจะเป็นสุขได้แล้ว ใน
 หมู่มนุษย์ทั้งหลายก็มีพระเจ้าแผ่นดินครอบครองสังลอน จึง
 ได้อยู่เย็นเป็นสุข เพราะเหตุนี้ สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ใน
 ในป่าใหญ่นี้ เห็นพร้อมกันว่า ในบ้านท่านพระยาช้างเป็น
 ผู้ใหญ่กว่าสัตว์ทั้งหลาย มีละอับญญาแลกำลังอาณภาพก็
 มากกว่าสัตว์ทั้งปวงสมควรจะเป็นนายได้ จึงใช้ให้ข้าพเจ้า
 มาเชิญท่านพระยาช้างไปเป็นนายครอบครองสังลอนสัตว์ทั้งหลาย
 ในบ้านเกิด ข้าพเจ้าครั้นได้ยินว่าเขาจะยกตนเป็นนาย
 เช่นนั้น ก็ดำใจว่าจริง พลังขมขื่นย่นดิจึงรับคำว่า ถ้า
 สัตว์ทั้งปวงในบ้านนี้เห็นพร้อมกันเช่นนั้นแล้ว เราก็จะรับ
 บังคับบัญชาสังลอนได้อยู่ ถึงคะศุภกษ จึงบอกได้รู้ยักยา
 ไลย์แห่งช้างสารว่ายอมเช่นนั้นแล้ว ก็มีความดีใจจึง
 ตอบว่า ถ้ากระนั้นข้าพเจ้าจะลาท่านกลับไปบอกแก่สัตว์

ในป่าทั้งหลายให้ทราบก่อน จะได้ช่วยกันเตรียมจัด
 ที่จะได้สมมตท่านขึ้นเป็นนาย ทั้งที่กินอยู่ให้สมควรก่อน
 แล้วถึงจะ สุนัขจิ้งจอกก็ ให้สุนัขจิ้งจอกทั้ง หลายอยู่ด้วยข้าง
 ข้างไปกับตนบ้าง แล้วรีบกลับมาที่หนองนั้น ชวน
 สุนัขจิ้งจอกทั้งหนึ่งซึ่งแบ่งไว้นั้น เทียวหาที่แยบคาย
 จะได้ลงข้างกินโดยง่าย ก็ได้เห็นเกาะแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่
 ในกลางหนองใหญ่นั้นมีหล่มอันทุกโดยรอบ จึงบอกแก่
 สุนัขเหล่านั้น ให้เข้าไปอยู่ที่กลางเกาะแล้วก็ลี้ลับว่า เมื่อ
 ข้างสารมาถึงแล้ว ท่านทั้งหลายจงพร้อมกันนอนเฝ้าร้อง
 ให้กักกองครีครื้นพร้อมกันขึ้น แล้วแลประชุมอยู่ในเกาะ
 นั้นเกิด ถึงจะสุนัขจิ้งจอกครันจัดการเสร็จแล้ว ก็
 กลับมาหาข้างสาร จึงบอกว่า ข้าแต่พระยาช้างผู้เป็นใหญ่
 บัดนี้สัตว์น้ำทั้งหลาย ได้ประชุมพร้อมกันอยู่ที่เกาะซึ่งตั้งอยู่ใน
 กลางหนองใหญ่นั้นแล้ว เกาะนั้นเป็นทิไชยภูมิ เป็น
 ที่อยู่ของสัตว์ผู้ใหญ่มาแต่ก่อน สมบูรณ์ด้วยต้นไม้แลใบ
 หนูกำลังหาน้ำก็เรียบราบเป็นอันดี หวังว่าจะสมมตท่านขึ้น
 เป็นใหญ่ที่เกาะนั้น บัดนี้จุศุมมาให้ผลแก่ท่านแล้ว ความ
 เป็นใหญ่ในสมบัดนี้ ยากที่สัตว์จะพึงได้ แม้จะหา

เงินทองของแก้วพืดต่าง ๆ ก็จะได้ง่ายกว่า เชิญท่านวัย
 ไปโดยเร็วเถิด ข้าวงได้ยินคำสนักรา จึงจอกมาดวงหลอก
 ตั้งนั้น ก็สำคัญว่าตัวจะได้เป็นใหญ่จริง แล้ววัย
 มายังหนองใหญ่ สิงคะตุนักข์ จึงจอกกับบริวาร ก็
 พากันแวดล้อมแต่ห้อมข้างสารมาโดยรอบ ครั้นถึงแล้วสนักข์
 จึงจอกทั้งหลายซึ่งคอยอยู่ที่เกาะนั้น ได้เห็นข้างสารมาแล้ว
 ก็พากันหอนเห่าร้องฮือฮึงครึกครื้นขึ้นพร้อมกัน สิงคะตุนักข์
 จึงจอกจึงขับเถภา เกาะซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางหนองโน้นข้าพเจ้า
 ทั้งหลายได้ ตระเตรียมจัดไว้จะสมมตท่านขึ้น เป็นใหญ่ในที่นั้น
 ขอเชิญท่านดำเนินตามข้าพเจ้าลงไปเถิด แล้วสิงคะตุนักข์
 จึงจอกเดินนำหน้าพาข้างสารลงไปในที่ที่มีหล่มอันรก ข้าวง
 ผู้เฒ่าเฒ่าไม่พิจารณาโดยแบบคายน ก็ขี่ขม้นวัย
 ลงไปด้วยความอยากจะเป็นใหญ่ ก็ลงไปติดอยู่ที่หล่มอัน
 รก ไม่อาจจะถอนตัวขึ้นได้ สิงคะตุนักข์ จึงจอกจึงร้องบอก
 แก่บริวารของตนทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจงมาเร็ว บัด
 นี้พระยาข้าวงผู้เป็นนายของเราติดหล่มอยู่ไปไม่ได้แล้ว จง
 ลงมาช่วยกันฉุดเชิญนายของเราขึ้นไปโดยเร็ว ผู้สนักข์
 จึงจอกทั้งหลายก็ทำอาการปานประหนึ่งว่าจะช่วย บ้างก็

หอนอยู่บนเกาะแล้วก็ยี่ในทางลงมาร้องบอกว่า ท่านพระยา
 ข้างจงดูทางของข้าพเจ้าขึ้นมาเถิด บ้างก็ลงมาทำที่ไถ
 เป็นอคม บ้างก็ไถดขึ้นบนหลังช้างวิ่งขึ้นบนครีษะ แล้ว
 ก็ถ่ายมูตรรรดช้างลงทั้งสองข้าง ข้างสารผู้โศดเขลาก็มี
 จักษุบอดจนถึงความตายในที่นั้น สุนัขจิ้งจอกทั้งหลาย
 ก็ลงมาจุ่มมูกินกินช้างสารเป็นอาหาร นีทานนี้ก็มา
 ในลัมภีร์เป็นตัวอย่าง เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเตือน
 ท่านสมันผู้เป็นสหายให้เป็นคะตึกไว้ จันทพทิสุนัขจิ้ง
 จอกได้ย่นดังนั้น จึงตอบว่า แน่ท่านกา คำซึ่งท่าน
 ว่ามานั้นจริงอยู่แล้ว แต่ว่าท่านทั้งเรว่าก่อน เหล่า
 สัตว์น้ำทั้งหลายเป็นหลายชาติหลายจำพวก ราชสีห์ผู้
 เป็นมฤคราชนั้น มีเชื้อชาติเป็น ๕ พวก คือเกลระ
 ลิงห์ ๑ บัณทลิ่งห์ ๑ ตินะลิ่งห์ ๑ บัณณะลิ่งห์ ๑ เป็น ๕
 พวกเช่นนี้มิใช่หรือ ก็ลิ่งห์ ๕ จำพวกนั้น มีชาติ
 ตระกูลแลความประพฤติต่างกัน เกลระลิ่งห์ นั้น เป็น
 สัตว์ร้ายมีอำนาจมากย่อมแผดเสียงให้สัตว์อื่นตาย แล้ว
 กินสมองครีษะทั้งโลดเป็นอาหาร ของซึ่งเกลื่อนนักทั้งเสีย
 ไม่กลับมากินอีกเลย แม้จะกินอีกก็ย่อมแผดเสียงฆ่าสัตว์

อื่นอีกต่อไป แต่สิ่ง ๓ จำพวกนั้น ไปฆ่าชีวิต
 ท่านกิน ถึง ๓ จำพวกนั้นเล่าก็ต่างกัน บัณฑิต
 สิ่งที่มีอุปบะบงละที่เป็นอันตรายแล้วจึงกิน ถ้าไม่พบปะ
 แล้วสูดหายใจไปยั้งค้ำ แลดิฉันะสิ่งนั้น ไม่กินเนื้อ
 สัตว์กินแต่หญ้าเป็นอาหาร แลดิฉันะสิ่งนั้นหญ้าสดใบ
 ไม่สดก็ไม่นกิน กินแต่ใบไม้แห้งเป็นอาหาร แล้วรักษา
 คิลทำเป็นเนืองนิตย์ แม้ต่างกันเช่นนี้เขาก็เล่าว่าวิไลย์
 สิ่งแล้ว ย่อมฆ่าชีวิตท่านกินสด ๆ ดังนี้ เมื่อจะ
 ว่าที่แท้แล้ว เกดะสิ่งจำพวกเจียวเป็นผู้ฆ่าชีวิตท่านกิน
 ข้อความนั้นฉันใด แม้สุนัขซึ่งจอกทั้งหลายแล้วก็เหมือนกัน
 มีชาติตระกูลแสดงความประพฤติก็แปลกกัน สุนัข ซึ่งจอก
 บางพวกก็ฆ่าชีวิตท่านกิน บางพวกก็กินแต่เนื้อหนึ่งที่
 เตนทาน บางพวกก็กินหญ้าแลใบไม้เป็นอาหารดังอยู่ใน
 คิลทำ แลสุนัขซึ่งจอกซึ่งเป็นชาติเชื้อของเรานี้ ไม่
 ได้ฆ่าชีวิตท่านกิน ๆ แต่สัตว์ที่ตายแล้วเป็นอาหาร ตั้งอยู่
 ในคิลทำประการเป็นเนืองนิตย์ อนึ่งชาติตระกูลของเรานี้
 ไซ้ว่าจะเลวทรามด่าซ้ำหามิได้ พระยาสุนัข ซึ่งจอกผู้ได้ชื่อ
 ว่าลับปะดาสะ ซึ่งได้รุ่มนัตมหาปะถวิ ได้เป็นใหญ่

เป็นนายราชทัณฑ์ แลข้างแลเลื้อแลตมัน เหล่าสัตว์น้ำทั้งปวง
 ต้องอยู่ในอำนาจท่านทั้งสิ้น เราเป็นเทรณของสัปปะดาสะ
 พระยาสนักขังจ้องอนั้น แลปู่ของเราก็คือ ตาแลบตา
 ของเราก็คงจะได้มาชีวิตท่านกินนั้นมิได้ เราเป็นเชื้อชาติ
 สุนัขจึงจอกเป็นผู้วิเศษ ๆ กันมาเช่นนี้ ตั้งอยู่ในยุติธรรม
 โทณเลยจะฆ่าชีวิตท่านกินแล้ว ท่านอาจฟังคำเราว่าก่อน
 มนุษย์ทั้งหลายมีเชื้อวงศ์ชาติตระกูลต่างกัน แลความประพฤติ
 ก็แปลกกัน แต่ท่านที่เป็นเชื้อกษัตริย์นั้นเป็นผู้ประเสริฐ
 กว่ามนุษย์ทั้งหลายตั้งอยู่ในยุติธรรมความสัตย์ เมื่อ
 ชาติตระกูลอื่น ๆ ทำผิดลเมิดต่อยุติธรรมแล้วก็ลงโทษตาม
 ความผิด ถ้าใครทำความชอบก็ปูนบำเหน็จยกย่องขึ้นตาม
 สมควรแก่ความชอบ ท่านที่เป็นเชื้อพราหมณ์นั้นเล่าก็เป็น
 ผู้ประเสริฐในหมู่มนุษย์ตั้งอยู่ในศีลแลพรต รักษากายวาจา
 เป็นอันดี มีจิตปรานีในสัตว์ทั้งปวง และมีสติปัญญา
 ได้ศึกษาเล่าเรียนวิชามนต์ แลพระคัมภีร์ ต่าง ๆ ถึงอนท่าน
 ในที่เป็นประโยชน์ แลมนุษย์ที่เป็นเศษฐีนั้นเล่า ได้
 ให้ทานเจือจานศุภเคราะห์แก่ผู้อื่นด้วยพลุดั่งของ ได้ประ
 กอบการค้าขายเลี้ยงชีพ เหล่ามนุษย์ที่เป็นไพร่นั้น ได้

ทำไรนาแต่เที่ยวจ้างทำการท่นเลี้ยงชีวิต แลมนุษย์จำพวก
 นั้น เป็นเชื้อเนสกาทแลนายประโมง ย่อมฆ่า
 ชีวิตสัตว์มาเลี้ยงตนทั้งบุตรแลภรรยาเป็นเนื่องนิตย์ แม้
 มนุษย์ทั้งหลายเมื่อใครมีเชื้อวงศ์ชาติตระกูลเป็นประการใดเคยประ
 พุติอย่างไร ก็ไม่ละเชื้อสายแลกิจการที่ตนเคยประพุด
 นั้น ๆ เลย เหล่ามนุษย์ ที่เป็นนายพรานนายประโมงเคยฆ่า
 ชีวิตท่นมาเลี้ยงชีพตนก็ดี หรือที่เป็นโจรเคยปล้นสดม
 ลักทรัพย์ท่นมาเลี้ยงชีพก็ดี มนุษย์เหล่านั้นเป็นผู้หยาบช้า
 ตามก แม้จะแนะนำสั่งสอนชี้แจงคุณโทษดักเตือนเท่าไร ๆ
 ก็ดี มักประพุดตามเชื้อสายไม่ละปรกติตนเสียได้เลย
 แน่ท่านกา เราจะเล่านิทานสาธกความให้ท่านฟัง ครึ่งก่อนยังมี
 พรานบ้านหนึ่ง เทียวฆ่าสัตว์เลี้ยงชีพของตน แลเลี้ยง
 บุตรภรรยาเป็นอาจัน วันหนึ่งมีผู้บัณฑิตมากล่าว สอน
 ชี้แจงให้เห็นโทษในการฆ่าสัตว์ พรานบ้านนั้นเลื่อมใส
 หักความสลดใจ ได้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์สละเครื่องมีก
 สำหรับประหารชีวิตสัตว์เสียแล้ว ก็เข้าไปในป่าดงพงศ
 เป็นฤๅษี ตั้งอยู่ในคิณลพรตเป็นอันดี สร้างอาศรม
 อยู่ในป่าหิมพานต์ ก็ในที่ใกล้อาศรมนั้นมีถ้ำดงหนึ่ง

ซึ่งเป็นที่อาศัยอยู่ของหมู่กนิรีเป็นอันมาก ในปากถ้ำนั้น
 มีแมลงมูมใหญ่ตัวหนึ่งชักใยตั้งดักปากถ้ำไว้ ครั้นกนิรีขึ้นมา
 ดิตสลายใยของตนแล้วก็ฆ่ากินเป็นอาหาร วันหนึ่งฤๅษีเที่ยว
 เสาะแสวงหาผลอาหารมาถึงปากถ้ำ เวลานั้นพอแมลงมูม
 ได้จับกนิรีที่ปากถ้ำ นางกนิรีได้เห็นพระฤๅษีก็วิ่งวอนให้ช่วย
 พระฤๅษีเห็นนางกนิรีมีรูปโฉมงามดี ก็มีใจผูกพันในนาง
 กนิรีนั้น จึงเอาไม้เท้าไล่ตีแมลงมูมนั้นตาย แล้วก็
 พานางกนิรีไปยังกุฏิของตน ได้อยู่สมัคดังสวัสดิกับนางกนิรี
 นั้น นี้แลแม่มนุษย์ทั้งหลายเมื่อใครมีเชื้อชาติเป็นประการใด
 ได้เคยประพฤติอย่างไร ก็ไม่ละเชื้อสายปรกิติของตนได้เคย
 ไซ้แต่เท่านั้น ครึ่งก่อนนี้ยังมีเมืองหนึ่งชื่ออะมิตปุระ ใน
 เมืองนั้นมีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อมะหาวิลาตะ แลเศรษฐีนั้นก็มีบุตร
 คนหนึ่งถึงพร้อมด้วยคุณที่เป็นความดีพอใจจะให้ทานแลรักษาคือ
 วันหนึ่งเศรษฐีบุตรนั้นพาเกวียน ๕๐๐ เล่มไปค้าขายในประเทศอื่น
 ครั้นถึงกลางทางโจรทั้งหลายมาปล้นเอาทรัพย์ จับเอาบุตร
 เศรษฐีนั้นไปด้วย แล้วโจรทั้งหลายก็ชักจูงให้เลพลูรามาโค
 แลไปปล้นสวณลักทรัพย์ท่านให้ประพฤติตามตน เศรษฐีบุตรจึง
 กล่าวแก่โจรเหล่านั้นว่า เราเป็นผู้ถือบุญถือบาป ซึ่ง

ท่านทั้งหลายจะมาชักจูงเราในกิจการอันเป็นบาปเช่นนั้นเราไม่ทำ
ได้ เมื่อท่านเห็นดูจะปล่อยเราไปก็จงปล่อยเสียเถิด หรือ
จะฆ่าเราเสียก็ตามแต่จะทำเถิด ไจรเหล่านี้นึกคิดเห็นว่า
ถ้าเราจะปล่อยเศรษฐีบุตรไปแล้ว ทุกข์ โภภัย ก็คงจะมาถึงเรา
เป็นแน่จำจะต้องฆ่าเสีย ครั้นคิดเห็นดังนั้นแล้วก็ฆ่าบุตรเศรษฐี
นั้นเสีย นิทานเรื่องนี้เราก็ก็นึกถึงความชั่วว่ามนุษย์ทั้งหลาย
ถ้ามีเชื้อสายแลประพฤติการเป็นประการใด ก็ไม่ละวิสัย
ของตนได้เลย ดูกรสหายทั้งสอง ข้าพเจ้านี้ถึงเป็นสุนัข
จึงจอกก็ยังมีเชื้อชาติเนื้อมาแต่สุนัข จึงจอกอันเป็นผู้ดี มารดา
บิดาบุ๋ยาดายาของข้าพเจ้านั้น ท่านได้ตั้งอยู่ในยุติธรรม
ความสัตย์ ได้เคยเป็นนายพวกได้บริจจาคะชาติสัตว์ป่า ได้
รักษาศีลห้าเป็นเนื่องนิตย์สืบ ๆ มา จนถึงตัวข้าพเจ้านี้ก็ได้
ตั้งอยู่ในกุศล กริยาตาม วงษ์ ของตน มาตั้งแต่เล็ก คุมเท่า บัดนี้
ได้รักษาศีลห้ามิได้่างพร้อยแล้วหมดอง สหายทั้งสองอย่า
ได้ลงโทษในข้าพเจ้าเลย มะริจีปาลินล์มันครันได้ยินคำ
จันทรพุทธสุนัข จึงจอกกล่าวเป็นยุติธรรมเช่นนั้น ก็ถ้าคุณ
ว่าเป็นผู้ซื่อตรงตั้งอยู่ในยุติธรรมจริง จึงกล่าวแก่กาบังสุ
พุทธิว่า แน่ท่านกาผู้สหาย เรายังได้ฟังถ้อยคำของ

สุนัขจิ้งจอกกล่าวแต่ต้นจนปลายเห็นแยกกายเป็นสัตว์เป็นธรรม
 อยู่ ท่านอย่าสงสัยเลย เราทั้งสามจงผูกไมตรีกันเป็น
 มิตรสหายด้วยกันเถิด เมื่อโทษทุกข์สิ่งใดของใครมีขึ้น
 แล้ว จะได้ช่วยกันเปลื้องปลดโทษทุกข์นั้น ๆ กาจึงตอบว่า
 ท่านทั้งสองผู้หาใคร่แผ่นดินด้วยกันสุดแต่จะเห็นดีเถิด เรา
 เป็นสัตว์มีปีกบินไปในอากาศได้ ตั้งแต่นั้นไปเดียรรัจฉาน
 สัตว์ทั้งสามนี้ได้ผูกไมตรีเป็นมิตรสหายกัน วันหนึ่งสุนัข
 จิ้งจอกจึงชวนสมันว่า ท่านสมันผู้สหายในสถานที่ไกล
 ประเทศนี้ มีน้ำหนึ่งลุ่มด้วยหญ้าและเข้าสาธิตอดมดี
 เราทั้งสองพากันไปกินเข้าสาธิตด้วยกันเถิด ครั้นสมันรับว่า
 จะไปแล้ว สุนัขจิ้งจอกก็พาสมันไป ครั้นถึงประเทศ
 ที่นั่นแล้ว สมันก็ลงไปกินเข้าสาธิตในทุ่งนาของชาวผู้หนึ่ง
 บรมเจ้าของเข้าสาธิตได้เห็นรอยเท้าสมันจึงดักบ่วงไว้ที่ทางสมันลง
 ไปนั้น ครั้นเวลากลางคืนสมันลงไปกินเข้าสาธิตก็ติดบ่วงของ
 บรมชนั้น สมันร้องบอกสุนัขจิ้งจอกว่า ท่านสหาย
 บัดนี้ตัวเราติดบ่วงอยู่ ไม่อาจจะไปได้แล้ว เชิญสหายมา
 ช่วยเปลื้องปลดเราให้พ้นจากบ่วงด้วยเถิด สุนัขจิ้งจอก
 เห็นสมันติดบ่วงแน่นหนาเช่นนั้นแล้วจึงคิดว่า คราวนี้สม

ความปรากฏของเราแล้ว เราจะได้กินเนื้อสมันนั้นเป็นแท้
 แล้วสุนัขจิ้งจอกเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในสมุมทุมต่าบถหนึ่งซึ่งมีอยู่ใน
 ใต้ใกล้ สมันจึงกล่าววิงวอนว่า ท่านสุนัขจิ้งจอก
 ผู้สหาย เหตุไฉนท่านจึงทำลายทางไมตรีไม่มาช่วยทุกข์
 โภภัยของเราผู้เป็นสหายเล่า ดุกรสุนัขจิ้งจอก ผู้
 ที่เปรมมิตรสหายกันจะรู้ว่าเปรมสหายจริงนั้น ก็เมื่อเวลา
 ทุกข์ โภภัย อันตรายมาถึงแก่สหายข้างหนึ่งแล้ว ถ้าสหายข้าง
 หนึ่งได้ช่วยชวนช่วยเปลี่ยนทุกข์โภภัยนั้น ๆ จึงจะรู้ว่าเปรมสหาย
 จริง ผู้ที่แก่วักลำนั้น เมื่อเวลาเข้าไปยังสมรภูมิ
 ที่ผจญจึงจะรู้ว่าเปรมผู้กล้าและผู้ฉลาด อนึ่งวิไลย์ คนที่
 มีภรรยาแล้ว เมื่อเวลาเลื่อมจากลาภยศสันตทรัพย์ สิ่งสิ้น
 แล้ว จึงจะได้รู้ว่าภรรยารักจริงแลไม่รักจริง คำนี้
 ก็มีมาในคัมภีร์ นิตินาถร์ ข้าพเจ้ากับท่านสุนัขจิ้งจอกได้
 ผูกไมตรีเปรมมิตรสหายกันมานานแล้วไม่ใช่หรือ เหตุไฉนท่าน
 จึงไม่ตั้งอยู่ในยุดิธรรมความสัตย์ ไม่ช่วยกัฏแล้วให้ขาด
 เปลี่ยนทุกข์ของข้าพเจ้าผู้สหายเสียเล่า จันทรพนาธิสุนัข
 จิ้งจอกได้ยินสมันกล่าววิงวอนเช่นนั้น จึงแก้งกล่าวว่า
 แน่สมันผู้สหาย บ่วงที่ท่านติดอยู่นั้นมันคงแน่นแน่นนัก

เหลือวิสัยที่เราจะกัดให้ขาดได้แล้ว อนึ่งเล่าเรานี้ได้อาบ
 น้ำชำระเกล้าสมาทานพรต ตั้งอยู่ในศีลเป็นผู้หมดจดดีแล้ว
 ซึ่งท่านจะมาให้กัดแล้วก็มีเจ้าของทองแหวนอยู่นั้น เราทำ
 ไม่ได้แล้ว กลัวกลัวจะขาดจะมัวหมองไป แม้สมัน
 ผู้สหายเรานี้คิดเห็นว่า แม้จะถึงความตายก็ตามเกิด คีล
 คุณที่เป็นการดีนั้น จำจะต้องรักษาไว้ให้มั่น เพราะ
 เหตุนี้ท่านจงอุสาห์ตั้งบวชนั้นให้ขาดด้วยกำลังตนเถิด ครั้น
 กล่าวดังนั้นแล้ว สุนัขจึงจอกก็แอบเข้ามาอยู่ในที่รกดำยลหนึ่ง
 ซึ่งใกล้ที่อยู่แห่งสมันด้วยคิดว่า ครั้นเราจะเข้าไปกัดสมัน
 กินทั้งเป็นขณะนั้น ฟุ้งสัตว์ทั้งหลายก็จะกระหาได้ ว่า
 ขาดิรุษนักขี จึงชก แกล้งลวงหลอกผูกไมตรีแล้วฆ่าสหาย
 กิน หาควรไม่ ภายหน้าต่อไปใครเลยเล่าจะมาผูกไมตรีกับ
 เราอีก เราก็จะว่างเว้าอยู่แต่ผู้เดียว แม้เราจะลวง
 หลอกสัตว์อื่นกินอื่นนั้นยากที่จะทำได้ อย่างกระนั้นเลยเมื่อ
 สมันตายเองแล้ว เราจึงค่อยกินเถิด ครั้นคิดดังนั้น
 แล้วสุนัขจึงจอกก็หมอบแอบอยู่ณะที่รกรนั้น ครั้นนี้ก็ยัง
 สุกพอกคอบทำสมันผู้สหายอยู่หลายวันไม่เห็นกลับมา จึงว่า
 จวนจิตรคิดเห็นว่าชรอยสหายของเรานี้ จะมีเหตุอันตรวาย

ลึงไต่ลึงหนึ่งแปนแปนมัน แล้วบินไปเที่ยวเกาะหาสมันผู้สหาย
 ครั้นเวลาเช้าได้เห็นสมันติดบ่วงอยู่ที่ทุ่งนาเข้าลานั้น กาจจึง
 ถามว่า ดูกรสหาย ไฉนท่านจึงมาติดบ่วงแน่นอยู่เช่นนี้เล่า สมัน
 ได้ยินเสียงกาบึงลพฺพทิต ก็ค่อยมีจิตรีนเริงขึ้นมาจึงตอบว่า
 ข้าแต่ท่านผู้สหาย ซึ่งเรา มาติดบ่วงต้องทุกข์ทรมานกายอยู่เช่นนี้
 เพราะไม่เชื่อคำสอนสหายผู้มีปัญญา มาเชื่อฟังคำสุนัข
 จึงจอกผู้เลวทรามต่ำช้า ซึ่งเป็นดังนี้เพราะโทษที่ข้าพเจ้า
 โทษเวลา ดูกรสหายวิไลย์ ลัทธิทั้งหลาย เมื่ออันตราย
 จะมาถึงตนแล้ว แม้บัณฑิตจะสั่งสอนเท่าใด ก็
 ไม่ถ้อยตามถ้อยคำของท่านผู้มีปัญญาได้ ไปเชื่อฟังคำของ
 ลัทธิที่ต่ำช้ามาหลอกตน เพราะเหตุนี้จึงต้องถึงความพินาศ
 จากคุณสมบัติของตนไป กาจจึงถามว่า บัดนี้จนทรพฺพทิต
 สุนัข จึงจอกผู้พาลนั้น มันไปข้างไหนเสียเล่า สมัน
 จึงบอกว่า มันล่อนเร่แฉ่งอยู่ในที่วอก คอยจะกัดกิน
 ข้าพเจ้านี้เป็นอาหาร กาจจึงกล่าวว่า เมื่อภะณนั้นเรา
 ได้ห้ามท่านแล้ว ว่าอย่าไปคบหากับสุนัข จึงจอกผู้หิณะชาติ
 ต่ำชำนั้นเลย ท่านก็ไม่เชื่อคำของเรา จึงต้องถึงทุกข์
 โภภัยอันตรายโตใหญ่ถึงเพียงนี้ ดูกรท่านสมันลัทธิเหล่าใด

เป็นผู้ไม่ซื่อตรงต่อมิตรสหาย มักฟ้องหลวงประทุษร้ายมิตร
 สหาย ก็ดี พูดไม่จริงไม่ถูกต้องด้วยเสียงอย่างให้ผิดทาง
 ไป ก็ดี ไม่มีศีลไม่ตั้งอยู่ในยุติธรรมก็ดี เป็นผู้มัก
 ได้ ก็ดี มีความโกรธมากก็ดี ผู้ใดไปผูกไมตรีคบหา
 ด้วยสัตว์ที่ใจบาปเหล่านี้ไว้เป็นมิตรสหายแล้ว ผู้นี้ก็จะถึง
 ความพินาศเล่ห์กล โภชนันตรายเป็นแท้ หากบໍลสมันได้
 ได้ตอบกันอยู่จึ่งนี้ ในทันใดนั้นบุตรผู้เจ้าของ ถือ
 สัตราแล้วเดินออกมาจากบ้าน ครั้นก็ได้เห็นชายผู้นั้นจึ่ง
 ให้อุบายแก่สมันว่า เมื่อชายนั้นมาถึงแล้ว ท่านจง
 ทำอุบายนอนนิ่งอยู่บ้านระหนึ่งว่าต้องขึ้นตายเสียแล้ว เมื่อ
 ชายผู้นั้นแก้บ่วงแล้วแลไปดัดเถาว์นั้น เราจะลงไปจับอยู่
 ที่ตัวท่านแล้วจะร้องเป็นเสียงกาขึ้น ท่านจงลุกขึ้นแล้วรีบวิ่ง
 ไปเสียให้พ้นเถิด แล้วกาจับอยู่บนต้นไม้คอยจ้องมองดู
 กิริยาชายผู้นั้น บุตรเจ้าของบ่วงเล่า ครั้นมาถึง
 แล้วก็เห็นสมันนอนกลิ้งอยู่ มีอาการปานประหนึ่งว่าตาย
 แล้วก็คิดเห็นว่า สมันนั้นติดบ่วงไว้แต่เวลาหัวค่ำจึ่งตาย
 เสียแล้ว ก็ตรงเข้าไปตบดูที่ท้องสมัน เห็นว่าท้องขึ้นแล้วก็
 ถ้าคํวว่าตายจริงแล้วก็แก้บ่วงออก ถือมีดเดินไปหวังว่าจะ

ตัดแถววัดมาผูกจะได้ห้ามเข้าไปบ้าน ภาเห็นว่าเป็นที่แล้ว
 จึงบินลงมาจับที่ตัวสมัน ร้องขึ้นเป็นเสียงกา สมัน
 ได้สลับขึ้นมาแล้วก็ลุกขึ้นวิ่งหนีเข้าไปในป่ารก โดยทางที่
 สุนัขจิ้งจอกแอบอยู่นั้น มุระนั้นแลมาเห็นว่าสมันวิ่งไปได้
 ไกลครั้นจะได้ตามไปก็ไม่ทัน จึงเอามิดโต้ที่ถือไว้นั้นขว้าง
 ไปในเทร็ก ก็บันดาลให้มีดินนี้ไปตกลงถูกสุนัขจิ้งจอก สุนัข
 จิ้งจอกผู้ทำลายทางไมตรีก็ถึงความตาย ทาลึกขุปะตะนะ
 ได้ชักนินายมาลาธกความ ให้ให้วันกะพระยาหนพุดังนั้น
 แล้ว จึงกล่าวว่า ดุกระพระยาหนผู้สหาย ชน
 ผู้ใดคิดจะปองร้ายท่านผู้ตั้งอยู่ในความสัตย์ ก็ดี ผู้เป็นบิดร
 สหายกันก็ดี หรือคิดประทุษร้ายแก่มารดาบิดาปู่ย่าตายาย
 ครูอาจารย์ แลท่านผู้มีคุณก็ดี แต่สมณะชีพราหมณ์
 ที่ตั้งอยู่ในศีลในสัตย์ ก็ดี ชนผู้นั้นก็พ่ายแพ้แต่สัตว์ ๔ จำ
 พวกด้วย โทษ ๑๐ ประการอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะมาถึงแก่ผู้นั้น
 ด้วย ถ้าไม่ถึงในขณะนั้นไซ้ ใน ๓ วันหรือ ๓ เดือน
 ๓ ปี ก็คงจะมาถึงแก่ผู้ใจบาปไม่รู้คุณโทษนั้นเมื่อไรเมื่อ
 หนึ่งเป็นแท้ เหมือนหนึ่งจันทรวาทิสุนัขจิ้งจอกผู้ใจบาป
 คดประทุษร้ายสมันมรจิบาลินิ ผู้เป็นสหายตั้งอยู่ใน

ความสัจย์ โทษทั้งปวงนั้นก็กลับกลายเป็นผลแก่ตนเอง
 มิใช่หรือ อนึ่งผู้ใดมีปัญญา รู้คุณค่าตนตั้งอยู่ในสัจย์ในธรรม
 ไม่ทำลายมิตรไมตรี ผู้นั้นจะมีสุข ล้ำราญจะเป็นที่สรรเสริญ
 ของบัณฑิตทั้งปวง เหมือนหนึ่งกบยังลุ่มพุดกับคัมภีร์มรจิ
 บาลินี้ ได้คบหาเป็นมิตรหลายกัน ไม่ทำลายทาง
 ไมตรีได้พ้นจากทุกข์โง่ แล้วแลกลับไปอยู่ในป่าจำปาภาว
 ได้จำเรือกองไมตรีพร้อมกัน จึงได้อยู่เย็นเป็นสุขจนสิ้นชีพ
 ครั้นตายแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ทั้งสองเป็นตัวอย่าง มิใช่หรือ
 คุณกษัตริย์จกอนัน ครั้นได้เป็นมิตรไมตรีกันแล้ว ก็มา
 ทำผิดทางเสียความสัจย์ จึงเกิดอุปัทวันตรายถึงความตาย
 แล้วต้องไปเกิดในนรกใหญ่ ดูกรพระยาหนุ ขัณฑ์เป็นมิตร
 ไมตรีกันนั้นเป็นการดี ประโยชน์ก็มาก เพราะว่าเมื่อ
 จะมีทุกข์ร้อนน้อยใหญ่จะได้ปรึกษาหารือกัน แล้วจะได้ไปมา
 หากัน เมื่อมีกิจการสิ่งหนึ่งเล็งใจ จะได้ร่วมสุข
 ร่วมทุกข์ กันฉันนี้ จนช่วยตรึงเลืกลานสืบกันไป อนึ่ง
 วิไลยศคนที่โศกเขลานั้น เมื่อไม่รู้ความดีของท่านที่ดึกว่าตน
 ผู้ตั้งอยู่ในธรรมแลความสัจย์ ก็ไม่ได้คบหาสมาคมเป็นมิตร
 ทหาณกับท่าน จึงไม่ได้อยู่เป็นสุขล้ำราญมีอายุก็สั้น ท่าน

ผู้ที่มีปรีชาญาณ ได้รอบรู้ความดีของท่านผู้เป็นสัตย์เป็นธรรม
 ที่ดีกว่าตน แล้วได้ไปคบหาเป็นมิตรสหายกับท่าน ได้
 ประกอบกิจการสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้อื่น ๆ ขึ้นไป จึงได้
 อยู่เย็นเป็นสุขล้าราญโรอาชุกาถก็ยังยืนได้นาน แม้ด้วยเหตุ
 ข้อนั้น เราจึงต้องมาคบหาท่านเป็นมิตรสหายกับท่าน พระ
 ยานุจึงตอบว่า แน่ท่านก ในหมู่สัตว์เหล่านี้ สัตว์
 ๕ จำพวกคือ กา ๑ เลื้อย ๑ งู ๑ แมว ๑ สุนัข
 จึงยก ๑ เหล่านี้เป็นผู้ชั่วช้าลามกดูร้าย ถ้าผู้ใด
 คบหาเป็นมิตรสหายให้ชิดชมแล้ว ความฉิบหายทุกข์ โภย
 อันตรายก็คงจะมาถึงผู้นั้นเป็นแท้ บัดนี้คิดท่านกล่าวมาเช่น
 นี้ ก็กาย่อมเป็นบ้จามิตรกับหมู่มิใช่หรือ บัดนี้ท่าน
 กาจะมาผูกไมตรีเป็นมิตรสหายกับเรานั้นเราเกรงขามท่านนัก
 เกลือกจะมีโทษอันตรายจะภายหลัง ครั้นกาได้ยินพระยา
 หนูว่าดังนั้น จึงตอบว่า คำซึ่งท่านว่านี้จริงอยู่ แต่
 ว่าท่านจงฟังคำเราว่าก่อน ธรรมดาว่าไฟแม้เป็นของร้อนนัก
 เมื่อเอาน้ำรดตงให้ดับก็กลับเย็นลงไปได้ ฉนั้นใด แม้ผู้ที่เป
 ล็ดรุกรันเมื่อผูกไมตรีโดยยุติธรรม ประดับดีละณณ์ให้ถูกต้อง
 ตามอัธยาไคยกันแล้ว ก็กลับเป็นไมตรีกันไม่ประทุษร้าย

ต่อกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันได้อีก ฉะนั้น อึ่ง
 ผู้ใดประกอบไปด้วยวิชาเบื่องปราศเป็นกำลังที่ดี มีอำนาจ
 ศักดาเดชานุภาพเรียวแรงเป็นกำลังที่ดี แม้ถึงพร้อม
 ด้วยคุณเช่นนั้น ถ้าไม่มีแบบค้ายทำมิติวิสัยไปแล้ว ก็
 ไม่สามารถจะให้สำเร็จกิจนั้น ๆ ได้ เพราะว่าเหมือนหนึ่ง
 เลือมีเรียวแรงว่องไว ทำการเต็มอำนาจได้ก็แต่บนบกซึ่งเป็น
 วิสัยของตน ถ้าในน้ำมิติวิสัยของตนเสียแล้ว เลือก็
 ไม่มีอำนาจได้ จะเช่นนั้นเล่าถ้าอยู่ในน้ำซึ่งเป็นวิสัยของ
 ตน ก็สามารถจะมีอำนาจได้ ถ้าขึ้นไปบนบกแล้ว
 จะเช็ก ไม่ทำอำนาจให้องอาจว่องไวเหมือนเช่นในน้ำได้ อึ่ง
 เหมือนเกวียนบนบกทุกสิ่งของแล้ว จะลากไปบนบกก็อาจจะไป
 ได้ดังประสงค์ ถ้าจะลงไปลากเกวียนในน้ำ ไซ้ทาง
 แบบค้ายก็ไม่สำเร็จกิจดังประสงค์ได้ เรือเล่าเมื่อขึ้นบกของ
 แล้ว จะแจวจะถ่อจะพายจะแล่นไปในน้ำก็สามารถจะไป
 ได้ดังประสงค์ จะเอาเรือขึ้นมาลากบนบกเช่นเกวียนก็ไม่
 แบบค้าย ไซ้วิสัยแห่งเรือฉันใด เราท่านทั้งหลาย
 นี้ก็เหมือนกัน แม้จะมีวิชาเบื่องปราศที่ดี มีอำนาจ
 ฤทธานุภาพเรียวแรงว่องไวที่ดี ก็สามารถจะให้สำเร็จกิจ

ในสิ่งที่แยกค้ายที่เป็นวิไลของตน ๆ ได้ ฉะนั้น ถ้าชื่อว่าลักข
ปะตะนะ ครั้นได้ยินคำสุภาสิตพระยาหนุกกล่าวดังนั้นแล้ว
ก็ชื่นชมยินดีจึงตอบว่า ดูกรพระยาหนุ คำซึ่งท่านว่า
ชอบแล้ว เราก็จะได้ใจจำไว้ แม้คำของเราเล่า
ท่านก็จงจำไว้ด้วย ผู้ใดแม้มีชื่อเสียง ชื่อวงศ์ชาติตระกูล
มีอำนาจกำลังอิทธิภาพพร้อมไปด้วยลาภยศบารมี ถึงพร้อม
ด้วยโยธาทวยหารก็ดี ถ้าผู้นั้นไม่ระมัดกายระวังวาจาแต่
ทรมานจิตใจของตนให้ปรกติดีอยู่ในทางชอบแล้ว ผู้นั้นก็ชื่อว่า
เป็นคนชั่ว ผู้ใดแม้โลภียศคุณเช่นนั้นไม่ไว้ในสันดานตน
ก็ดี ถ้าได้ระมัดกายระวังวาจารักษาใจไว้ในทางธรรมที่ชอบ
แล้ว ผู้นั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้ดี ความปรกติใจของคน
ชั่วนั้น เปรียบเหมือนหม้อดิน วิไลหม้อดินนั้น
เป็นของแตกง่ายไม่มั่นคง ครั้นแตกแล้วแม้จะมาประสาร
ต่อติด จะให้สนิทชิดชมดังเดิมนั้นยากที่จะทวได้ ฉนั้นใด ก็
ปรกติใจของคนพาลนั้น แม้จะคบหาสมาคมเป็นมิตรสหาย
กับใคร ๆ ก็ดี ไม่ยั่งยืนได้นานไปก็ราวฉนวนรวดเร็วฉับ
พลัน ฉนั้นนั้น วิไลปรกติท่านผู้ที่ดีจะได้เป็นเช่นนั้นมิได้
แม้จะคบหาผูกไมตรีกับใคร ๆ ก็ดี ย่อมมีใจโหม่อมยังยืนนัก

ถึงมิตรสหายจะพลั้งพลาดทำผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ไม่ถือโทษไม่เก็บใส่ใจไว้ แม้ร้ายฉานแล้วก็ดี ย่อมประสานได้ง่าย อีกข้อหนึ่งธรรมชาติของคนพาลนั้น เป็นประหนึ่งว่าผลไม่มีพิษ มีดีผิวพรรณภายนอกงามดุจสดใส แต่ภายในนั้นเต็มไปด้วยพิษ อันหนึ่งธรรมชาติของคนพาลนั้น เป็นประหนึ่งปลาเน่าที่ห่อไว้ด้วยใบไม้สด ภายนอกดีพอใช้ได้ ภายในประทุฏฐ ความปรกติของบัณฑิตนั้น เป็นตุมมมะตุมม ภายนอกเกลี้ยงเกลาดี ภายในก็ไม่มีความผิดอีกข้อหนึ่งปรกติใจของคนดีนั้น เหมือนกับจันทร์กฤษณากะล่ำกั๊ก แม้จะเอามืดพริ้วขาวนวลก็เห็น กลิ่นนั้นก็หอมมิดชิดชวนไปได้ ฉะนั้น ปรกติใจของบัณฑิตนั้นแม้คนพาลพลั้งพลาดทำผิดประทุษร้ายแกตนก็ดี มิได้ถือโกรธคิดจะทำตอบประกอบด้วยเมตตาแผ่ไมตรีจิตร คิดจะให้เป็นประโยชน์ฝ่ายเดียว ฉะนั้น คนพาลนั้นมีความหวังอยู่ ๒ ประการ คือพอใจจะยกโทษผู้อื่น ๑ มักกลบเกลื่อนความผิดที่มีในตน ๑ บัณฑิตนั้น มักใช้กุญปัญญาเลือกสรรสิ่งที่ผิดแล้วชอบ การที่ผิดแล้วละเสีย การที่ชอบก็ประกอบตนไป อันหนึ่งบัณฑิตนั้น มีใจเลื่อมใสในการกุศลมักประกอบตนในที่ชอบ แล

ดักเตือนชักจูงผู้อื่นในการที่ชอบที่เป็นประโยชน์ แลอุดหนุน
 ความซื่อตรงคนดีที่ประพฤติชอบ แลปรินิพพานตามอริยาไครย
 มิตรสหายในทางที่เป็นประโยชน์ แลเลี้ยงชีวิตชอบ ท่าน
 ผู้ดีที่เฉลียวฉลาดย่อมประพฤติตนในกิจที่ชอบที่แนบกายเป็นต้นเช่น
 นี้ เราเห็นว่าท่านพระยาหนุเป็นบัณฑิต ประกอบกิจ
 การที่ชอบด้วยเยี่ยงอย่างของบัณฑิต เราจึงได้สวามิภักดิ์
 มาผูกไมตรีเป็นมิตรสหายกับท่าน ตั้งแต่วันนี้ไปท่านจงจำ
 ไว้ว่า ข้าพเจ้านี้เป็นมิตรสหายของท่าน พระยาหนุ
 ผู้ปรีชา ครั้นได้ยินคำสาธุการจากเราเช่นนี้ ก็มีความ
 ยินดีออกจากปล้องที่อยู่วางตนจึงกล่าวว่า แน่ท่านกา เรา
 ได้ยินคำท่านเจรจามาแล้ว แนบกายด้วยลักษณะมิตรสหาย
 ควรจะเป็นที่เชื่อฟังได้อยู่แล้ว ถ้อยคำสาธุการนี้เป็นที่ชอบของ
 บัณฑิตเป็นเครื่องเยือกเย็นจิตระสรวลนัก ปานประหนึ่งว่าต้น
 พุทธรักษาที่ดาดำด้วยกิ่งใบมีร่มเงาอันชิด มีข่อน้ำอันเย็น
 สนิทมีลมพัดแผ้ว ๆ พร้อมไปด้วยเครื่องหอมกระแจะจุก
 จันทน์ แม้มีบุรุษเดินทางกันดาร ร้อนด้วยแสงแดดมี
 ความลำบากเห็นจเห็น้อยมาก บุรุษนั้นครั้นได้เข้าไปกัก
 ภาไครย ได้ร่มไม้ถายน้ำประพรมกายด้วยเครื่องหอมแล้ว

กับการที่ผิดเฉียบ ๆ นั้น ความร้อนเห็นจเห็น้อยก็ระงับหาย
 ความสุขล้ำราญก็เกิดขึ้นณะทันใดนั้น ฉนั้นใด โอวาทคำสอนของ
 บัณฑิตนี้ เป็นที่วิริยะท่านผู้มีปรีชาสามารถจะระงับความ
 ร้อนใจ ทำจิตระงับจิตให้เยือกเย็นสนิทได้ ฉนั้นนั้น
 หนึ่งโอวาทคำสอนของบัณฑิตนี้ เมื่อใครได้สดับฟังแล้ว
 ย่อมเป็นที่รักใคร่บันเทิงใจ จะบำบัดความร้อนทรมนทรมาย
 แลความวิตกกของผู้นั้นให้สงบลง แล้วแลทำใจให้เป็นสุข
 ล้ำราญได้ ฉนั้นท่านภา มิตรหลายที่ชั่วนั้นมีอยู่ ๓ จำพวก
 คือสหายผู้เฒ่าเมื่อทุกข์ร้อนมีขึ้นแล้ว ไม่เป็นที่ไวใจปรึกษา
 กันได้ ๑ เมื่อมีกิจกังวลเกิดขึ้นไม่ช่วยกันทำ ๑ เป็นคน
 โลกเหลือล้นอยากได้ถ้าจะดียาว ๑ มิตรหลายที่ชั่วเช่นนั้น อย่า
 ได้คบหาไว้เป็นมิตรให้ขัดขมกันเลย หนึ่งอันวิไลยศคนทั้งหลาย
 นี้ เมื่อได้ยินถ้อยคำที่ผู้นั้นเจรจามาก็ดี หรือได้เห็น
 อากัปกิริยาที่ผู้นั้น ประพฤติตนนั่งนั่งหม่นเป็นต้นให้
 เหลือล้นพ้นประมาณตนไปก็ดี ผู้มีปรีชาที่ย่อมรู้ว่าผู้นั้นเป็น
 คนชั่วโหดเขลา ไม่แยบคายด้วยถ้อยคำแลอากัปกิริยา
 ของผู้นั้นได้ บัดนี้เราได้ฟังถ้อยคำของท่าน แลได้
 เห็นอากัปกิริยาของท่าน แต่ล้วนดีชอบแยบคายถึงพร้อม

ด้วยองค์ลักษณะแห่งมิตรสหาย ควรจะเป็นไมตรีกันได้แล้ว
 เพราะเหตุนี้ ตั้งแต่นั้นไปท่านอาจจำไว้เถิด ว่า
 ข้าพเจ้านี้เป็นมิตรสหายของท่าน ข้าพเจ้าก็จะจำไว้ว่าท่าน
 กาเป็นมิตรสหายของข้าพเจ้าด้วย ตั้งแต่นั้นมาพระยาหนุ
 หิรัณกะกับกาลกัปะตะนะก็ได้ผูกไมตรีเป็นมิตรสหายกัน วัน
 หนึ่งกาจึงชวนพระยาหนุว่า ดูกรพระยาหนุ ผู้สหาย ถิ่นฐาน
 ที่อยู่ของเรานี้ คับแคบขัดสนด้วยอาหารมาก จำเราจะต้อง
 เล่าหาถิ่นอื่นที่อุดมด้วยอาหารดีกว่าที่นี้จึงจะชอบ พระยาหนุ
 จึงตอบว่า ดูกรสหาย เหตุไฉนท่านจึงพูดง่าย ๆ ว่า
 ให้ไปอยู่ที่อื่นละที่นี้เสียเล่า วิสัยผู้มีสติปัญญา เมื่อ
 อยากจะแปลงสถานที่ไปอยู่ที่อื่นนั้น ย่อมใช้สติปัญญาพิจารณาที่
 ดูก่อน ถ้าเห็นถิ่นอื่นดีกว่าที่เดิมแล้วท่านจึงไป แล
 ถิ่นที่ท่านชวนจะให้ไปอยู่นั้น จะมีคุณประโยชน์อย่างไร
 วิเศษดีกว่าถิ่นนี้ด้วยข้อใดเล่า กาจึงบอกว่า ยังมีน้ำใหญ่
 ตำบลหนึ่งชื่อว่าคันนะ ตั้งอยู่ข้างทิศตะวันตกจากที่นี่ไปประ
 มานโยชน์เศษ ในบ้านนั้นมีบึงใหญ่แห่งหนึ่งชื่อกับปุระมี
 น้ำลึกใสสะอาดแม้ระดูแล้งก็ไม่รู้แห้ง ในประเทศริมบึงนั้น
 มีของกินผลไม้มากไม่ที่เปรี้ยวหวาน ก็สมบุรณ์มากจะเที่ยวหากก็ได้

จำ ย ปรากฏจากโถงอันตรายไม่มีผู้เป็นบัจจามิตร สหาย
 สนิทของเราเมื่ออยู่สองสหาย คือเต้าชื่อมกัชชะระ ๑ สมัน
 ชื่อสาชา ๑ สองสหายนี้เป็นสหายรักของเราทั้งอัยยาไครย
 ก็ดีมีสติปัญญาดีมาก สามารถจะพิทักษ์รักษาคุ้มครองบ้อง
 กันโถงอันตรายเราได้ เชิญ สหายไปอยู่ที่โน้นเถิด พระ
 ยาทนุจึงตอบว่า ดูกรสหาย เมื่อท่านไม่สมควรอยู่ณะที่นี้แล้ว
 เราจะขึ้นอยู่แต่ผู้เดียวก็ไม่ควร อนึ่งเล่าในถิ่นฐานที่ใดประ
 กอบไปด้วยโทษ ๗ ประการ คือเพื่อนบ้านไม่สมควรอยู่ ๑
 อาหารการกินก็หาได้ยาก ๑ เครื่องเลี้ยงชีวิตก็ไม่ชอบธรรม ๑
 มิตรสหายที่หิวร่วมสุขร่วมทุกข์ได้ก็ไม่มี ๑ ผู้มีสติปัญญา
 ก็ไม่มี ๑ อยู่ใกล้โจรผู้ร้ายคนใจกระด้าง ๑ คนที่เป็น
 อะวิวัชามีมาก ๑ ถิ่นสถานเช่นนั้นไม่ควรจะอยู่เลย ประ
 เทศสถานตำบลใดถึงพร้อมด้วยคุณ ๕ ประการ คือผู้เป็น
 โหรงในถิ่นนั้นตั้งอยู่ในลำดับในธรรม ๑ มีแพทย์ผู้ฉลาด ๑
 มีบัณฑิตผู้เป็นพระหุส ๑ ผู้สมบุรณมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ
 อยู่มาก ๑ มีเข้าน้ำอาหารสมบุรณ ๑ ในที่ถึงพร้อม
 ด้วยคุณเช่นนั้น จึงควรจะอยู่ได้ คำเช่นนั้นมิมาในคัมภีร์
 แลถิ่นฐานที่เราอยู่นี้ ไม่ถึงพร้อมด้วยคุณเหล่านั้น ด้วย

เหตุนี้สหทัยภาพมีความกรุณา พาเราไปยังสำนักเจ้าแฉล้มมัน
ที่เป็นสหทัยรักของท่านนั้นด้วยเถิด เพื่อจะได้เคารพนับถือ
ผู้ใดไม่ตรี เป็นมิตรสหทัยกันกับท่านทั้งสองนั้นด้วย ถ้า
จึงกล่าวหาว่า ดูพระยาหนุผู้เป็นสหทัย เราทั้งสองได้ตั้ง
อยู่ในลัทธิในธรรม จึงได้ผู้ใดไม่ตรีเป็นมิตรสหทัยกัน เมื่อ
ท่านมีความประสงค์จะไปแล้ว ข้าพเจ้าก็จะส่งเคราะห์ท่าน
ให้สำเร็จประสงค์จงได้ ครั้นว่าดังนั้นแล้ว กาลักข
ปะตะนะ จึงพาพระยาหนุไปยังบึงชื้อกับประสูถ้านักเจ้าแฉล้มมัน
ซึ่งเป็นสหทัยรักของตนทั้งสองนั้น ครั้นถึงแล้วจึงว่าแก่เจ้าแฉ
ล้มมันว่า ดูกรสหทัยทั้งสอง วิไลย์ผู้เป็นสหทัยรักนั้น เมื่อ
สหทัยข้างหนึ่งมาถึงที่สำนักของตนแล้ว จำจะต้องต้อนรับ
เชื้อเชิญนับถือ เลี้ยงดูด้วยอาหารที่มีโอชารคต่าง ๆ ตาม
ลัทธิกำลัง ทำให้เป็นบ้านประหนึ่งมารดาบิดา คำเช่น
นี้มีมาในเจติยระกรณ์ ก็พระยาหนุผู้เป็นมิตรสหทัยของเรา
ดังกังอยู่ในลัทธิในธรรม สหทัยทั้งสองพึงประคับคั่งเลี้ยงดู
พระยาหนุนี้ เหมือนพี่น้องต่างมารดาบิดาแลครูอาจารย์เถิด
คุณความดีพระยาหนุนี้ แม้จะสลัดไปสกลพันปากก็มิรู้สิ้น
สุด แล้วกาลักขปะตะนะก็เล่าข้อความ ซึ่งพระยาหนุ

ได้ตัดย้ายปล่อยพวกนกพิราพจิตรจิราทั้งบริวาร ให้พ้น
 จากโง้งอันตรายตั้งแต่นั้นจนจบ เต่าแลลมนั้นสองสหาย
 นั้น ครั้นได้ฟังก็ยรติคุณความดีของพระ ยานุกิรณะดังนั้น
 ก็มีจิตชื่นขึ้นยินดี จึงได้นำผลไม้มาไม่มีโอชารศต่าง ๆ
 มาให้พระยานุกิรณะกินอิ่มหน้าแล้ว พระยานุกิรณะพิจารณาเพื่อจะ
 ให้ทำปล่องอันเป็นที่อยู่ให้แก่ตน แลหนทางที่จะได้ไปมา
 โดยสะดวก จึงว่าแก่เต่าแลเต่าแลลมนั้นทั้งสามสหายนั้นว่า
 ดูกรสหายทั้งสาม วิไลย์ราชสีห์ผู้มฤคราชเมื่อปรารถนา
 เพื่อจะให้ เป็นสง่าจะได้ชมขี้สัตว์ทั้งปวง แลจะบ้องกันอัน
 ตรายอันจะมีมาแก่ตน จึงได้สร้างสุวรรณคฤหา ให้เป็นที่อยู่ที่
 อาไศรย์ ให้มั่นคงแน่นหนา แม้จะไปในที่ไกลหรือที่ใกล้ก็ดี
 ครั้นถึงเวลาเย็น ราชสีห์ ผู้มฤคราชก็กลับมานอนในสุวรรณคฤหาไม่
 ไปในที่อื่น ครั้นรุ่งขึ้นเช้าเมื่อปรารถนาจะเสาะหาอาหารเล่า
 ราชสีห์ ผู้มฤคราชนั้นก็ออกจากสุวรรณคฤหา ยืนอยู่ที่ปากถ้ำ
 เปล่งเสียงหะนาทสามครั้ง แล้วจึงไปยังโคจรสถานตามประ
 สงค์ ลี้ตัวเหล่าอื่นที่อยู่ในบ้านนั้น ครั้นได้ยินเสียง
 หะนาทแลได้เห็นตัวสิงหะราช แล้วยังตระลึงตกใจเกรงกลัว
 ยิ่งนักก็วิ่งหนีไปตกห้วยแลเหว จึงที่ผู้มฤคราชครั้นได้เห็น

สัตว์ทั้งหลายกลัวเกรงเช่นนั้นจึงคิดว่า สัตว์เหล่านี้เพราะกลัว
 เราแลมาถึงอันตรายต่าง ๆ เช่นนี้ไม่ควรเลย เมื่อสัตว์
 เหล่าใดมีความนบนอบยำเียงในตนแล้ว ถึงพระราชก็มีความ
 กรุณา ได้ประคับประคองสัตว์เหล่านั้นให้พ้นภัยอันตราย
 เหล่าสัตว์ที่หมิ่นประมาทไม่กลัวเกรงนั้น ถึงผู้มฤคราชก็
 แผลดกเป็นภักษากวกรวันอ้อมลำเร้งแล้วก็กลั้มมายังสุวรรณ
 คูหาอีก ฉนั้นใด เบียงอย่างพระราชเจ้าแผ่นดินก็เหมือนกัน
 เมื่อปราดตนาจะทำศึกสงครามช่วงชิงเอาเขตรแดนบ้านเมืองพระราช
 เจ้าแผ่นดินอื่น จำจะต้องทรงจัดเมืองของตนให้มั่นคง แน่น
 หนาพร้อมไปด้วยเสบียงอาหารก่อน แล้วจึงไปทำการ
 สงครามกับเมืองอื่น ๆ ได้ไชยชนะโดยง่าย เพราะว่าเมื่อ
 ไม่เตรียมเมืองของตนให้มั่นคงไว้ก่อน แล้วไปทำการ
 สงครามด้วยท่านเล่า ถ้าเสียทีปะราไชยไฟแพ่แต่บัจจามิตร
 แล้ว เหล่าบัจจามิตรก็จะติดตามมาย้ายบ้านเมืองของตน
 ได้ อนึ่งครันได้เตรียมอาณาเขตรบ้านเมืองของตนแน่น
 หนาสมบูรณ์แล้ว ก็จะมีกตติศัพทเลื่องกาไปในนานาประ
 เทศ จะเป็นทีเกรงขามยำเียงสยดสยองแห่งท้าวพระยา
 ลามันตราทั้งปวงได้ ดุกรสหายทั้งหลาย น้ำพเจ้า

จะเข้านันทานลาภความข้อนี้นี้ให้ฟัง ครังก่อนได้ยินว่ายังมี
 พระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามพระเจ้ามหาสมุทร
 ครองสมบัติในเมืองมธราช ยังมีพระเจ้าแผ่นดินอีกองค์หนึ่ง
 ซึ่งเป็นหลานของพระเจ้าสมุทรนั้นทรงพระนามพระเจ้าศิริคุตต์ถวัลย
 ราชในวิบูลนคร มีรพโภธาพวยหารช้างม้าก็มาก ทรง
 ดำริที่จะยกทัพไปตีเมืองมธราช จึงทรงปลุกชากระบีน
 นตีสือกระวีบัณฑิต มหาอำมาตย์นั้นจึงทูลว่า เยี่ยง
 อุปการพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนเมื่อจะไปทำการสงครามนั้น ย่อม
 เตรียมพระนครไว้ให้มั่นคงแน่นหนาก่อน จึงยกพลไป
 ทำการศึกกับเมืองอื่น ด้วยเหตุนี้ ถ้าพระองค์จะไป
 ทำการณรงค์กับเมืองมธราชแล้ว จงทรงดำริเตรียม
 จัดพระนครให้มั่นคงไว้ก่อน แล้วจึงค่อยยกกองทัพไปทำ
 สงครามจึงจะชอบ พระเจ้าศิริคุตต์จึงตรัสว่า ในเมือง
 เรายังมีพลช้างม้าโภธาพวยหารมาก ล้วนแล้วกลักว่า
 เมืองอื่นจะต้องกลัวเราแล้ว ท่านรีบจัดตั้งวงศ์เสนาให้พร้อม
 มุรณโตบเร็วเกิด มหาอำมาตย์ผู้เป็นเสนาบดี ก็
 กะเกณฑ์กระบวนทัพใหญ่ตามพระราชบัญชาเสร็จแล้ว ก็ไป
 ทูลพระเจ้าศิริคุตต์ให้ทรงทราบ พระเจ้าศิริคุตต์มิได้ฟังคำอำมาตย์

ผู้บันทึกซึ่งกราบทูลเป็นการแนบตาย ทรงยกแต่มานะให้
 เกิดประมาณเป็นเบื้องหน้า แล้วก็ยกจตุรงค์ เสนาเสนา
 กรไปทำสงครามกับวิบูลนคร พระมหาสมุทรราชได้ทราบข่าว
 คึกคักดังนั้น ก็เตรียมมณฑลของพระองค์ให้มั่นคงแน่นหนา
 แล้วยกพลเสนาออกมาจากเมืองได้เผชิญทัพพระเจ้าศรีสัต
 ทัฬหะเจ้าศรีสัตตวันตามได้ก็แตกกระจายกลับมา พระ
 มหาสมุทรราชได้ทีแล้ว จัดกระบวนทัพพร้อมกันแล้ว ก็ติดตาม
 ตามกระหนาบไป พระเจ้าศรีสัตตวันจะเข้าไปหาใคร่ในเมือง
 ของตนก็ไม่มีคน ต้องอพยพครอบครัวหนีเข้าป่าไป พระ
 เจ้ามหาสมุทรก็ยกกองทัพเข้าเมืองวิบูลนครได้ แล้วตรัสสั่ง
 ให้พวกทหารติดตามไปจับพระเจ้าศรีสัตตวันได้ คำอย่างนี้
 ได้ยินท่านเล่ากันต่อ ๆ มา ดูกรลหายทั้งสาม ยังมี
 นิทานอีกเรื่องหนึ่งว่า ครั้งก่อนนั้น ยังมีนกมุลไถน้อย
 ตัวหนึ่ง มาลวงถิ่นฐานซึ่งเปวโลบของตถะเลย แล้วมัน
 ไปกินน้ำในบ่อน้ำด้วยตถะหนึ่ง ขณะเมื่อนกมุลไถดื่มน้ำอยู่นั้น
 มีเหยี่ยวตัวหนึ่งมาโฉบเอาตัวไป นกมุลไถก็โศกเศร้าเสีย
 ใจจนเพ้อว่า โอราหนี่ไม่รู้ประมาณมาอ้างถิ่นฐานของตน
 จึงต้องเป็นอาหารของท่านหนอ ถ้าเมื่อก่อนอยู่ที่ของเรา

แล้ว พอจะคิดอ่านสู้รบลงกำลังได้บ้าง ครั้นหญิง
 ได้ยินดังนั้นจึงทักทายว่า เอียนกมุทไฉนยังมั่งคั่งอยู่ในเงื้อม
 มือของกู จะต้องตายด้วยปลายเล็บของกูอยู่แล้วไม่รู้หรือ
 เหตุไฉนจึงไม่ปลงใจถึงความตาย ยังคิดถึงถิ่นฐานของตน
 มาปนเพื่อว่าจะสู้รบลงกำลังอีกเล่า มิ่งอยากลงกำลังด้วย
 กูอีกหรือ นกมุทไฉนจึงตอบว่า ดูกว่าท่านหญิงยวบยัน
 ข้าพเจ้าตกอยู่ในเงื้อมมือของท่าน ถ้าแม้ ท่านปล่อย
 ข้าพเจ้าให้ ไปถึงถิ่นฐานของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าก็จะขอคิด
 ข่านลงกำลังผจญกับท่านพอจะได้บ้าง หญิงจึงตอบว่า เธอ
 กจะปล่อยเอ็งไปเอ็งรีบไปคิดข่านลงกำลังกับกูให้เร็ว ๆ เถิด
 ถ้ามิ่งไม่สู้รบกับกู แล้วกูจะฉีกมิ่งเสียทั้งเจ็ดข้างของมิ่งให้สิ้น
 ถ้ากูไม่สู้รบกับมิ่งแล้วมิ่งจงทนตัวกูเถิด ครั้นกล่าวดังนั้นแล้ว
 หญิงก็ปล่อยนกมุทไฉนไป นกมุทไฉนรีบไปยังหลุมรอย
 เท้าโค ที่มีถ้ำถ้ำดินแห้งแต่กระแหว่งอยู่ ซึ่งเป็นวิสัยที่อยู่ของตน
 ครั้นถึงปากหลุมแล้วจึงร้องทักทายแก่หญิงยวบยันว่า และ
 ท่านหญิงยวบยันท่านจะลงกำลังกับเราแล้วท่านจงรีบลงมาเร็ว ๆ
 เถิด ครั้นหญิงยวบยันได้ยินดังนั้นก็โกรธนัก ร้องลง
 มาด้วยกำลังแรงนักแล้ว หวังว่าจะโค่นนกมุทไฉนนี้ให้ตาย

นกมุลได้ก็วิ่งลงไปแอบที่หลุมรอยเท้าโค ครั้นเหยี่ยวโดย
 ลงมาอดก็กระทบก้อนดินระเหิงได้ความเจ็บปวดนัก ก็ยิ่ง
 โกรธมากขึ้นไปไม่คิดถึงความตายเลย แต่วิ่งกลับบินขึ้น
 ไปยังอากาศ นกมุลได้ก็วิ่งออกมาที่ปากหลุมร้องท้าวทายขึ้น
 ไปอีก ครั้นเหยี่ยวได้ยินก็ยิ่งโกรธนัก รีบร่อนลงมา
 โดยอีกเป็นหลายครั้ง ออกกระทบจินระเหิงเหยี่ยวก็ตาย
 ทอดกายกลิ้งอยู่ที่ปากหลุม นกมุลได้ไม่ได้บินได้ถึงเหยี่ยว
 วิ่งออกมาอีก ก็เห็นสีละเหยี่ยวห้อยอยู่ที่ปากหลุม ก็
 ยังมีความขยาดอยู่ เกลือกกว่าจะเป็นกลอุบาย ครั้นพิเคราะห์
 ดูไปจึงรู้ว่าเหยี่ยวตายเป็นแน่ นกมุลได้จึงออกมาเที่ยว
 ร้องข่าว ทั่วกลเพื่อนมาดูศพเหยี่ยวผู้พาล แล้วก็พากัน
 กินเหยี่ยวจนนี้ให้เป็นอาหาร นิทานเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ยิน
 ท่านเล่ากันต่อ ๆ มาเช่นนั้น กาลักขปะตะนะจึงกล่าวว่า
 ดูกรพระยาทนต์ผู้สหาย ข้อความนิยายซึ่งท่านบรรยายมานี้
 ชอบจริงไพเราะยิ่งนัก แม้ข้าพเจ้าก็จะขอล่าวให้ท่านฟังบ้าง
 วิไลยดีดังทั้งหลายนี้เมื่อแปลกลดลงไปถึงพื้นฐานผู้อื่นแล้วยกแต่
 มกษะก็อดทนว่าเป็นนิคมมีกำลัง อาวุธภาพเป็น ประมาณไม่ รู้เจียม
 ตัวแล้ว ก็จะต้องความพินาศไปต่าง ๆ เรา

จะขอเล่านิยายเรื่องหนึ่งให้สหายฟัง ในครั้งก่อนล่วงลับไป
 แล้วนาน ยังมี ไกรสรสิงหราชตัวหนึ่งเป็นอัครในไพรใหญ่
 ขาไครย์อยู่ในสุวรรณคูหา วันหนึ่งออกจากถ้ำเที่ยวเสาะหา
 ภัตตาหารตามแนวไพร ก็ไปถึงชายทุ่งใกล้หนองใหญ่ตำบล
 หนึ่งซึ่งมีกอบัวเป็นอันมาก ยังมีเขียดน้อยตัวหนึ่ง
 ขึ้นมาเกาะอยู่บนใบบัว เห็นพระยาสิงหราชมาถึงก็ไล่จึง
 ร้องถามว่า ท่านนี้มีร่างกายโตใหญ่ชื่อเสียงท่านอย่างไรเล่า
 จึงบังอาจเข้ามาในถิ่นของเรา呢 พระยาราชสีห์จึงตอบว่า
 เราแลเป็นพระยาราชสีห์ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์สี่เท้าทั้งปวง เขียด
 จึงว่า ท่านเป็นใหญ่ก็แต่ในบ้ำ ท่านอย่าเข้ามาเบียดเบียน
 บ้ำเหยียบถิ่นฐานของเราเลย ไกรสรสิงหราชได้ยินดังนั้นก็มีความ
 โกรธ จึงร้องท้าทายไปว่า เฮ้ยเขียดมึงเป็นแต่สัตว์ผู้ต่ำ
 เณจงนั่งอาจหมิ่นประมาทห้ามกูดังนี้เล่า มึงจะลงคำดัง
 กับกูหรือ เขียดจึงตอบว่า แน่ท่านสิงหราชท่านเป็น
 ใหญ่แต่ในบ้ำได้เป็นนายสัตว์ที่อยู่ในบ้ำ ข้าพเจ้า
 ก็เป็นใหญ่ในหนองนี้ ได้เป็นนายพวกเขียดทั้งหลายเหมือนกัน
 ครั้นว่าดังนั้นแล้วก็ขึ้นไป เกาะอยู่บนใบบัวสูงกว่าท่าน
 พระยาสิงหราชครั้นได้เห็นได้ฟังดังนั้นก็ยิ่งมีความโกรธมากขึ้น

ไป แล้วก็ปลั่งสิงหนาทด้วยเรียวแรงอันกล้า เขียตมันลาด
ก็โดดลงไปในน้ำ ครั้นเสียงสงบเงียบแล้ว เขียตก็กลับ
ขึ้นมายืนบนโขมยดังเก่า แล้วจึงร้องท้าทายไปอีกว่า แน่ท่าน
สิงหราชท่าน จะสู้รบกับข้าพเจ้าอีกหรือ พระยาสิงหราชก็ยัง
โกรธหนักขึ้นไป แล้วก็แผดชกเป็นหลายครั้ง ก็ลุต
ดินกำลัจอกแตกตาย เขียตจึงไปนำวร้องให้กบแลเขียต
ทั้งหลาย มาประชุมกันดูศพลิงหราช แล้วก็เซพกัน
กินเป็นอาหารให้เป็น โขมยมงคล ดูกรพระยาหนุผู้สหายวิไลย์
สัตว์ทั้งหลายนี้ เมื่อจะอยู่หยดก็ยกไผ่ในถิ่นฐานตำบลใด
ก็ให้มีที่หลีกหลบซ่อนเร้นให้ แบนคาย แลให้มีผู้เฝ้าที่
แอบอิงอาไศรย์ด้วยจึงจะชอบ เพราะว่าเหมือนหนึ่งเขียตแม้
เป็นสัตว์ตัวน้อย เมื่อมีที่แอบอิงอาไศรย์แบนคายอยู่แล้ว
จึงได้ไชยชนะต่อโกรสลิงหราชผู้มีอำนาจมากมิใช่หรือ เค้า
ชื่อว่ามักชะระจึงกล่าวขึ้นว่า ดูกรสหายทั้ง ๒ เรื่อง
นิยายซึ่งสหายทั้ง ๒ ได้กล่าวสาธกเมื่อ ความมานั้นชอบจริงไท
เราะยิ่งนัก แม้ข้าพเจ้าก็ระขอเล่านิยายให้สหายทั้ง ๒
ฟังบ้าง ครึ่งก่อนโน้นยังมีสิงหราชตัวหนึ่ง ปนใหญ่ในน้ำ
อาไศรย์ อยู่ในสุวรรณคูหา วันหนึ่งปรากฏนางพจนะแสง

หาอาหาร จึงเที่ยวไปตามลำเนาแนวไพร ไปถึง
 ประเทศที่ใกล้จอมปลวกตามลหนึ่ง ซึ่งเป็นที่เคยหาไครยอยู่แห่ง
 กบน้อยตัวหนึ่ง ครั้นกบได้เห็น สิงหราชจึงถาม ขึ้นว่า
 ท่านนี้เป็นสัตว์พรรณใดมาแต่ไหน สิงหราชจึงตอบว่า เรา
 นี้เป็นนายแห่งสัตว์ ๘ เท้าทั้งปวงท่านจะทำไมเล่า กบน้อย
 จึงตอบว่า ท่านนี้มาถึงถิ่นของเราแล้ว ก็ไม่รู้ประ
 มรณกล่าวด้อยคำขู่เช่นนี้ไม่ชอบกลเลย เมื่อท่านอยู่ใน
 ถ้ำของท่าน ท่านจึงค่อยตื่นเช่นนี้เถิด ครั้นสิงหราช
 ได้ยินดังนั้นก็โกรธนัก จึงทำทนายว่าเฮ้ยกบเอ็งก็เปนแต่
 สัตว์ตัวน้อย มาว่าขานด้อยคำอันเหี้ยมแหลม ไม่รู้
 จักผู้ใหญ่มากเลย มึงจะใคร่สู้รบกับกูหรือ กบจึงตอบ
 ว่า แน่ท่านสิงหราช ถ้าท่านปรารถนาจะผจญกับเราแล้ว
 ท่านจงไปลองกำดั่ง คับ สิงหราชตัวหนึ่งจึงเรา จับขังไว้ในที่ขังน้ำ
 ไน้นดูเสียก่อน แล้วท่านจึงค่อยมาสู้รบ กับเราเถิด
 สิงหราชครั้นได้ยินดังนั้น ยิ่งโกรธมากขึ้นไปจึงตอบว่า มึง
 ขังไว้ที่ไหนเล่า จงพาไปปะบัดนี้ กบน้อยก็พา
 สิงหราชไปไน้นั้น ครั้นถึงปากบ่อแล้วกบจึงบอกว่า ท่าน
 จงรีบขึ้นอยู่ที่นี่ก่อน เราจะไปบอกแก่ สิงหราชผู้ นั้นให้รู้

ก่อน จะได้ พระเรียบมตัวลงกำลังยกท่าน ท่านจง
 รมั้ดระวังตัว ให้มากเกิด ครั้นกล่าวดังนั้นแล้ว กษัตริย์
 ผู้ฉลาดก็โอดลงใจ สิ้นตัวอยู่ณะ บ่อน้ำ พระยาไกรสร
 ครั้นไม่เห็นกษัตริย์ขึ้นมาก็เดินไปที่ปากบ่อ แล้วก็นั่ง
 มองดูได้เห็นเงารูปของตนในน้ำ ก็ดำใจว่าเป็นราชสีห์
 ตัวอื่นก็ยกได้บอกเล่าไว้แล้ว ยิ่งโกรธ มากขึ้น เพราะความ
 โกรธกลุ้มใจ จึงไม่ได้พิจารณาให้รู้ว่าเป็นเงารูปของตน แล้ว
 ก็เปล่งเสียงเหว นาทด้วยเสียงแรงอันกล้า สัตว์ราชเณนั้น
 ก็ไม่สะเทือนสะท้านหัวหน้ไหว พระยาไกรสร เห็นดัง
 นั้นก็ยิ่งโกรธหนักขึ้นไป แล้วก็แผดซ้ำอีกเป็น
 หลายคราว ถึงหะมฤตราชผู้พาล คิดแต่ยิงฟัน
 กำลังออก แตกตาย กษัตริย์ไม่ ไ้ยินเสียงก็เข้าใจว่า
 ราชสีห์นั้นเห็นจะตายแล้วเป็นแน่ แล้วจึงค่อยคลานขึ้นมา
 ที่ปากบ่อ ก็ได้เห็นสัตว์ราชเณทอดกายตามอยู่ ณ ที่นั้น
 จึงไปร้องบ่าวภททั้งหลาย ให้มาดูศพพระยาไกรสร แล้ว
 ก็ชวนกันกินเป็นอาหาร ให้เป็นไชยมงคล นี่แลกษัตริย์
 จ้อยนิดเดียว เพราะมีที่แอบอิงซ่อนเร้นอาไศรย์ จึง
 ได้ไชยชนะต่อ ไกรสรถึงทราช จึงมีกำลังเรี่ยวแรงมาก

ถึงเพียงนั้นได้มิใช่หรือ สมันชื่อสาครนไถยนั้น
 ตั้งนั้นจึงกล่าวว่า ตูกรสหายทั้งหลาย ข้อความแล
 นิยายจึงท่านทั้งหลาย กล่าวมานี้ ขอบจริงแล้วควร ยิ่งนัก ข้า
 พเจ้า จะขอ กล่าวให้ท่านทั้งหลาย พึงบัง ถึง มະนุสย
 ทั้งหลาย ก็ควรจะจำไว้ให้เป็นคติทางข้อปฏิบัติได้ วิไลย์
 ลัทธิทั้งหลายนี้ แม้มีปัญญาเฉลียวฉลาด มีกำลังอำนาจ
 ลักดาเดชมาก หรือมีศบวิวารทรัพย์ สิ้นมากก็ดี ถ้า
 ไม่มีใครเป็นที่พักพิงพึ่งภักอาไศรย แลไม่มีถิ่นที่อาศัยของชน
 เร้นได้แล้ว ผู้นั้นก็ชื่อว่าเหมือนหนึ่งไม่มีปัญญาไม่มีอำนาจ
 ไม่มีทรัพย์สิ้นก็เช่นกัน พระยาหนูวันกะจึงตอบว่า ตู
 กรท่านทั้งหลายผู้เป็นสหาย วิไลย์มะนุสย ทั้งหลาย แม้
 เป็นเอกราชมหาภคย์เจ้าแผ่นดิน หรือเป็นเสนาบดีนายทัพใหญ่
 แลเป็นช่างเฉลียวฉลาดในวิชาการศิลปาตรต่าง ๆ ก็ดีจำต้อง
 ใคร่ครวญพิเคราะห์ตุกาศ แลประเทศถิ่นฐาน แลฤดู
 แลโภชนาหารให้สมควรก่อน ถ้าสมบูรณด้วยคุณนั้น ๆ
 แล้ว จึงสามารถจะประกอบกิจการที่ตนปรารถนานั้น ๆ ให้
 สำเร็จตามประสงค์ได้ ถ้าไม่ตรึกตรองประกอบตนให้สมบูรณ

ด้วยคุณนั้น ๆ แล้ว จะคิดว่างานการสิ่งใดก็ไม่สำเร็จ
 ตั้งประสงค์ได้ ด้วยเหตุนี้ บัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้มาอยู่ในถิ่น
 ฐานที่ดำเนินของท่านทั้งหลายผู้เป็นสหยาภิรักแล้ว เห็นจะ
 เป็นสุขสำราญพ้นไกลอันตรวาย แลบำเพ็ญ การกุศลตาม
 ประสงค์ได้เป็นแน่ เมื่อเราอยู่ณะฉัฏฐะครุณินของเราโน้น
 เราได้จัดไว้แบบคายนั่นคงดี มีประคูปากถ้ำทั้งทางที่จะไป
 ทำน้ำ แลที่จะได้เก็บของกินก็มั่นคง ที่นั่งก็นอนก็ลำ
 ธารสะอาดดี ขอท่านผู้เป็นมิตรสหยาภิรักจงตกแต่งจัด
 ถิ่นที่นี้ ให้เหมือนดังที่โน้นด้วยเถิด ครั้นนี้พระยาหน
 แดเต่าแลสมันตามสหยาภิ จึงพากันไปเที่ยวเลาะหาประเทศที่
 เป็นไชยภูมิ ได้สร้างที่อยู่ให้มั่นคงแบบคายน ได้อยู่
 พร้อมเพรียงกันเป็นสุขสำราญ ได้ไปมาสมาคมร่วมสุข
 ร่วมทุกข์ กันทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ขาด ครั้นอยู่มากาลวัน
 หนึ่ง สามีสหยาภิจึงว่าแก่พระยาหนว่า ดูกรพระยาหน
 ผู้สหยาภิ มะนุษย์ทั้งหลายนั้น เมื่อใครมีทรัพย์สมบัติ
 ยศบวรวิวารมากแล้ว ก็พยายามเย่อหยิ่งถือตัวมากขึ้น ครั้น

เลื่อนจากลาภยศบริวารนั้น ๆ แล้ว ผู้นี้ก็เกิดความโศก
 เส่กว่าไรด้วยแต่ในใจนึก ลาภยศบริวารนี้เป็นเครื่องชู่ใจ
 ที่ใจของมนุษย์ให้กำเริบนัก พระยาหนุจึงตอบว่า คำ
 ซึ่งท่านตั้งปวงกล่าวนั้นชอบอยู่แล้ว แต่ว่าข้าพเจ้าจะขอเล่า
 นิยายให้สหายทั้งหลายฟัง ณครังก่อนยังมีเมืองหนึ่งชื่อ
 จำปาศคร ในเมืองนี้มีฤาษี ๒ องค์ชื่อจุฬะคันธะ ๑
 วิตาทกณะ ๑ มาหาใคร่อยู่ณทิศตะวันตกแห่งเมืองนั้น
 ไม่ไกลนักไม่ไกลนัก สองฤาษีนั้นได้อาไศรยเที่ยวภิกขาจาร
 ในจำปาศครนั้นเป็นเมืองนิตย์ วันหนึ่งจุฬะคันธะฤาษีไป
 เที่ยวธรรมาต ได้ข่าวลือมากที่เหลือบวิโรคันนั้นได้ทะเข้า
 แล้วก็ไปแฉวนไว้ที่ตำบลพฤกษาดันหนึ่ง มีหน่อตัวหนึ่งอาไศรย
 อยู่ที่จอมปลวกซึ่งมีไม้ที่ไถลอาศรมแห่งฤาษี หน่อนี้โต
 ขึ้นก็ขึ้นสูงก็ฤาษีแฉวนไว้วัน ๆ วัน วันหนึ่งหน่อ
 ไถลขึ้นไม่ได้ตกลงที่แผ่นดิน ณเวลานั้นวิตาทกณะฤาษี
 ผู้เป็นสหายของจุฬะคันธะฤาษีนั้น มาหาจุฬะคันธะ ฤาษีแล้ว
 นั้นจะจากกันอยู่ณอาศรม ครั้นเห็นหน่อตกลงมาจึงถามว่า
 ดูกรท่านจุฬะคันธะฤาษี เหตุไฉนหน่อนี้จึงตกลงมาแล้ว จุฬะ

คณธะฤๅษีจึงตอบว่า หนูนี้โตขึ้นไปกินเข้าสุกๆเราแขวนไว้
 ได้ทุก ๆ วัน ครั้นมาวันหนึ่งขึ้นไปไม่ได้ ตกลงที่
 แผ่นดินเช่นนั้นจึงมีเหตุเป็นแต่ เหมือนหนึ่งว่าหญิงสาวน้อยมา
 เป็นภรรยาชายชรา ต้องทำมรยาปानประหนึ่งว่ารักผัวชราานั้น
 ที่สุด แม้ชื่อนี้ก็มีเหตุอยู่นั้น วิตาก็ณธะฤๅษีจึงย้อน
 ถามว่า ขี้ซึ่งว่าหญิงสาวน้อยแล้วทำไมมรยาว่ารักผัว
 ชรายิ่งนักนั้น เหตุนั้นเป็นไฉนเล่า จุฬะคณธะฤๅษีจึง
 กล่าวว่า เหตุนั้นใช่อื่นเลยเพราะเหตุแห่งทรัพย์ของผู้ชราหญิง
 สาวน้อยจึงแก้การทำมรยาปานประหนึ่งว่ารักผัวชรายิ่งนัก มีมา
 ในคัมภีร์เช่นนั้น เราจะเล่านิทานสาธกความให้ท่านฟัง ครั้น
 ก่อนยังมีแคว้นหนึ่งชื่อโกศลชนบท ก็ในชนบทนั้นยังมีบุรุษ
 ผู้มีทรัพย์มากคนหนึ่งเป็นคนชราแล้ว ภรรยาของบุรุษนั้น
 ถึงแก่ความตาย บุรุษนั้นได้นางกุมารีคนหนึ่งขึ้นนางวันวันดี
 มีรูปโฉมงามมาเป็นภรรยาต่อไป นางกุมารีนั้นจะได้มี
 จิตรักใคร่ในผัวชราอันมิได้ มีใจเร่าร้อนปานประหนึ่งว่าถูกต้อง
 ด้วยลำไส้แสงพระอาทิตย์ แต่เพราะเหตุแห่งทรัพย์ของบุรุษ
 ชรานั้น จึงทำมรยาปานประหนึ่งว่ารักใคร่ยิ่งนัก ครั้นลับ

หลงแล้วจึงทำนอกใจไปคบหากับชายหนุ่ม ขณะนั้นเกิดความ
 ชั่วร้าย ให้มีภรรยาในทันที มีหญิงชาวผู้ตลาดคนหนึ่ง
 เห็นกิริยานางกุมารีนั่นแปลกประหลาด จึงตั้งนิตินานลงคิดว่า
 เหตุอันนี้จะมิใช่นางกุมารีนั่นแน่ ครั้นได้ลวนต้อมมองดู
 ก็รู้เห็นว่านางกุมารีนั่นนอกใจสามีชราจริง แล้วหญิง
 ชรานั้นจึงลัดมือกำขั้มนางวันวันดีเลย จะไม่ให้ทำการทูล
 จรดต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงรู้ว่าในมนุษย์ทั้งหลายทรัพย์สินเป็นใหญ่
 กว่าสิ่งอื่น วิตถกัณณะตามล ครั้นได้ยินคำจุฬะคันธะ
 ตามกล่าวว้างนั้นจึงตอบว่า คำซึ่งท่านว่าจริง ชอบด้วยเหตุผล
 แม้เราควรจะขอลาหนีท่านลาออกความอีกเรื่องหนึ่ง ครึ่งก่อนยัง
 มีเมืองหนึ่งชื่อจำปาณะคร ก็ในเมืองนั้นมีชายผู้มั่งคั่งมีทรัพย์
 มากคนหนึ่งชื่อมหาศาละ ยังมีหญิงนัยคนหนึ่งชื่อโสมะนะดี
 เป็นทาสีของบุตร มหาศาละ ได้ลงไป ทอดูกอยู่ที่ใต้ถุนเรือน
 ทุก ๆ วัน แลหญิงนัยนั้นเป็นคนใจดีมีกิริยาเรียบร้อย
 แม้ใครจะแกล้งและได้ด่าว่าหยามคายอย่างไรก็ดี นาง ทาสี
 ไม่ได้ตอบกลับเพียงว่าทักกับผู้นั้นเลย มหาศาละ ได้เห็นดัง
 นั้นแล้วจึงคิดว่า ทาสีนัยผู้นี้เพราะเป็นคนยากจนจึงเป็นคน

โศก ถ้ามีทรัพย์ขึ้นแล้วจะเป็นโฉมหน้า จำเราจะทดลอง
 ดูให้เห็นจริง คิดแล้วมหาสาละขายผู้มั่งคั่งนั้น จึงเอาทรัพย์
 รัชชะหาปะนะเกล้งไปฝังไว้ตรงเท้าลงไปทางทาลีนั่งทอด
 อยู่ ณ เสร้นรุ่งเช้าทางทาลีก็ลงไปนั่งทอดตามเคย แต่วันนั้นมี
 ใจกระด้างดุจดั่งกริยากริณีเงิง ได้ยินคำผู้อื่นพูดโต้ตอบกัน
 ก็ออกดูมั่งคั่งดุจดั่งพาลวิวาทกับผู้อื่น ๆ แปลกกว่าแต่ก่อน มะ
 หาสละจึงรู้ว่าทรัพย์นี้เป็นเครื่องชูใจของมนุษย์ทั้งหลาย ให้มัก
 โกรธให้เยื่อหยิ่งด้วยตัวมาประมาทจริงหนอ ก็นางทาลี
 น้อยนี้ เป็นแต่ได้วัง โกลได้กลิ่นอายแห่งทรัพย์ยังไม่เป็น
 ของตนก่อน ก็ยังเยื่อหยิ่งขึ้นได้ยิ่งเทียงนี้ แล้วจึง
 ไปขอเอาทรัพย์นั้นกลับคืนมาเฉียบ นางโสมะนะลีทาลีก็กลับ
 เป็นคนใจดีมีกริยาเรียบร้อยอย่างเก่า แม้ด้วยเหตุอัน
 ฟ้าพเจ้าเห็นว่าคนประเภทเป็นที่อยู่ของหนูนั่น คงจะมีทรัพย์
 เป็นมั่งมีนั้น สละดาบสปลุกซากันเช่นนั้นแล้ว จึงเอา
 เลี่ยมไม้ซุงลงที่ปล่องหนูนั่น ก็ได้ทรัพย์เป็นอันมาก ประ
 มาณแปดสิบโกฏี แล้วก็นำเอาไปไว้ในอาศรมของดินทั้งสี่
 ครั้นภายหลังหนูนั่นก็มาถีนเข้าที่เขานไฉนอีก ก็ไม่อาจ

โดดจะขึ้นขึ้นไปได้แล้วก็ค่อย ๆ กลานเข้ามาหาฤๅษี มี
 อากัรก็แปลกกว่าแต่ก่อน ฤๅษีก็ได้อาหารจากงูแล้วก็นั่งกิน
 ครั้นกินอิ่มแล้วฤๅษีก็ค่อยกลานกลับไปยังที่อยู่ของตน เพราะ
 เหตุนี้จึงได้รู้ความจริงว่า ทรัพย์นี้เป็นเครื่องให้เกิดมานะ
 อึกเติมแต่ให้มีกำลังอาณูภาพอันยิ่งใหญ่ขึ้น พระยาหนูหริณ
 กระจึงว่าแก่เต่าเลสมันว่า ดูกรสหายทั้งสอง ในหมู่มนุษย์
 ทั้งหลาย ความชั่วของสัตว์มี ๕ ประการ คือ
 กินสุรา ๑ นอนเกินประมาณ ๑ มักไปเที่ยวเร่ในผู้อื่น ๑
 มักเล่นการตลกคนอง ๑ ไม่รักษาศีลวิริยอุตสาหะ ๑
 เปน ๕ ประการ ถ้าสัตว์ผู้ใดไม่เห็นโทษในความชั่วหาอย่างนี้
 จึงประกอบตนไว้ในความชั่วหาอย่างนี้ อยู่ แม้บุรุษ
 จะเกิดบุตรด้วยสัตว์นั้นสัก ๑๐๐ คนแล้วก็ได้ ก็ได้รับ
 ร้อนนวลละเลียบให้จงได้ ถ้าไม่สละได้ก็จะต้องถึงความ
 นิพพานสองอย่าง คือจะต้องเลียบทรัพย์หรือจะถึงความตาย
 อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ วิไลยท่านผู้มีปรีชาแล้ว
 ไม่คบหาสมาคมกับคนชั่ว ๑๐ จำพวก คือคน
 มักพูดปด ๑ คนคิดฟุ้งซ่านท่านให้มิดแล้วแต่ทำร้าย

ท่าน ๑ คนมักโกรธ ๑ คนมักเที่ยว ๑ คนมักพูดลบ
 หู่คุณท่านผู้มีคุณ ๑ คนมีความปรารถนาใหญ่ ๑ คน
 เสพสุราเกินประมาณ ๑ คนนอนเกินประมาณ ๑ คน
 เล่นการพนันเกินประมาณ ๑ คนมักหลงในสัตว์ ๑
 คน ๑๐ จำพวกนี้พึงเว้นเสียอย่าคบหาเลย ถ้าขึ้นคบหา
 ไซ้ ในปัจจุบันนี้ก็จะตรึงเสียทรัพย์สินเสื่อมจากสติปัญญา
 จะไม่มีความสุขในโลกย์เบื้องหน้า เพราะเหตุนี้
 คนชั่ว ๑๐ จำพวกนี้ผู้มีปัญญาท่านไม่คบหาเลย ดูกรทนาย
 ทั้งสอง คนที่มีบุญถึงพร้อมด้วยคุณ ๒ ประการ คือ
 มีปัญญา ๑ มีทรัพย์สินวาสนา ๑ เหล่าคุณทั้งสองนี้
 ทรัพย์สินวาสนานั้นเป็นของไม่ถาวรมันคงย่อมมีอันตรายด้วย
 ภัย ๕ ประการ คือพระราชา ๑ โจร ๑ ไฟ ๑
 น้ำ ๑ คนไม่เป็นที่รักใคร่พึงใจ ๑ ย่อมสาธุการทั่วไป
 ด้วยอันตราย ๕ ประการนี้ อนึ่งเมื่อพรัดพรากจากไปแล้ว
 ก็ต้องกลับเป็นคนยากจนอนาถาอันยวาศนาอีก ด้วย
 เหตุนี้ เหล่าท่านที่มีปัญญาดี เมื่อเวลาสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน
 วาสนาอยู่นั้น ย่อมบววิโกลใช้สอยให้เป็นสุขสำราญ

ในรัชปัจจุบัน แลบริจาทานให้เป็นประโยชน์ต่อไปในเบื้องหน้า
 ทรัพย์ คือบุญญานันเป็น ของยี่ดยาว ยั่งยืนไม่ทั่วไป
 แก่อันตราย ๕ ประการ แม้จะให้แก่ชนทั้งหลายไม่
 ล้นสุดเลย เมื่อจะไป ในสถานที่ใด ก็ติดตามตนไปได้
 แม้จะดับขันธไปก็เป็นอุปนิสัยต่อไปในเบื้องหน้า เพราะ
 เหตุเช่นนี้ หนุ่นเมื่อเวลายังมี ทรัพย์อยู่นั้นมีเรี่ยวแรงมาก
 เมื่อทรัพย์สิ้นไปแล้ว ก็ดอยกำลังลง ดาษสหัสสอง
 เพราะมีบุญญาจึง ได้ทรัพย์มามีใช้หรือ กาเตาสมันสาม
 สหายได้ยิน คำพระยาหนุกกล่าว ชอบเช่นนั้น ก็ให้สาธุการ
 พร้อมกัน ลำดับนั้นกาลก็ขุปะตะนะจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้า
 จะขอเล่านิทานให้สหายทั้งหลายฟัง อีกเรื่องหนึ่ง ครึ่งก่อน
 ยังมีวานรตัวหนึ่งใหญ่เท่าโค ลงมากินน้ำในแม่น้ำคงคา
 ขณะนั้นมีนางจรเข้ตัวหนึ่ง ครั้นเห็นวานรใหญ่แล้วอยากจะ
 ใคร่กินตัววานรนั้น จึงว่าแก่จรเข้ผู้พี่ว่า ข้าพเจ้าอยากจะ
 ใคร่กินตัวแล้วหัวใจวานรใหญ่นี้ ถ้าไม่ได้กินแล้วข้าพเจ้า
 นี้จะต้องตายจากไปเป็นแน่ จรเข้ผู้พี่จึงตอบว่า ท่าน
 เป็นสัตว์น้ำมาปรवादณาจะกินสัตว์บก ซึ่งมีวิสัยต่างกันนั้น

ยากที่จะได้กินอยู่ ท่านจงอดกลั้นระงับความอยากนั้นเสียเถิด
 นางจรเข้จึงว่า ท่านเป็นตัณหาผู้มีสติปัญญามาก แต่
 ตัณหาบรรพเพชญ์จะคิดเอามาให้เรากินยังไม่ได้ ถ้าอย่างนั้น
 เราก็คงจะตายเป็นแน่ แล้วนางจรเข้ก็แกล้งทำอาการประ
 หลงว่าจะตายนอนนิ่งอยู่ จจรเข้ผู้ว่าจึงว่า ท่านอย่าพ้อ
 เสียใจเลย เราจะคิดลวงเอาตัณหาบรรพเพชญ์นั้นมาให้ท่านกิน
 ให้จงได้ ครั้นว่าดังนั้นแล้วจรเข้ผู้ว่าก็ว่ายตรงเข้ามาหา
 วรรณใหญ่ จึงแกล้งกล่าวเป็นอุบายว่า ดูกรวรรณผู้ประเสริฐ
 ท่านอยู่ในต้นมะเดื่อนี้ไม่มีประโยชน์เลย อาหาร การ บริ
 โภคก็ขัดสนนัก ท่านจะขึ้นอยู่ไปทำไมเล่า ในคัมภีร์
 ท่านกล่าวไว้ว่า ประเทศที่อยู่ไม่เยี่ยงกายมี ๔ จวาน
 คือที่ไม่มีญาติเผ่าพันธุ์มิตรสหาย ๑ ที่ไม่อุดม ๑ ที่ไม่
 มีใครถือตามคะตึกนเกา ๑ ที่ไม่มีกิจการจะให้ประโยชน์
 โยชน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ๑ ประเทศที่อยู่ ๔ สถานนี้ไม่
 ควรจะอยู่เลย แม้ได้อุ้มมาแล้วก็จำจะต้องแปลงสถาน
 ให้จงได้ ในคัมภีร์มีมาเช่นนี้มีใช่หรือ เหตุไฉนท่าน
 จึงขึ้นมาอยู่ในที่ขัดสนเช่นนี้เล่า ดูกรวรรณผู้ประเสริฐ

ฟากแม่น้ำคงคาข้างโน้นมีส่วนตำบลหนึ่ง เป็นที่อุดมดีมีผลไม้
 ราษฎรในอันประเทศนั้น ไปด้วยอาหารมากมาย มีดอกไม้หอม
 วรรณอยู่ทุกเมื่อ และมีสระน้ำตาตาดไปด้วยบัวหัวประการควร
 จะเป็นที่สำราญรื่นเริงขึ้นกว่าเมืองนั้น ส่วนนั้นแลควรที่ท่าน
 ไปเป็นพระบวชนะจะไปอยู่ ถ้าท่านปรารถนาจะไปแล้ว
 เราจะส่งเคราะห์พาท่านไป อึ่งเจ้าเรานี้แม้เป็นสัตว์อยู่ใน
 ในน้ำก็จริง แต่ว่ามีบัณฑิตผู้วิเศษคนหนึ่งมาให้เราสม
 ทานศีลห้า แล้วตั้งสอนให้เราตั้งอยู่ในบุद्धิธรรมความดี
 ให้ฉลาดในกิจที่จะทำประโยชน์แก่ผู้อื่นว่าเป็น การกุศลอัน
 ประเสริฐ เพราะเหตุนี้เราเห็นว่าท่านอยู่ในที่นี้ ลำบาก
 ขัดสนด้วยอาหารยิ่งนัก เราหวังจะให้ไปเป็นบุญเป็นกุศล
 จึงคิดจะพาท่านไปอยู่ในที่อันอุดมดี พานรใหญ่ครั้นได้ยิน
 อย่างนั้นไม่ทันจะใคร่ครวญดู ก็เชื่อคำจระเข้มาหลงหลอก
 จึงบอกว่า แม้ท่านจระเข้ซึ่งเราได้มาพบปะท่านผู้ใหญ่บุญ
 ผู้ทำประโยชน์แก่กันเช่นนี้ นี่ดีนักเป็นลาภอย่างประเสริฐของเรา
 แล้ว ท่านจงส่งเคราะห์พาเราไปส่งให้ถึงฝั่งคงคาฟาก
 ข้างโน้นด้วยเถิด จระเข้จึงว่า ดีแล้วถ้ากระนั้นท่านจงลง

อี๋หลังเราเกิด เราจะพาท่านความไปให้ถึงที่อุดมดินนั้นจงได้
 แล้ววานรก็ลง ไปนั่งบนหลังจระเข้ ๓ ก็รีบว่ายออกไป
 ถึงกลางแม่น้ำคงคาแล้วจึงค่อยจมตัวลง วานรเห็นผิด
 ประหลาดจึงว่า แหมท่านจระเข้ ท่านรับคำเราไว้ว่าจะ
 ไปส่งเราให้ถึงฟากข้างโน้น เหตุไฉนท่านจึงมาถนัดตัว
 ให้จมลงไปใต้น้ำกลางแม่น้ำเช่นนี้เล่า จระเข้จึงรู้ว่า เข้
 วานรผู้โง่เขลาต้องการอะไรที่เราจะไปส่งท่าน เราคิดจะกิน
 ตับ หัวใจ ของ ท่าน จึงแกล้งลวงท่าน ออกมาจากกลางแม่น้ำเช่นนี้
 ตัวท่านนี่ต้องเป็นอาหาร ของเรานี้แล้ว ยังไม่รู้หรือยังมีความ
 อีกเล่า พานร โทษผู้มีปรีชาว่องไว ครั้นได้ยินดังนั้นแล้ว
 ก็คิดจะลงตอบจระเข้นั้นบ้าง จึงแกล้งกล่าว ขึ้นฉันทนใด
 นี้ว่า ท่านนี่เป็นผู้โง่เขลาหนัก วิไลย์วานรทั้งหลาย
 เป็นผู้เดิน โลดโอด โนน ไปมาบน ดิน พสกษา ถ้าเขาตับแล
 หัวใจไว้กับ ตัวแล้ว จะมีน้ำชอกไหลกเหลวไปเสียหรือ
 ด้วยเหตุนี้ เราจึงเอาตับแลหัวใจแขวนไว้ที่ต้นมะเดื่อ
 เป็นนิมิต ซึ่งห้อยเป็นพวงแดงสดอยู่เมื่อกี้นั้นท่านไม่
 เห็นหรือ โฉนแหมท่านฉลาดเกิดซึ่งห้อยเป็นพวง ๆ อยู่

ที่ต้นมะเดื่อ นั่นคือดับแค้นหัวใจของเรา จรเข้แลไปเห็น
 ผลมะเดื่อมีจริง ก็สำคัญว่าเป็นดับหัวใจของวานร จึงว่า
 ถ้าท่านให้ดับหัวใจของท่านแก่เราไซ้ เราจะพาท่านไป
 ส่องให้ถึงนั่น ครั้นวานรรับว่าจะให้แล้ว จรเข้ก็พาพานร
 กลับเข้ามาส่งถึงวัง พานรก็โดดขึ้นไปบนต้นมะเดื่อแล้ว
 จึงร้องบอกว่า เฮ้ยจรเข้ ใจวิไลยสัตว์ทั้งหลายดับแค้นหัว
 ใจอยู่นอกกายนั้น มีบ้างหรือ ซึ่งดูว่าจะให้ดับแค้นหัวใจแก่มึง
 นั้นคือผลมะเดื่อนี้แหละ ว่าแล้วก็เก็บผลมะเดื่อโยนลงมา จึง
 ร้องบอกอีกว่า ซึ่งดูจะให้มึงนั้น กูได้ให้แล้วตามถ้อยคำกูว่า
 จังมีไซ้หรือ แต่คำซึ่งมึงว่ากูไร้นั้นไม่จริงสักข้อหนึ่งเลย
 มึงเป็นคนเห็นกล่าวคำไม่จริง ส่วนของมึงนั้นกูไม่ไปแล้ว
 มึงกลับไปกินผลไม้ที่สวนของมึงเถิด จรเข้ก็ได้รับความละอาย
 แล้วดำน้ำลงกลับไปทั้งความโศกเศร้าเสียใจ ข้อซึ่งจรเข้
 หลอกพานรให้อยู่ในเงื้อมมือของตนแล้ว ไม่ได้กินดับแค้นหัว
 ใจวานรตามประสงค์กลับได้รับความละอายต้องโศกเศร้าเสียใจเช่น
 นั้นนั่น เพราะไม่ฉลาดจริงมีไซ้หรือ และข้อซึ่งพานร ตกอยู่
 ในเงื้อมมือจรเข้ ได้ลี้ภัยถึงความตายอยู่แล้ว กลับแก้ไขเอาตัว

รอดได้มีไชยชนะเช่นนั้น นั่น ก็เพราะมีปัญญาฉลาดจึงมีไชย
หรือ อันปัญญาที่เกิดด้วยการได้สดับฟังมากนั้น สามารถ
ที่จะให้สำเร็จกิจกังวลทั้งปวงได้ เป็นเหตุหนึ่งว่ามนต์ชื่อวิชา
มະยั แลสามารถให้สำเร็จความปราดปรวนในโลภียะณะ
ทั้งปวงดังประสงค์ได้ เป็นอันประหนึ่งว่าแก้วสาระพัดนึก
แลแก้วชื่อวชิระสะณนั้น เพราะเหตุนี้กลุบุตรทั้งหลาย
ที่เป็นภคตริย์พราหมณ์ได้นำมาถวายราชมนตรีแม่ทัพนายกอง
ทั้งปวงซึ่งมีปัญญายิ่ง พึงตรัสตรองประกอบกิจการทั้งปวง
ให้พร้อมไปด้วย มารยาแลปริยายแลอุบายนั้น ฯ ตาม
สมควรเถิด คงสำเร็จดังประสงค์ได้ทุกประการ พระ
ยาหนุเจ้าสมัน ครั้นได้ฟังคำสาธิตกาลักขุปะตะนั้นแล้ว
ดังนั้น ก็มีจิตชื่นชมแล้วให้สาธุการพร้อมกัน ในขณะที่
จิตวิสาพระยานกพิราบกับบริวาร คิดถึงคุณพระยาหนุที่
จะช่วยให้ช่วยชีวิตตนไว้ หวังว่าจะสนองคุณแล้วก็พากันบิน
มาหาพระยาหนุที่นั่น กาลักขุปะตะได้เห็นพระยานกพิราบ
จึงถามว่า ท่านพระยานกพิราบทั้งบริวาร พระยาหนุ
ได้ช่วยรอดชีวิตไปแล้ว ได้เป็นสุขสำราญอยู่ด้วย কিনส์นหรือ

พระยานกพิราบจึงตอบว่า เราทั้งปวงเป็นสุขอยู่แล้ว
บัดนี้เราได้ถึงคุณพระยาหนุผู้มิอุปการะช่วยชีวิตเราไว้ เรา
จึงมาขอบคุณของคุณท่าน แล้วพระยานกพิราบจึงให้พระแก้ว
พระยาหนุว่า ขำเพ็ญทั้งปวงได้พ้นภัยอันตราย แล้ว
แลได้อยู่เย็นเป็นสุขพร้อมกันฉันใด ขอให้ท่านพระยาหนุผู้
มีคุณทั้งปวงจะได้อยู่เย็นเป็นสุขสำราญทุกเทพารাত্রีกาลฉนั้น
นี้เกิด พระยาหนุหิรัญกะจึงว่า ดุจพระยาฉกพิราบ
วิไลย์สัตว์ทั้งหลายนี้ ยากที่จะได้ทำคุณแก่กันได้ แลยากที่
จะได้รู้คุณท่านที่ทำความดีไว้ แลยากที่จะได้ตอบแทนสนอง
คุณท่าน เพราะว่าหมู่สัตว์ทั้งหลายนี้ อันตั้งหา
มา หนีให้ล่าคาหะทั้งสามนี้ ปักคุดมหุ้ขอให้มีความน้อม
อยู่ทั่วทุกกลลสัตว์ อันบุคคลผู้มีความกตัญญูรู้คุณท่านนั้น
เป็นบัณฑิตมีอายุยืนพ้นโรคภัยอันตราย มีสุขสมบัติ
ถาวร ยั่งยืนยาวยิ่งขึ้นไป จึงอุทานภาพศักดิ์ดาเดช
ก็ยิ่งใหญ่อัน ซึ่งจิตระคิดพระยานกพิราบทั้งปวงมีกตัญญู
รู้คุณท่าน แลได้สนองคุณท่าน ได้มาช่วยพระเรา
พ้นอันตรายเครื่องบรรณาการมาให้เช่นนี้ ยากที่จะทำได้

ควรจะสรรเสริญนัก แล้วจิตรคิดว่าพระยานกพิราบทั้งบริวาร
ก็พากันคำนับพระบาทสมเด็จพระที่นั่งวิไลยเดชะรัตนแล้วก็
กลับไป ถ้าต่ำสมันสามสหายก็ได้กินของบรรณาการ
ชิมหน้าสำราญ แล้วพระบาทสมเด็จพระที่นั่งวิไลยเดชะรัตนเห็นว่า
ซึ่งพระยานกพิราบ มาทำความดีไว้ พระยานกพิราบนี้ เพราะ
มีบุญญาจึงได้ส่งสอนบริวารของตน พร้อมเพรียงกัน จึงได้
พ้นภัยอันตราย ได้อยู่เย็นเป็นสุข พร้อมกันนี้หรือ
เพราะเหตุนี้ วิไลยคนเป็นพหูสูตรจึงพร้อมด้วยบุญญา
แล้ว เมื่อใครได้เชื่อฟังด้วยคำท่านผู้มีปรีชาพร้อมเพรียง
กันอยู่แล้ว ก็อาจทำกิจการกิจพลั้งพลองให้สำเร็จดังประ
สงค์ได้ทุกประการ ถ้าไม่เชื่อฟังด้วยคำท่านผู้มีบุญญาไม่
พร้อมเพรียงกันแล้ว ก็ไม่อาจทำกิจสิ่งใดให้สำเร็จไ
เลย เพราะเหตุนี้ สหายทั้งหลาย จงตั้งสัตตัง
คำของเราจะเล่าให้ท่านทั้งหลายฟังณบัดนี้ ครั้งก่อนนี้มี
นายคำเกาคนหนึ่งชื่อศุครระวาอาศัยอยู่ในจำปาศคร นายคำ
เกานั้นเอาทรัพย์ ๕ โกฏิลงสำเภาพร้อมด้วยลูกเรือ ๕๐๐
คน แล้วใช้ใบแล่นไปในมหาสมุทร ก็บังดานให้เกิดลม

มหาระหัด พัฒนาเป็นพยห์ใหญ่ นายลำเลียงว่าแก่
 ลูกเรือทั้งหลายว่า บัดนี้ พยห์ใหญ่ พัฒนาแล้วนักจ้ะเราจะ
 ต้องทอดสมอลดใบหยดอยู่ในที่นี้ก่อนเถิด ลูกเรือเหล่านั้น
 ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของนายเรือ ไม่พร้อมใจกันยังวิวาทจู้มเจียง
 กันอยู่ ณที่นั้น พลลมนพศทั้งพัฒมาถึงก็ ต้องทอดสมอ
 ลงในที่ที่ไม่เหมาะคายน จะลดใบก็ไม่ทันเกิดคลื่นใหญ่ ชัดเอา
 ต่อกาแตกกระจายไป ทรัพย์สิน ๔๐ โกลีก็จมลงในมหา
 สมุท ลูกเรือ ๕๐๐ คนก็ถึงความตาย ในทะเลทั้งนั้น
 นายเรือขึ้นคุตตระวาลี แม้จะมีปัญญาเฉลียวฉลาดล่วงรู้
 เหตุผลแยกคายนี่ดี เมื่อไปดำเดี่ยวกับลูกเรือทั้งหลาย
 เป็นผู้พาลดีดั่งไม่พร้อมเพรียงกันไม่เชื่อฟังถ้อยคำของตนแล้ว
 ก็ต้องถึงความตายด้วยมิใช่หรือ ด้วยเหตุนี้ท่านผู้เป็นใหญ่
 ในศิริราชสมบัติก็ดี ท่านผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ก็ดี เมื่อจะ
 ประกอบกิจราชการและทำการสงครามก็ดี แม้มีปัญญา
 รู้เห็นเหตุผลแยกคายนี่ดี จำจะต้องชำระชี้แจงให้พร้อม
 เพรียงกันได้ก่อน แล้วประกอบกิจราชการ และทำการ
 สงครามนั้น ๆ โดยอุบายอันแยกคายนี่ดี จะมีผล

ประโยชน์มาก เหมือนฝูงนกพิราบทั้งหลาย ได้พร้อม
 เปรียงกันเชื่อฟังทำตาม คำจิตริควาพระยานกพิราบจึงพินใจ
 อันตรายได้อยู่เย็นเป็นสุขมิใช่หรือ ควรจะเอาเป็นตัวอย่าง
 ให้จงได้ สามสหายครั้นได้ยินคำสุภาษิตของพระยาหนูก่
 เช่นนั้น ก็พากันให้สาธุการ ว่าดีแล้วชอบแล้ว พระยาหนุ
 ก่าต่ำสมันทั้งสี่สหายได้ผูกไมตรีกัน ไม่ได้ทำลายทาง
 ไมตรี ได้ไป มาสมาคมพร้อมเพรียงกันทั้งกลางวันแลกลาง
 คืน ก็ได้อยู่เย็นเป็นสุขดำรงอยู่ถึงกาลนาน ครั้นภาย
 หลังพระยาหนูก่เกิดความไข้ สหายทั้งสามช่วยกันพยาบาล
 ทั้งกลางวันแลกลางคืนก็ไม่หาย หนูก่จึงกล่าวว่าครั้งนี้เรา
 เจ็บมากอยู่เห็นจะไม่คืนได้ จะขอลาสหายทั้งสามแล้ว
 ท่านทั้งหลายจะมีใจรักใคร่ต่อกันอย่าทำลายทางไมตรี อย่า
 ได้มีความกินแหนงแคลงใจกัน จงปฤษาการทำงานให้พร้อม
 กัน ในมนุษย์ทั้งหลายมีความฉลาดฉลาดมากท่านทั้งหลาย
 จงระวังตัวให้จงดี ครั้นกล่าวดังนั้นแล้วพระยาหนูก่
 ก็ถึงความตาย เมื่อขณะ จะสิ้นใจนั้น ได้
 ระฤกถึงกุศลกิจที่ได้ช่วยชีวิตพระยานกพิราบ กับทั้งบริวารมา

เปรมคตินิมีตร ดับจิตไปแล้ว ไปเกิดในสวรรค์ สามสหาย
ก็พากันสักการบูชาศพระบาทตามสมควร ตั้งแต่บัดนั้นมา
การลักปะทะระกิดเต่ามีกษะระกิดคัมน์สาขาคิด สามสหาย
เหล่านี้ก็ได้หาใคร่อยู่ในบึงชื่อกับประ มีความรักใคร่พระอะ
พริยงกันสิ้นกาลนาน ครั้นภายหลังมีพรานเฝ้าผู้หนึ่งมาถึงบึง
ใหญ่ขึ้น ก็ได้เห็นรอยเท้าสมันจึงเอาปวงดักไว้ตามทางที่สมัน
เคยไปมานั้น ครั้นถึงเวลาสมันจะมาที่ประชุมก็ติดบ่วงนาย
พราน ขณะนั้นเขาก็มาที่ประชุมด้วย ได้เห็นสมันติด
บ่วงของนายพรานอยู่ ก็มีความเสียใจนักแล้วรีบไปบอกกะ
เต่าว่า บัดนี้สมันผู้สหายของเราติดบ่วงนายพรานแล้ว
เชิญท่านรีบไปเร็ว ๆ เถิด แต่กับกาที่พากันไปที่สมันติดอยู่
นั้น แล้วจึงช่วยกันพุดจาเล้าโลมเอาใจว่า ท่านสมัน
ผู้สหายอย่าดังตกใจกลัวเลย เราทั้งสองจะช่วยแก้ไขให้
ท่านออกจากบ่วงให้จงได้ กาจึงว่ากะเต่าว่า ท่านเต่าจงกิด
เชือกบ่วงนี้ เราจะเอาน้ำมาพ่นจะให้เชือกอ่อนลงแล้วจะได้กิด
ง่าย ครั้นว่าดังนั้นแล้ว กาก็ลงไปอมน้ำที่บึงมาพ่นลง
ที่เชือกนั้น แต่กีกัดไปจนตลอดรุ่ง เชือกก็ขาดได้เพียงสอง

เกลียวยังเหลืออีกเกลียวหนึ่ง พอรุ่งขึ้นเป็นเวลาเช้า ถ้า
 จิ้งจอกจะเต่าว่า ท่านสหายจงรีบกัดให้เร็วเถิด รุ่งขึ้น
 แล้วจงวนเวลานายพรานจะมาถึงแล้ว เราจะขึ้นไปจับอยู่
 บนยอดไม้ จะได้คอยดูนายพรานจะออกมา เมื่อเห็น
 นายพราน ออกมาแล้ว จะร้องให้เสียงให้รู้พร้อมกัน ครั้น
 รุ่งขึ้นนายพรานแบกพร้าได้ออกมา ถ้าได้เห็นแล้วก็ร้อง
 บอกว่านายพรานมาแล้ว เต่าก็เร่งกัดยังไม่ทันขาด ใน
 หนึ่งคืนนั้นพอนายพรานมาถึง สมันเห็นนายพรานมาถึงแล้ว
 ก็ตระลึงตกใจตื่นโดดด้วยความกลัวจนเชือกขาด แล้วหนี
 เอาตัวรอดได้ เต่าก็รีบคลานไปจะลงบึงก็หาต้นไม้ นาย
 พรานก็จับเต่าใส่ข้องไว้ ครั้นกาเห็นว่าพรานจับเต่าได้เช่น
 นั้น ก็มีความเลื่อมใสนัก จึงไปปรึกษากับสมันว่า บัด
 นี้พรานจับเต่าผู้สหายของเราไปได้อีกแล้ว เราจะคิดแก้ไข
 ปลดปล่อยกันอย่างไรดี อย่างกระนั้นเลยท่านสมันจะทำอาการ
 ปานประหนึ่งว่าซำหักแล้ว ไปกินพืช อยู่ข้างหน้านาย
 พราน อย่าให้ไถลนักอย่าให้ไถลนัก เมื่อพราน
 ได้ตามท่านไป คงจะวางเต่าสหายของเราไว้ในที่ใดที่หนึ่ง

เปนแน่ ครั้นพรานวางเต่าลงเมื่อไรเราจะร้องให้เสียงไป
 ทำนุสมันจึงรีบกระโดดกลับมาฉวยเอาเต่าผู้สหายของเรา แล้ว
 จึงหนีเข้าไปในป่าให้จงได้ ครั้นปักษาสัญญากันตกลง
 เช่นนี้แล้ว สมันก็แกล้งทำอาการ ปานประหนึ่งว่าซาหึก
 ไปเดินพิ้ออยู่ข้างหน้าพราน ครั้นนายพรานเห็นสมัน
 วิ่งนั้นแล้วจึงบอกว่า สมันตัวนี้ติดบ่วงของเราแล้วฉันจน
 เรียกขาดหนีไปหาตลอดไป ยังหันกลับมาหาเราอีก
 กรรมของมันแล้ว เราจะไล่จับสมันนี้แก้แค้นให้จงได้
 แล้วนายพรานก็เอาช้อนเอาเขี้ยวไว้ที่ลำคอไม้ต้นหนึ่ง จึงวิ่ง
 ตามสมันไป กากก็บินตามสมันไปด้วย ครั้นเห็นว่า
 ไกลนายพรานจะกลับ มาไม่ทันแล้ว กากจึงร้องให้เสียง
 สัญญาขึ้น สมันก็จึงย้อนกลับมาเอาเขาของตนซ้อนเอา
 ช้อนเดาที่นายพรานเขี้ยวไว้ นั่น แล้วก็หนีเข้าไปใน
 นายพรานครั้นกลับเข้ามาจะเอาเต่าก็ได้ ก็มีความเลียบ
 ใจกลับไปบ้านของตน แลสัตว์สามสหายนั้นเพราะรักใคร่
 พร้อมเพรียงกันจึงได้ช่วยกันให้พ้นทุกข์โศกได้ วันหนึ่ง
 กากจึงว่าแก่สองสหายนั้นว่า ถิ่นฐานที่อยู่ของเรานี้ มะนุษย

มาถึงได้ ไกลต่อศัตรูอันตรายนัก ครั้นจะอยู่ผ่านไปเห็นอา
จะไม่รอดชีวิตได้เป็นแน่ ควรเราจะคิดอ่านแปรสถาน
ไปอยู่ที่อื่นจึงจะชอบ แต่กับสมันจึงตอบว่า ถ้าท่านกำ
ไม่ช่วย ต่อความคิดแล้ว เราทั้งสองคงจะไม่พ้นอันตราย
จริง อย่างท่านว่า ถ้าจึงพาแต่กับสมัน ไปอยู่ในป่าอื่น
ซึ่งมีหนองใหญ่สมบูรณ์ด้วยอาหาร เป็นที่ไกลมนุษย์ แม้
จะหนีไปได้ก็ไม่ถึง สามสหายก็ได้รับรักษาทางไมตรี มี
ความรักใคร่พร้อมเพรียงกันอยู่ในสถานพินิจจนสิ้นชีพ ครั้น
จุติแล้วเพราะกุศลที่ทั้งอยู่ในยุติธรรมความสัตย์ ก็ได้พากัน
ไปเกิดในที่ชอบ มีเชื้อสุภาสิตพร้อมไปด้วยนิทานทั้งเหตุ
อุประมาซึ่งมีมาแต่ก่อน อย่างนี้ เมื่อพระราชาเจ้าก็ดีอุประ
ราชก็ดีเสนา มาตย์ราชมนตรีนี้ชอบใหญ่ก็ดี เหล่าท่านผู้มี
ปรีชาที่ดี แลเป็นเศรษฐีพอค้ามั่งคั่งด้วยทรัพย์สินก็ดี
แลหมู่ไพร่ชาวไร่ชาวนาก็ดี เมื่อได้สดับ ฟังแล้วพึงจำไว้
ให้เป็นคติเป็นแบบอย่างไว้ให้แน่นอนจึงจะชอบ ข้อสุภาสิต
เหล่านี้ ได้รวบรวมมาประมวณไว้พอสมควร อาจารย์
วิธมานะราชบัณฑิต ได้ตระหลบเนื้อความข้างต้นมาย่อ

ไว้เป็นข้อ ๆ พอสังเขป กล่าวสอนพระราชกุมารทั้งหลาย
 นี้ว่า ข้าแต่พระราชกุมารทั้งหลาย เรื่องราวซึ่ง
 ได้กล่าวมาแล้วนี้ หวังว่าจะให้พระราชกุมารทั้งหลาย
 มีปรีชาญาณเบื่องปราชญ์ใน คัมภีร์นิติศาสตร์ เพื่อจะได้
 รู้เห็นแบบแผนเยี่ยงอย่างการคดีโลกตามพระราชประสงค์ของ
 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระราชบิดา และข้อความที่ควรจะ
 จำใส่ใจโดยย่อตามอนุสนธิ์แต่เบื้องต้นนี้ว่า จิตรคิลาพระยา
 นกพิราบแม้มีปรีชาเบื่องปราชญ์ล่วงรู้เห็นเหตุผลในเบื้องหน้า
 เมื่อกล่าวห้ามนกพิราบทั้งหลายที่เป็นบริวารจะไม่ให้ลงไปกิน
 ปลายเข้าของนายพราน เพราะกตัญญูบริวารไม่อยู่ในถ้อยคำ
 ของตนได้ด้วย แต่นกพิราบทั้งหลายผู้บริวารเพราะไม่ถือ
 ตามคำสอนของพระยานกพิราบผู้มีปรีชารอบรู้แล้ว จึง
 พากันถึงทุกข์โศกอันตรายเป็นดั่งชายของนายพรานทั้งสิ้นมิใช่หรือ
 ครั้นบริวารทั้งหลายพร้อมใจกัน ประพจน์ตามคำสอน
 พระยานกพิราบผู้มีปัญญารอบรู้แล้ว จึงพ้นจากเงื้อมมือของ
 นายพรานได้มิใช่หรือ เพราะเหตุนี้พระราชกุมาร
 ทั้งหลาย เมื่อจะกระทำกิจการสิ่งใด ๆ จงปฤกษา

ให้พร้อมกันแล้วจึงทำเกิด ข้อซึ่งนกพิราบทั้งหลายติดเข้า
 อยู่แล้ว เพราะได้ผูกไมตรีกับพระยาหนุผู้เป็นมิตรสหายดี
 ตั้งอยู่ในความสัตย์มาแต่ให้ จึงได้พ้นไภย์รอดจาก
 ความตายได้มิใช่หรือ แม้ด้วยข้อนี้ จึงพระราชกุมาร
 ทั้งหลาย จึงผูกไมตรีคบหาด้วยมิตรสหายที่ดี ที่มีสติ
 ปัญญาตั้งอยู่ในยุติธรรมความสัตย์ไว้จึงจะชอบ อนึ่งให้มี
 พระยาหนุ พระยานกพิราบกาเต่าสมันต์ตัวเดียวรัจฉานเหล่านี้
 เมื่อผูกไมตรีกันนั้นก็เลือกว่าจะอวश्यชาติตระกูลเหมือนกัน
 หรือต่างกัน สุดแต่เป็นผู้ใดมีสติปัญญาชอบตรงต่อมิตรสหาย
 จึงได้ผูกไมตรีกัน แม้พระราชกุมารทั้งหลาย อย่าได้เลือก
 เชื้ออวश्यชาติตระกูลต่ำสูง อย่าได้ถือตนว่าเป็นตระกูล
 กษัตริย์ พึงเลาะหากคนดีที่มีปัญญาเปรียบประดุจตั้งอยู่
 ในความสัตย์ แล้วคบหาไว้เป็นมิตรสหายเถิด ข้อหนึ่ง
 เหมือนพระยาหนุพระยานกพิราบกาเต่าสมันต์ตัวเดียรรัจฉานเหล่า
 นี้ เมื่อทุกข์ไภย์ของมิตรสหายเกิดมีขึ้นแล้วก็ไม่อาลัยใน
 ชีวิตของตน ช่วยเบี่ยงปลดโทษทุกข์กิจกังวลของมิตร
 สหายจนให้ลำเรียงได้ฉันทิ แม้พระราชกุมารทั้งหลาย

เมื่อทุกข์โศกเกิดขึ้นแก่มิตรสหายของตนแล้ว อย่าเพิกเฉย
 ละเลยเสีย ต้องชวนช่วย แม้จะเสียทรัพย์สิ้นชีวิตตนไป
 ก็ดี จงช่วยปลดเปลื้องให้สำเร็จจนได้ฉนั้นนี้จึงจะชอบ
 วิสัยทรัพย์สิ้นร่างกายทั้งชีวิตนี้ จะติดตามตนอยู่ได้แต่ชาติ
 เดียวชั่วชีวิตครองร่างกายเพียงนั้น บุญคุณที่ซื้อตรงต่อ
 มิตรสหายซึ่งได้ทำไว้นั้น เป็นประโยชน์ยิ่งยาวแม้จะสิ้น
 ชาติไปก็ไม่รู้สิ้นรู้สุดเลย แลเป็นที่ตรึงใจเป็นแบบอย่าง
 แก่ประชาชนภายหลังจนตลอดกาลปาวะสาน เหมือนจันทร์
 พุทธิศุภกษ จึงจอกผู้พาล เพราะไม่ซื้อตรงต่อมิตรสหาย
 จึงเกิดวิบัติอันตรายต้องถึงแก่ความตาย เบื้องหน้าแต่สุตจิตรไป
 ต้องไปทนทุกข์ในนรกใหญ่อีก เพราะเหตุนั้นพระราชกุมาร
 ทั้งหลาย เมื่อผูกไมตรีเป็นมิตรสหายกับผู้ใดซึ่งเป็นสหาย
 ดีมีความสัตย์แล้ว อย่าคิดคิดทำลายล้างทางไมตรีคิดประ
 ทุษร้ายมิตรสหายของตนเลย อนึ่งเมื่อท่านผู้ใดได้ทำคุณ
 แก่ตนไว้แล้ว อย่าลบหลู่คุณท่านอย่าประทุษร้ายท่าน
 ผู้มีคุณเลย พระยาหนูหริณกะเพราะเป็นพหูสูตได้สดับฟังมาก
 มีปริชาญาณเปรื่องปราดญ์ เมื่อได้ฟังคำกถาอุปะตะนะ

กล่าวก็ดี แลได้เห็นอาถืปปฏิริยาคุณนั้นก็ดี แลได้เห็น
 อินทรีย์กาดักขะปะตะนะไม่วาการก็ดี ก็ได้รับว่าเป็นผู้ดี, แม้
 พระราชกุมารทั้งหลาย พึงเล่าเรียน คำภีร์นิติสาตร อย่าได้
 ประมาทสุลาหจ่าใส่ใจซึ่งข้อสุภาษิตแลนิทานต่าง ๆ ให้แม่น
 ย่า อบรมสันดานตนให้เป็นคนพหุสุตขึ้นจนได้จึงจะชอบ อนึ่ง
 วาณรใหญ่ เพราะมีบริษว่องไวเปื่องปราศัญไฉลยวนลาด
 แม้จระเข้มาหลอกไม่ถึงน้ำลึกตกอยู่ในเงื้อมมือจระเข้แล้วก็ดี
 เพราะมีปัญญาของไวจึงรอดชีวิตได้มิใช่หรือ จึงพระราช
 กุมารทั้งหลาย ก็ต้งหัดบริษักฝนปรีชาญาณของตนให้
 รวดเร็วของไวเช่นนั้นด้วยจึงจะชอบ อนึ่งกับประข้างก็ดี
 จะลัดตะแร้งนั้นก็ดี เพราะไม่มีสุตะคุณเป็นผู้ได้ลัดบั้งน้อย
 เมื่อถึงคณัษัก จึงจอกแลที่ชะกัณณะแมว มาหลอกลวงดีไม่
 ตรึกตรองเปรียบเทียบด้วยเรื่องราวมีมาแต่ก่อนโดยแยบคาย
 ต้งเชื่อคำสุณัษัก จึงจอกแลแมวก็ถึงแก่ความตาย แลสนัณ
 จึงจอกแมวผู้ทำลายชีวิตท่านทั้งสองนั้น ก็ต้งไปทนทุกข์
 ในนรกใหญ่ แม้พระราชกุมารทั้งหลายพึงตรึกตรองให้
 เห็นโทษในการเป็นผู้ได้ลัดบั้งน้อย แลให้เว้นเสียจาก

การฆ่าชีวิตท่านให้ห่างไกลเสียจึงจะควร อนึ่งเต่านั่งอยู่
 ในความสลดย์ เพราะกุศลจิตคิดทำประโยชน์แก่มิตรสหาย
 จึงเข้าไปกีดป้อง แม้นายพรานจับได้ก็หลุดพ้นจากเงื้อมมือ
 นายพราน ได้กลับ มาอยู่กับ มิตรสหายเป็นสุขสำราญ มี
 อายุที่ยังยืนนาน อนึ่งพระยาหนูกาเต่า แม้เป็นเดียรจนา
 ได้ตั้งพร้อมด้วยปัญญาคุณ ได้เฝ้ากุดแก่กันแลกันให้เป็น
 สุขสำราญ ในปัจจุบัน ครั้นทำลายชั้นนี้ก็ได้ไปเกิดในที่ชอบ
 แม้พระราชกุมารทั้งหลายจงศึกษาเล่าเรียนให้พร้อมด้วยปริยัติ
 คุณแล้วแลเฝ้ากุดแก่มิตรสหายของตนด้วยจึงจะชอบ อนึ่งเมื่อ
 จะประกอบกิจการสิ่งใด ก็ต้องตรึกตรองด้วยปัญญาก่อน
 แล้วจึงประกอบกิจการนั้น ๆ เกิด ถ้าอยากให้ยาวต้อง
 ตัดเสียให้สั้น ถ้าอยากให้สั้นต้องต่อออกไป ถ้าอยาก
 ให้ไกลพึงจกเสียให้ใกล้ ถ้าอยากให้ใกล้พึงเข้าให้ชิด ถ้า
 ลึกใช้พึงหยั่งลงให้ถึงก้น ถ้าตื้นแล้วอย่าหยั่งเลย การ
 ไม่ควรคิดเร่งคิดเสีย คำเหล่านี้พระราชกุมารทั้งหลายพึง
 จำไว้ให้แม่น ย่า ความสั้นก็สั้นอยู่ ไม่ควรพบก็พบอยู่
 "ไม่ให้สั้นก็อย่าขยสั้นไป ไม่พึงได้ก็อย่าอมได้ ไม่ให้ใกล้

ก็ยอมไกล ของไกลใช้ก็กลับไกลไป ทางไกลไป
 คดก็ถึงได้ ถ้าไปตรงทางก็ค่อยเปลี่ยนไป ถ้าไปคด
 ทางก็ช้ายาวไป ถ้าลึกใช้ที่ลึกก็มี ถ้าตื้นแล้วที่ตื้นก็มี
 ถ้าคดที่คดยอมมี ถ้าตรงแล้วต้องศึกษา ไม่ควรจะ
 ได้ต้องได้ ไม่รักชอบต้งขังเสีย ถ้าขังใช้ต้องทำให้รัก
 แม้ค่าเหล่านี้พระราชกุมารทั้งหลายฟังจำไว้ให้ได้ ข้าแต่
 พระราชกุมารทั้งหลาย แม้สัตว์เดียรจฉานทั้งหลาย ยัง
 เป็นพะลุศตอบรมปัญญาเหียวเลาะหามิตรหลายทีดี บุญไมตรี
 คบหาไว้ร่วมสุขทุกข์ให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน แล
 อนาคตตะกาลเบื้องหน้า พระราชาเจ้าแผ่นดินคิด
 พระราชบุตรแลราชวงษานวงษ์ทั้งปวงก็ดี แลหมุ่ยามาตย์
 มุขะมนตรีแม่ทัพนายกอง ใหญ่่น้อยทั้งปวงก็ดี พึงล้าเนียง
 ศึกษาคัมภีร์นิติศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งไตรเพทธรรมศาสตร์ แล
 คัมภีร์ช้างคัมภีร์ม้าคัมภีร์พิไชยสงคราม แลตำราแพทย์ตำรา
 ไตรปกรณ์ทำนายนิมิตเป็นต้น ให้รู้เห็นเป็นพหุสตรไว้
 ให้ถึงพร้อมด้วยสติปัญญาวิชาการคิดประศาสตร์นั้น ๆ จึง
 จะชอบ

๑๐๘

ขุนปลกรณโทประเทศวัดถุน อาจารย์วิละมานะ
ราชบัณฑิตได้เรียบเรียงมาส่งต่อพระราชบุตรทั้งหลายของพระ
เจ้ามหาสุทนต์นาราช เป็นต้นเดิมมาขึ้น

จบเรื่องราชกิจโตประเทศวัดถุนปลกรณโท